

Szépirodalom

- 3 CSEHY ZOLTÁN verse: Fordítsak netalán újra Anakreónt?; Szkolionok; Szapphó-szkolionok; Egy költőre; Lennél nagy, heteró bölény
- 5 NAGY MÁRTA JÚLIA versei: Vágóhid utca; Kertvárosi kísértetek
- 7 TURCZI ISTVÁN versei: Leopold Bloom-nap, 2024; Főzőtojás; Kamarazene
- 10 UGHY SZABINA: Plazma (novella)
- 13 HALÁSZ MARGIT: Tündérmocsár (regényrészlet)
- 17 IZSÓ ZITA versei: Tévedések; Kezeink; A nagymama fonala
- 19 MIKLYA ZSOLT versei: Vadászat; Szégyelld magad,
- 21 GERŐCS PÉTER: A nagy csel (novella)
- 26 PAULJUCSÁK PÉTER versciklusa: Szövetség [Konfirmáció; Bábok; Émelygés; Nehbet]
- 28 BECK TAMÁS versei: Egy halálhírre; Füredi alkony
- 30 JUHÁSZ TIBOR: Zárt kert [szociográfiarészlet]
- 35 PAYER IMRE versei: Készületlen készenlét; Felosztás; Túlhan az alagúton
- 36 KŐRIZS IMRE versei: Múzeumok Éjszakája; Bár; Ein Werk ohne Opuszahl

Portré

- 40 TAR SÁNDOR versei: Egy kommunista életrajza; Bűnösök vagyunk; a fehér sivatag szélén; Forró tetők; A szerelem áldozat és fájdalom; Under the boardwalk; Hallgatás; A vének; Reggelek
- 42 PÓTOR BARNABÁS: „csak jelek vannak, magyarázat nélkül” [Tar Sándor versei elé]
- 53 MÁRTON LÁSZLÓ: Rongyos sípok hangja [Tar Sándor verseiről]

Kilátó

- 58 RADICS VIKTÓRIA: Távolodás és közeledés [Kontemplációs napló]
- 79 H. NAGY PÉTER: Látványcseppek és hangvillanások Kanadában [Töredékes útirajz Calgarytól a Rocky Mountainsig II.]

Szemle

- 92 URBÁN ANDREA: „Minden, ami történik, egyszerre történik” [Takács Zsuzsa: Átkelés a Szezei-csatornán. Beszélgetések Wirth Imrével]
- 96 ANTAL NIKOLETT: „Tükröm, tükröm, felelj nyomban” [Sárkány Tímea: Boszorkányok nyara]
- 99 SZENDREI BOGLÁRKA: Cseppfolyós kőszobrok [Polgár Anikó: Fordított Gorgó]

104 KOVÁCS GERGELY: „Hétfőn borsó, de jól megfőzve” [Győri L. János:
Az ország iskolája. A Debreceni Református Kollégium rövid története, illusztrálta
Orosz Judit]

Alföld-díjasok, 2024

108 Gergely Ágnes, Juhász Tibor, Korpa Tamás

• • • • •

Képek: NORMAL GERGELY grafikái

Megjelenik Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Petőfi Kulturális Ügynökség,
a Magyar Kultúráért Alapítvány és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

www.alfoldonline.hu
alfoldfolyoirat@gmail.com

 ALFÖLD

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZIRÁK PÉTER főszerkesztő

ÁFRA JÁNOS

FODOR PÉTER

HERCZEG ÁKOS

LAPIS JÓZSEF szerkesztők

SÁRINÉ NAGY MAGDOLNA szerkesztőségi asszisztens

Csehy Zoltán

Fordítsak netalán újra Anakreónt?

Fordítsak netalán újra Anakreónt?
Pár bordal fölűdít. Fölvizezett aszú
párlatmézeitől illatosult a lég:
hús nosztalgia-térerő

árad szét, s a kevély hangszer örülni kezd.
Nagy szőlőlevelek nőnek a ház fölé.
Túlásokba eső, dús vegetáció,
filmekben se lehetne szebb.

Burjánjambusokon andalodó zenét
hergelt vadra a mély és militáns öröm.
Támad szinte a vágy, s lelki göröngyökön
úthenger lesz a könyvtekercs.

Nyűgözzél le, derűs férfidelírium!
Hirdesd ösztöneid szent igazát, erő!
Tréfálkozzanak őskajla szilénoszok
részeg kentaurok között!

Átváltozni kegyes rendelet és szabály.
Szépséged hihetetlen dithüramboszát
zengem, bárha tudom, vicces, ahogy szemed
tükrében keresem magam.

Szkolionok

Pallas Tritogeneia, védd a verset!
Dúlt városfalait ne érje szégyen!
Fura rom ma, süllyedező,
archeológusoknak kitalált terep.

Antik képzeletem jövő időben
gondolkodva teremt utópiákat.
Paradigmaátemelő
sánchidainkat óvd, szép szimuláció!

Nézd víg kedvvel a versmakett-világot!
Törpült érzelmáradat, parányi
hedonista hübriszek és
törpe katarzisok tág terepasztalán

nem mozdulnak a sablonos szereplők.
Nem mozdulni öröm: megérted egyszer!
Csak a változatlan idő
ér valamit. Kövülj bár bele, érzelem!

Szapphó-szkolionok

Jöjj hozzánk, te nagy istenasszony, itt vár
tömjénfüsttel a földiszített oltár!
Lugas is van és a tömény
giccs se hiányzik, oly *camp* ez a kis liget!

Megvan minden igényes attribútum
ahhoz, hogy stilizálva édelegjünk.
Ez a forma is csodaszép:
többmenetes gyönyört sejtet a dallamív.

Ocsmányak hat a testi vágy, ha tompa.
Pornográfia színarany keretben.
Puha női ölbe vesző
nyelv, ha beszélni vágyasz, mámorosan beszélj!

Transzcendens hozadékaid dicsérem,
élő szex! Ne feledd a lelki dózist!
Patakágyra rózsaszírom
hull: a szemed finom héja fölé a csók.

Egy költőre

Túlterhelt soraid kurva unalmasak.
Dib-dáb ötleteid aljzata süppeteg.
Tágas versmocsarak szintje fölé alig
nő egy kákaszerű virág.

Túlzó önmagaság! Isteni maghiány
 tágas táptelegen. Bánts legalább, ha mersz!
 Aknátlan pufogás, szőnyegezett magány:
 célig nem jut a drogfutár.

Túlélős kritikán csámcsog a közbeszéd.
 Langyos láttamokat rak ki a szép közöny-
 istennő, s a kezén festi tovább vörös
 körmét, mely töredezni kezd.

Lennél nagy, heteró bölény

Lennél nagy, heteró bölény,
 láthatnád, hogy a gyors élvezet: áldozat.
 Néznél kéjjel a völgy felé
 mustrálgatva a sok völgyi tehén farát.

Roppant ösztöneid fölött
 ott zümmögne a vad, sárga bögölycsapat,
 szagló hímtagod árnya, mint
 némult szikladarab esne a fű fölé.

Egy Radnóti-idillbe fúlt
 nyárból jönne feléd némi decens remény.
 Ifjú kedved alá ki rak
 gyújtóst, s honnan a hő dunsztja, az ösztöné?

Mondhatnánk, hogy az istenek
 tréfálkoznak, a rét vonzza idilljeit.
 Állat vagy. S ez a szkript. Ne félj,
 vágóhídra kerülsz, hív a futószalag.

Nagy Márta Júlia

Vágóhíd utca

Firkálmány a felfakadt, keléses falakon,
 ahol kocsmagőz volt, ott szél járja át a csontokat.
 Felhőt átfúró fekete ereken
 a levélpacák festéke szétszalad.

Varjak szeliek át az avart a fal mögött,
és kóvályog benne a szemét.
Lekopott a homlokzatról a felirat,
csak a hűlt helye sajog benne még.

Kéményfűstként kóborol az időm
önmagukon eltévedt tájakon.
Kígyóméreg a lánykorba oltva
olvad be ravaszul egy másik karon.

Orgonairamlás zongorafutamra
egy réges-rég elpusztított kertben,
szatén ezüstje csillan a strasszon,
mint a méregfog a bokán a sötétben.

Petúnialepke-szárnyalás nyara,
a házhónaljakban izzik a csend.
Mire minden titok kibomlik,
hullani kezdenek a téglák odafent.

Natúr szövet a foltvarrott városon,
szemölcsként kitüremkedik –
burjánzik a kő, és kitermeli
a történések tumorsejtjeit.

Kertvárosi kísértetek

Kifakult színek, a tél rongya leng
kémények és padlásablakok körül,
mint megtépázott zászló, foltokban
talált skanzen.

Én megházasodtam a halállal,
rebegi egy függöny mögötti árnyék,
szőke és fehér, a szeme szürkészöld,
hogyan lehet csupa szín a sötét,
napszakokat szállít szénészakába,
cifra sugarak törnek sok kis szilánkra.

Velem itt már senki sem törődik,
sétálgatok az árnyaim közt csendben,
porcelánfehér rettenetben,
a ráncok a bőröm úgy szövik át,
mint szögesdrót a reménytelen tájat.

Ahogy délibábaszfalton labda gurul el,
 fejét veszik a régi ideálnak,
 nem így fogják hívni az utódját,
 csak a szerepe marad meg a mának,
 teste, feje, színe, öltözete más,
 te szolgálod ki, hinnéd,
 de ő szolgál téged, mint a vitrinben
 pocoló, poros régiségek,
 te sem vagy már más, mire megérted.

Korhad a terasz és korhad a korlát,
 vergődik romjain az egykori veranda.
 Míg rá nem talál az ígéretes telekre
 egy köpcös és mész propagandista,
 virágok fonják be szabad nyaranta.

Elmúlunk, mint a vonzalom,
 és elhalunk, akár egy akkord,
 nyírlevélzuhogás a cserépen
 az akkor és a vad kor,
 sötétben settenkedő vadak
 a falon a foltok, és a szellem a doh,
 ami árad a piszkosfehér falakból.

Turczi István

Leopold Bloom-nap, 2024

Langyos eső szítál már reggel óta.
 Hibbant derűvel fújtatok az Eccles Street sarkán.
 Az volt a terv, hogy ma *atmoszférában utazom*,
 beszívom a mítosz ózondús levegőjét,
 és átadom magam a dublini hangulatnak.
 No stressz, no para, Joyce házhoz jön.
 Sirályok totyognak felém az O'Connell hídról.
 A Davy Byrnes előtt megállok, rendelek egy
 Bloom-menüt, de burgundit nem kérek hozzá.
 A gorgonzolás szendvics így is piszok drága,
 és csorog rá a víz, hiába zsonglörködöm.
 Délig az eső kocsmazsongássá szelődül.
 Rá kéne gyújtani egy szivarkára. Kint még esik,
 bent nem lehet. Cuppogó léptek; laisztrügónok
 helyett pár istenből kihagyott arc hív, hogy igyak

velük. Nem firtatják, honnan jövök, mi hozott ide.
Az agyam zsúfolt, mint a sörfőzde. Fuck the English!,
kiabálják kórusban, nagy korsó „fekete szoknyás
szőke lányt” védelve, és rendre a vállamat veregetik.
Az egyetlen jó hír, hogy a negyedik kört sem én fizetem.
Feladom; ennél több ma már aligha várható.
Egy napfényes koranyári délután visszajövök ide,
és sorban betérek szétáztatott álmaimba.

Főzőtojás

T. S. Eliot után,
még véletlenül
se szabadon

Egyenes háttal áll Pitkin
a jókora konyha közepén.
Soknevű érzések között
reggeli készül, nem regény.

A régivágású hentes,
Mr. Grinsdale segédjeként,
fürgén vagdos húsokat,
tepsiben süti a lepényt.

Ki mondja, hogy boszorkányság?
A konyhaisten valaki más.
Tán Sandwich grófjára gondol,
az asztalon hat főzőtojás.

A szűk kemencepárkányon
megkopott, családi képek.
Soha nem kérdeztem róluk:
kődbe fúlt, gomolygó emlékek.

Ritkán szól, csak kétbalkeze jár.
Maga az éber alázat.
Bántja őt Lindy némasága.
Betölti az egész házat.

A hely amúgy régtől kopár,
mint a festetlen kínai váza.
Ki gondolná, hogy ez lesz a
Mennyei Műveletek Háza.

Egyenes háttal áll Pitkin,
tudja: még mindig itt vagyok.
Elárulnak az agyába vésett
rések, ívek és hajlatok –

amit az idő meghagyott.

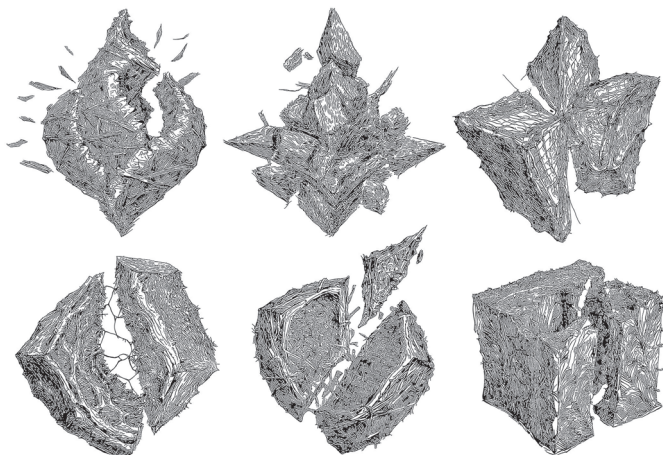
Kamarazene

Napnyugta kelyhében
nyarat sirat
a fák közt összeült
madárzsínat.

Ahogy most felnézek,
át a tű fokán,
felhők lágy selyme száll
fák ágbogán.

Ismerős hangok, régi
partitúra.
Az idő csiszolta magány
alakúra.

Árnyékod villan, túl az
ajtórésen,
jöttödre áthajol az
én az énen.

Plazma

Ahogy általában a fontos dolgok esetében szokás, már egyikük sem emlékezett, pontosan hogyan is talált rájuk a hír. A történetnek saját mitológiája lett. A feleség hol azt mesélte, a helyi lapban látták meg a felhívást, hol azt, hogy a lánya bökte oldalba egy hirdetőoszlop mellett elhaladva. A lány anyját dicsérte szemfülessége miatt. A férj szerint azonban az egyik cimborájától hallottak először életük sorsfordító pillanatáról, amelynek köszönhetően már 1.322.000 forintot kerestek kicsivel több, mint egy év alatt. Kerestek – így többes szám harmadik személyben.

– Jól vagyunk, jól vagyunk, törünk föl, mint a talajvíz – felelgette a férj az ismerősök kérdéseire némi titkos büszkeséggel a hangjában.

Az első alkalom időpontja viszont halálbiztos, hiszen a férj a gyerekek egyik megkezdett, de be még nem telt matekfüzetébe vezette az alkalmakat akkurátus pontossággal, illetve azt, hogy milyen juttatást kaptak a szokásos 17.500 forinton túl.

A kissé zsírfoltos megfordított füzet első oldalán még a férj neve állt a következő dátummal: 2022. december 19. Karácsony közeledtével ugyanis ő kereste fel a családból elsőként a Plazmaközpontot, abban a reményben, hogy a hónap közepére elfogyott rokkantnyugdíját és a felesége közmunkás fizetését megtoldanák egy nagyon is szükséges kis plusszal. Azonban igen rövid időn belül nagyon dühösen és csalódottan távozott az intézményből. „A rossebbnek kell becsületesnek lenni” – gondolta magában.

A plazmaadó központ kérdőívében ugyanis többek között rákérdeztek: „Volt-e, van-e valamilyen krónikus betegsége? Átesett-e kemoterápián és/vagy sugárkezelésen?”

A férj négy éve kapta az utolsó kezelést a prosztatatrákjára, ki gondolta volna, hogy ez kizáró ok a véradásnál. Pedig az.

Csalódottan ült otthon, a karácsonyi asztalnál. A felesége spagettit főzött, az volt a gyerekek kedvence, és süttött zserbót is, de a diópótló valahogy nem állt össze, és már vágáskor szétmorzsolódott az egész.

Nézte, a kövér és mosolygós feleségét, nézte, ahogy a szétesett tésztát kanalazza ki a tepsiből, és nagyot sóhajtott. Sejtette, ha megtudja a nő, hogy a plazmáért kapott pénz helyett személyi kölcsönt vett fel, nagyon mérges lesz rá, de úgy érezte, nem bírja már sokáig magában tartani. Inkább a gyerekek felé fordult, akik a tévé előtt ülve kuncogtak. A kisebbik csuklani kezdett a kólától, amit alig fél óra alatt ivott meg. Ez volt az ő karácsonyi ajándéka. Még december elején kellett írniuk az iskolában kívánságlistát a Jézuskának. A papírokat aztán odaadták a szülőknek: „Kedves Jézuska! Egy egész üveg kólát kérek, amit csak én iszok meg, és ne kelljen adni belőle a tesónak. Köszönöm. Lacika” – állt a papíron az ákombákom betűkkel írt rövid levél.

Ezen mindketten nagyot nevettek a feleségével, és valahol meg is nyugodtak, hogy milyen egyszerű is lesz boldoggá tenni a gyereket.

A kamasz lányukat meg sem kellett kérdezni, tudták, hogy ügyis okostelefont akar, amire mindig az volt a válaszuk: „Majd, ha megkeresd a rávalót, lányom, lesz.”

A csomagból azonban, amelyet a szeretetszolgálattól kaptak, neki is jutott ajándék. Lány, kamasz – ez volt a cipősdoboz aljára felírva ceruzával.

Egy nagy adag csokoládé, fogkefe, fogrém, egy doboz multivitamin, ajakápoló, selyemfényű körömlakk, egy toll, aminek a végén rózsaszín tollpamacs libegett, a doboz alján pedig néhány könyv. Az egyiken egy torznak tűnő rajzolt női arc volt, és benne mindenféle történetek különböző nőkről, a másik könyv pedig teljesen üres volt, a fedelén felirat: „Naplóm”. Ennek örült a legkevésbé, mégis, mihez kezdjen ezzel, úgysem történik vele soha semmi. Este sokáig nézegette a lányokról szóló könyvet, amíg az öccse egy ajándékba kapott zseblámpával játszadozott.

A másik szobában a férj a plafont bámulta, mellettük folyamatosan búgott a hűtő. Imádkozni próbált, de a szomszéd olyan hangosan ordibált, hogy nem bírta folytatni. Úgy bökte belülről a félelem a januártól, meg az első törlesztéstől, hogy úgy érezte, muszáj könnyítenie magán. Mégis, Szenteste van, ilyenkor mindent megbocsát a Jóisten.

- Alszol? – kérdezte a feleségét.
- Ja, alszom.
- Majd reggel mondd, hogy mondjak valamit.
- Mondjad most.

*

Január elején lépték be a Plazmaközpont fotocellás ajtaján. Sokszor eltekertek már mellette biciklivel. Az egész kirakatot betakaró matricán vigyorgó, vörös hajú nő tátott szája, szép bőre és karcsúsága olyan valóságos volt, hogy az egész épület vakfoltta vált előtte. A férj a bennfentesek magabiztosságával ment előtte, mutatta feleségének az utat egészen a regisztrációs pultig. A férfi beszélt helyette, ő vette el a kemény mappára felcsatolt kérdőívet, ő töltötte ki, a végén pedig ő is írta alá, mivel a felesége csak nagyon lassan és akadozva tudott olvasni. Ezért mesélt inkább mindig fejből, mert bár volt egy mesekönyvük, de a gyerekek mindig kinevették, amikor olvasni próbált nekik belőle. A *Jancsi és a Juliska* volt a kedvenc meséjük, mert az anya mindig a kicsik nevét használta a saját meséjében.

– Rendben is vagyunk – mosolygott a recepciós, miután átfutotta a kérdőívet. Majd egy tágas, puha fotelekkel teli váróterembe kísérté őket. Alig telt bele néhány perc, szólította is őket egy hosszú műkörmös ápolónő az alkalmassági vizsgálatra. Az orvos rutinszerű mozdulatokkal nyomkodta a nőt, aki a vérvételnél kissé felszisszent.

- Ügyes vagy, anyukám, nagyon ügyes – nyugtatgatta a férj.

Egy hét múlva – miután megérkezett az örömteli értesítés az alkalmasságról – ugyanígy simogatta a fejét, miközben büszkén nézte a feleségét, ahogy szépen domborodó vénájába beszúrták a tűt. A bennfentesek magabiztosságával nyugtatgatta, biztatgatta, hogy az az 50-60 perc milyen gyorsan eltelik, és hogy majd vesz neki májas hurkát az állomás sütődjében, meg ha szeretné még pálinkát is kap, vagy kávé, a gyerekeknek meg egy-egy üveg kólát. Igazít.

A törlesztőrészekkel ugyan el-elmaradtak, mert az a pénz, mire hazaértek, többnyire valahogy elfogyott. A férj azonban mindig gondosan felírta a füzetbe, hogy mikor és mennyit kerestek, a feleségének pedig azt hazudta, befizette a tör-

lesztőt. Időnként a szokásos juttatáson túl különféle ajándékokat is kaptak. Az ötödik alkalmon túli plusz 5000 forinton kívül például vásárlási utalványt, 50 %-os kupont plazmatévére, nyáron pedig egy gumimedencét, de alig fűjták föl a kis teraszon, a macska ki is kaparta. Ráadásul egy idő után kinyomozták, hol vannak még a környéken más plazmaközpontok, így akár egy héten többször is tudott vért adni az asszony.

– Egyél csak szentem, egyél – mondta a férj –, holnap megyünk plazmát adni. A feleség pedig kötelességtudóan magába tömte az ételt, bár egyre gyakrabban kínoztá émelygés és fáradtság.

Az áprilisi fizetési felszólítás és csekk láttán azonban nem aggódott az apa, sőt, inkább valami kellemes izgatottságot érzett. Ugyanis még soha nem várta ennyire a lánya születésnapját, aki ebben az évben töltötte be a tizennyolcadik életévét, hiszen így már ketten is tudnak majd vért adni a családból, gondolta.

– Isten éltesen, lányom – nyújtott át neki egy dobozt, amelyben a mobil volt. A lány örömeiben felsikított. – Köszönd meg anyádnak, meg a lomtalanításnak, hogy ilyen sok vasat dobtak ki idén. És ami talán még ennél is jobb dolog, most már te is adhatsz plazmát – puszilta meg két oldalról a lányt, és a kezébe nyomott egy szórólapot, amire az volt írva: „Valósítsd meg álmaidat a Plazma Cornerben!” A lány elkomorodott, és csak bólintott.

*

A kedvenc pólóját vette föl aznap reggel. „Naughty girl” – állt rajta a felirat. Ugyan nem tudta, hogy mit jelent, de szerette a színét. A recepciós kissé megmosolyogta a rettegő arcú lányt, miután a szomorú szeme után lepillantott a felíratra, de aztán már nyújtotta is át a kérdőívet, amelyet az apa nyomban kivett a kezéből.

– Én jobban tudok olvasni, mint a lányom – magyarázta, majd gyorsan beikszelte a szükséges rubrikákat. A vizsgálatról azonban már kiküldte az orvos, amit eléggé nehezményezett. Mikor kijött a lány, nem is vette észre, mert a mobilon egy olyan videót nézett épp, amiben egy férj kihúzogatja a felesége alól a széket, az meg folyton hanyatt vágódik, aztán a lábával úgy kalimpál az ég felé, mint egy cserebogár. Hangosan kuncogott, és csak másodjára hallotta meg a lánya szólítását.

– Mi van, rendben volt minden?

– Nem – és nem is mert az apja szemében nézni, miközben a mobilon elindult egy újabb videó.

– Na, hát monddad má', mit csinált veled az az orvos?

– Sovány vagyok, azt mondja. Ötven kiló alatt nem lehet vért adni.

Az apja tekintete elkomorult, de aztán hirtelen felcsillant.

– Hát, ha csak ez a gond, hát az nem baj. Gyere, menjünk.

Az apja sült kolbászt kért neki és két szelet vastag kenyeret a restiben, de a lány, csak bökdöste a kolbászt.

– Büdös – mondta.

– Büdös?! – horkant fel az apja. – Itt készítik a húsgyárban. Még szinte mozog benne a disznó, olyan friss. Büdös az anyád... Egyél, vagy elvisszük anyádnak.

A lány esténként büszkén mérte meg centivel a derekát és a combját, megkényebbült, amikor egy-két centivel kevesebb volt.

Gondolt egyet, és a naplóért nyúlt, az elejére ezeket a számokat írta föl. Néhány évvel később pedig az első konzervgyári fizetésének összegét, majd a szeretői nevét és péniszük méretét, az anyja halálának, majd a saját házasságkötésének dátumát is. A férjévek való szeretkezések számát, a férfi fizetését, a kölcsönök törlesztőit, a maga, majd a lányuk súlyának gyarapodását, de még így is túl sok fehér lap maradt üresen végül.

Halász Margit

Tündérmocsár

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Kislápos egyetlen kocsmájában, a Szelídesztyenyében nyiszorogva forgott a meny-nyezeti ventilátor. Hárman könyököltek a bárpultnál, a pálinka utáni kísérősort kortyolgatták. Beszélgetésük politikai töltete fáradni látszott. Nem is csoda. Nehéz úgy szidni a rendszert, ha mindhárman ugyanazon a véleményen vannak. A falu új lakójára terelődött a szó. Valami pesti szingli, mondta a korcsmáros, nincs még negyven, nyugi, semmi esélyetek nála. Amikor kiderült, hogy nem a legpuccosabban felújított csilli-villi parasztházat vette meg a repülő kisasszony, hanem a kastély mögötti eldzsungelesedett vityillót, hármuk közül ketten fulladásos köhögésben törtek ki. Ez egy zakkant liba, mondta a harmadik könyöklő, jó lesz vele vigyázni. Lalika, fordult a kocsmároshoz, hozzád minden szál befut, te a hálón lógsz egész nap, tartsd rajta a szemed rendesen a csajon, ha nem akarod, hogy elglobalizálódjon a falu. A másik két könyöklő köhögése csitult. A kisház hónapok óta otthont adott nekik, nádvágóként érkeztek Kisláposra, és a munka végeztével nem akaródzott hazamenniük. Mi lesz most velük? Ha egy kissé összeszednék magukat, megborotválkoznának, tiszta inget vennének fel, talán akadna nekik munka a kastélyszálló kertjében. De így!

Tükör nélkül nehéz borotválkozni, víz nélkül bajos mosakodni. Mert a testvérpár, Levente és Csaba a Zsil völgyéből érkeztek alkalmi munkára, és miután kifizették őket, újabb munka után néztek. Csak éppen nem találtak. A pénzük lassacskán elfogyott, a szállásról ki kellett költözniük. Egy-két kisebb feladat akadt ugyan Kisláposon, de abból az olcsó kolbászon és drága kenyéren kívül nem sokra tellett. Két koszfoltos ágymatracot szereztek, nejlonból félereszt csináltak, a tűzfalhoz támasztották, és bevackolták magukat a kisházba. Reggelenként a nádashoz mentek tisztálkodni, ott végezték szükségüket, miközben az epergyöngyike, réti iszalag, mocsári kardvirág és szibériai nőszirm virágjában gyönyörködtek. Most, hogy a szingli nő megérkezett, és állítólag megvette a romhalmazt, nekik is odébb kell majd állniuk. De mi lenne, ha felajánlanák a szolgálatukat, futott át Leventén. Csukott szemmel kelletlen nyakörzéseket végzett, és eszébe jutott az a fura gyík, amit a nádasban látott pár napja.

Levente irtózott minden hullótól. Ez olyan ösztönös nálam, felelte, ha kérdezték, miért ugrik nagyot, ha lát egy békát vagy vízisiklót. Azt tanácsolták neki, menjen inkább valami nagyvárosi építkezésre, ez egy nádas, teli van nyálkás lényekkel. Ha meg nem

nyálkások, akkor szárazak és hidegek, nem lehet őket elköltöztetni, benne teremnek a mocsárban. Levente, ha megengedhette volna magának, igazándiból művész lett volna. De a zsil-völgyi bányászfaluban, ahova született, a bányák bezárása után nem volt már szükség se vájárookra, se bányászokra, pláne nem művészlelkekre. A szülei munka híján ivásra adták a fejüket, Levente ágya egy komód legalsó fiókja lett. Onnan mentette ki egy ferences rendi szerzetes, és meg sem állott vele a nevelőotthonig. A nevelőotthonból anyja visszaszöktette a vetett ágyba, de pár nap elteltével szegény gyerek megint visszakerült az alsó fiókba.

Amikor sihederré lett, testvérével nekivágtak a nagyvilágnak. Csaba és Levente, mint a népmesékben, elindultak, és mentek mendegéltek volna hét határon át, de az első után megérkeztek Magyarországra. A második határ Ausztria lett volna, de Kisláposnál megálltak pénzt keresni. A kisláposi emberek vendégszeretete ott marasztalta őket, Rebeka néni heti kétszer meleg ételt vitt nekik. Nem ver meg az Isten érte, mondta, amikor megkérdezték tőle, miért etet két életerős fiatalembert. A meg nem született fiaimat látom bennük, tette hozzá halkán, két gyereket veszítettem el, mind a kettő fiú lett volna.

Képzeltés volt-e vagy sem, nem tudható. Tény, hogy Levente senkinek nem mert beszélni a fura gyíkról. Még csak az kellett volna, menten bolondnak nézik, és az a kevés munkalehetőség is elszáll, ami kínálkozik a faluban. Történt egyik délelőtt, hogy kapott egy mobilhívást. Az egyik horgász felesége aggódó hangon kereste, megkérve, csónakázzon be a nádasba a férje után, és adjon át neki egy apró csomagot. Alig érte el a Buggyogató zsombéksást, amikor egy kis gyíkot vett észre az ingoványos, gyepes hanton. Máskor talán rá se nézett volna, mert ki nem állhatta a csúszómászókat. De ezt a kis jószágot, nem volt mese, néznie kellett. Közel evezett hozzá, a kis bohó jószág behunyt szemmel kinyújtotta nyakát, kitátotta a száját, és hamm, bekapott egy sárga virágot. Mámorosan csámcsogott, boldogsággal, mint egy anyatejes kismalac. A virágszirom kilógott a szájából, s amikor kinyitotta a szemét, eltűnt a szírom. Pislogás nélkül bámult Leventére, mint egy hipnotizőr. Leventében megállt az ütő, mert mindig is hitt a csodákban. A kis teremtmény mohazöld volt, fehér pettyekkel, és a szeme fölött kétoldalt, ahol a fül szokott kezdődni, cikcakkos taréj díszelgett. Levente azon kapta magát, hogy hosszan kinyújtózva a ladikból tépkedi a vízitők sárga virágát. Éppen ki akart lépni a ladikból, gondolta, megeteti a gyíkot, ám a kis jószág megelőzte, fürgén felfutott az orron, leült Levente mellé, felszegte fejét, behunyta szemét és kitátotta száját. Amikor az utolsó szírmot is belakmározta, mint aki jól végezte dolgát, a fiú ölébe mászott, bevackolta magát és édes álomba szenderedett. Levente vitte magával, gondolta, addig csak kialussza magát, amíg fordul egyet a csomaggal. Jövetben annak rendje és módja szerint kirakta a nádzsombékre. Evez-evez, egyszer csak azt látja, hogy a kis taréjos gyík ott vigyorg a lábánál a ladik alján egy sárga vízitők virággal a szájában.

Böbe, Böbe! Mi lesz most a kis Böbével?, gondolta Levente a sörét kortyolgatva. Mert nevet is adott a gyíknak, Böbének nevezte el. A gyík a kisház betonhasadékában talált magának rejteket, Levente pedig titokban a kastély virágoskertjéből hordta neki az ennivalót. Szép nagy szírmú, sárga ligetszépék tenyésztek a kertben, színesek, illatosak. Böbe úgy kikerekedett, hogy alig fért a betonhasadék nyílásába. De most, hogy el kell majd költözniük, mi lesz vele? Ausztriába csak nem vihet egy virágévő gyíkot!?

És különben is, a láb az otthona, kijár minden reggel, bóklászik, futkároz, csatangol. Egyszer egy pillangóval a hátán jött haza. Nemhiába gyerek még, a játék a mindene.

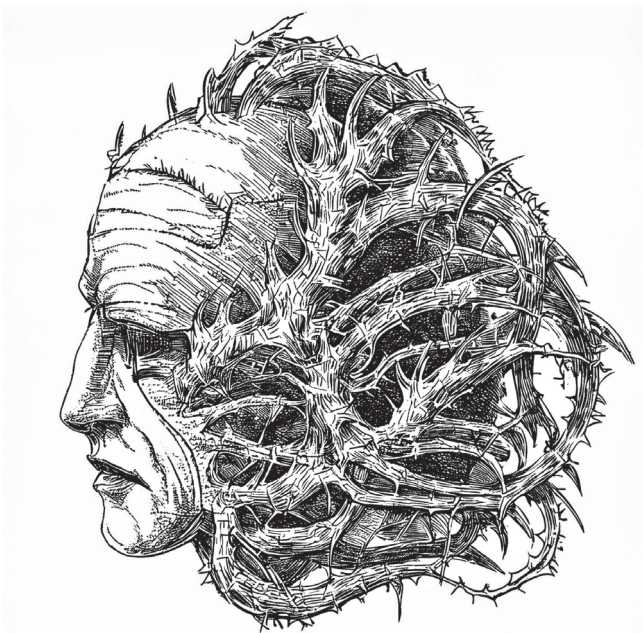
HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Tünde úgy tervezte, hogy két hetet tölt a faluban, feltérképezi az iparosokat, és ha szerencséje van, megállapodik velük. Kőműves- és ácsmunkával kell kezdeni, aztán ha már tető lesz a feje felett, szépen halad majd a többivel is. Éppen felcsapta a laptopja tetejét, megnyitotta a tervezőprogramot, amikor nyikordult az ajtó. Hát Rebeka néni hogyan jött be?, kérdezte Tünde. Kulccsal, gyermekem, mivel mással. A fél falu házához van kulcsom. Ez bizalmi dolog, soha senki sem csalódott még se a túrós rétesemben, se az ingámban, se a becsületemben. De jut eszembe, véletlenül nálam van az inga, ne jósoljak neked? Jóslást nem kérek, inga nélkül is elég ingadozós kedvemben vagyok. Viszont szeretném megkérdezni, ki az a Böbe? Az egyik erdélyi srác, Levente becézgette a kisházban, mire én tapintatosan meghátráltam. Csak nem oda járnak...? Oda biza, gyermekem. Böbe a kocsmáros felesége. Nahát! Azt mondd, Leventével is? Nahát, nem gondoltam volna, vén riherongy, azzal a fiúgyermekkel, de hisz annak még a tojáshej a fenekén van.

Szó szót követett, pár perc múlva Rebeka néni a harmadik banánnál tartott. Az édes gyümölcs tette-e vagy más, megoldódott a nyelve. Tudod, gyermekem kezdte, Kislápos nem egyszer került címlapra amiatt a bizonyos eset miatt. Milyen eset miatt?, kérdezte Tünde. Hát mondjam, ne mondjam, mondom, én magam is megtapasztaltam. Láttam. Láttam a két szememmel, pedig tudod jól, én nem iszom, nem az alkohol beszél belőlem. Az úgy volt, hogy jöttem haza a városból gyalog még fiatalasszony koromban. Istenem, milyen rég volt! Szép lány voltam, szép nagy kerek szemekkel, farral, mellel, ahogy ki kell néznie egy nőnek. Mondom, nem kerülöm én meg a mocsarat, átevezek a morotván csónakkal. Leselkedek, nézegetek, hátha előbukkan a piócás ember, és áthoz a bödönhajóval, az mégiscsak könnyebb lesz. Meg hát mire valóak a férfiak, ha nem arra, hogy az evezőhöz üljenek feltűrt ingujjal. De se a piócás ember, se a csónak. Na, mondom, beljebb jövök a zsombékon a kunyhóhoz, csak otthon találok az öregget, aki áthoz a mocsáron. Ott se találok, megyek be a nádasba, mert valami csörtetésfélét hoz a szél. Széjjelhúzom a bugákat, hogy jobban lássak, és mit ad Isten, egy szőrös emberféle jószágot pillantok meg. Egy uszadékfán gubbasztott. Szeme halszem, karikára nyitva. Egy halat majszolt nyersen. Uramatyám! Meg sem mertem mozdulni. Összenéztünk, erre elhajította a halat vaktában, ha nem ugrom arrébb, kiveri vele a szemem, ő meg, uzgyi, vesd el magad, bele a nádas közti vízbe. Az öreg piócás meg már ott állt a hátam megett. Megfogja a vállam, erre én akkorát visítottam, hogy a nádas összes madara felreppent. Dehogy ültem én csónakba, dehogy mertem vízre szállni. Persze, hogy féltem, mit féltem, rettegtem. Mi van, ha az a víziszörny felborítja a csónakot, vagy mit tudom én, beleránt a vízbe. Mondtam már, hogy nagyon szép lány voltam, és láttam a tekintetében, hogy nő kellene neki. Én meg ugye ott lettem volna nőnek. Érted? Mondom az öreg piócásnak, látta? Nem látta? Habogott-hebegett valamit, hogy milyen beképzelés ez, nem látott ő semmit. Pedig hát ő valósággal beleszületett a mocsárba, ott él azóta is, nem látott semmilyen halfiút, menjek orvoshoz, kezeltessem magam. Nem, nem, gyermekem,

nem láttam se előtte, se utána, se azóta. Hogy mi volt, nem tudom. Egy biztos, úgy nézett rám, mint ahogy a férfi szokott nézni a nőre, ha akar tőle valamit. Hát nem vagy már gyerek, neked magyarázzam? Ezért is furcsállom, hogy egymagad, férfi nélkül akarsz itt letelepedni. Nem félsz, hogy kijön a nádasból? Szép nő vagy te is, mi van, ha már kinézett magának? Azt mondtad egyszer egy egész éjszakát ültél a parton. Mi van, ha akkor már kiszemelt téged, és csak a megfelelő alkalomra vár? Gyermekem, a hany nem játék, valahogy nagyon könnyen vesz el itt mindent. Gondold meg jól, tényleg oda akarsz adni magad a lápnak? Ki ne menj nekem máskor éjszaka egyedül a partra. Megtiltom. Anyád helyett anyád vagyok. Kötelességemnek tartom, hogy vigyázzak rád. Szerintem pihend ki magad a vendégházban, aztán szedd a cókmókodat, és menj vissza Budapestre. Rebeka néni kacéran csettintett a nyelvével, Budapest, Istenem, Budapest, mindig oda vágytam. Más a fél karját odaadná, ha Budapesten lakhatna, te meg itt karistolsz térdig a trutymóban egy bűdös mocsár szélén. Fogjál magadnak egy jóra való fiatalembert, menj hozzá, szülj neki gyereket, a többit meg majd szépen hozza az élet, érted már?

Tünde nem értette, illetve értett annyit belőle, amennyire szüksége volt. A gondolatai valósággal beleakadtak a lápi fiú történetébe, nem tudott mozdulni egy tapodtat sem. Sok könyvet olvasott a kollektív tudatalattiról, még többet a transzgenerációs traumákról, de a lápi fiú ügyében fogalma sem volt, mi lehet az igazság. Azt azért megkérdezte Rebeka nénitől, hogy előbukkant-e az évek során máskor is a fiú, vagy csak egyetlenegyszer mutatta magát. Egyetlenegyszer, felelte Rebeka néni, ettől furcsa az egész, mert ami igazán van, az ugye legalább kétszer van, mondta tudálékosan a mutató- és hüvelykujjával jelezve a kettőt. Gyermekem, tanuld meg, egy eset nem eset. Egy eset nem eset, ismételte Tünde jöttében, miután kikísérte vendégét. Akkor nincs semmi veszve. Marad.

Izsó Zita

Tévedések

Amikor legközelebb meglátogatom,
már nem hiszi el, hogy a hegyek mögé lebukó nap
felkel a földgolyó másik felén,
azt képzelni, a földbe süllyedt
és neki kell kiásnia.

Nézem a gödröket,
amiket éjszaka vájt a kertben,
és egy pillanatra elképzelem,
mi lenne akkor,
ha tényleg kipattanna a földből a nap,
mint egy víz alá nyomott labda,
amivel annyi nyáron át játszottunk,
és amiről azt hittük, a miénk,
pedig amíg aludtunk,
a földgolyó másik felén
más gyerekek játszottak vele.

A rozsdásodó kertkapun
még ott van a *harapós kutya* felirat,
a ház előtt néha elsétáló
kirándulók azt hihetik,
az állat teszi tönkre éjjelente a keretet.

Még csak az kellene,
hogy legyen itt egy olyan lény,
aki elhiszi, jó vagyok,
örül nekem, ha megérkezem,
és megnyalja a kezem.

Kezeink

Sok mindenre megtanított.
Például arra, hogy ha piskótát készítesz,
a sütő ajtaját nem szabad kinyitni, mert összeesik.
Ugyanígy nem tanácsos idő előtt megkérdezni
a férfiakat, szeretnek-e.

Ha megemlíted neki
ezeket a dolgokat, azt mondja,
ilyenek az emberek. Legtöbbször az el sem hangzott
mondatokat jegyzi meg,
és utána évekig kínozzák vele magukat.

A jógaórán megtanítottak,
hogyan érintsd meg úgy magadat,
mintha te lennél a saját édesanyád.
Ez csak azért volt nehéz,
mert a kezeidet pont tőle
örökölted.

Ennek a kéznek fogtál rá két ujjára
gyerekkorodban, amikor cowboyosat játszottál,
mintha egy pisztoly csőve lenne,
miközben mindketten tudtátok,
hogly úgysem fogod tudni megvédeni magadat tőle.

A nagymama fonala

Megjött a vérzésem, mondtad
tizenkét évesen, én pedig elképzeltem,
ahogy kifolysz magadból,
és mint amikor a nagyapánk elvágja
a galambjai nyakát, neked is
úgy lógnak majd oldalra a szárnyaid,
amiket ezentúl nem fogsz tudni használni,
már örökre röpképtelen leszel.

Te nevetve mondtad,
hogy egyáltalán nem így van,
nagyon lassan folyik,
ahogy a nagyanyánk tekeri le
a gomolyagról a vörös fonalat,
amikor pulóvert köt nekünk.

Évekkel később
neked mondtam el először,
hogy ezúttal nem jött meg.
Nem akartad visszafejteni a kötést,
hiába rontottuk el mindketten a mintát,
ezért nem kérdezted, boldog vagyok-e,
inkább a fizikai állapotom felől érdeklődtél,

hogy nem jön-e rám gyakran a rosszsullét,
mert tudod, az milyen.

Aztán sokkal később,
amikor felnőtt a lányod,
és végre elköltöztél a férjedtől,
már az új házból hívtál,
az első éjszaka után.
Még a dobozokból sem pakoltál ki,
csak belenevettél a telefonba,
hogy nem fogom elhinni,
ebben a korban, ennyi év után
tegnap újra megjött.

Miklya Zsolt

Vadászat

A vadászat ott kezdődik, hogy bekerítenek.
Mire észreveszed, hogy kipécézték, már késő.
A díszletek mögött a ketrec rácsai, beépítve
vagy sem, csupán esztétikai különbség. Kafka
tudna róla mesélni. Csehov. És sokan mások.
Előbb a távlatot. Amiről álmodtál egykor. Ami
álmodott rólad, talán. Sosem derül ki. Rád szűkül,
mint a gyerekuha. Szűkölhetsz. A végén.

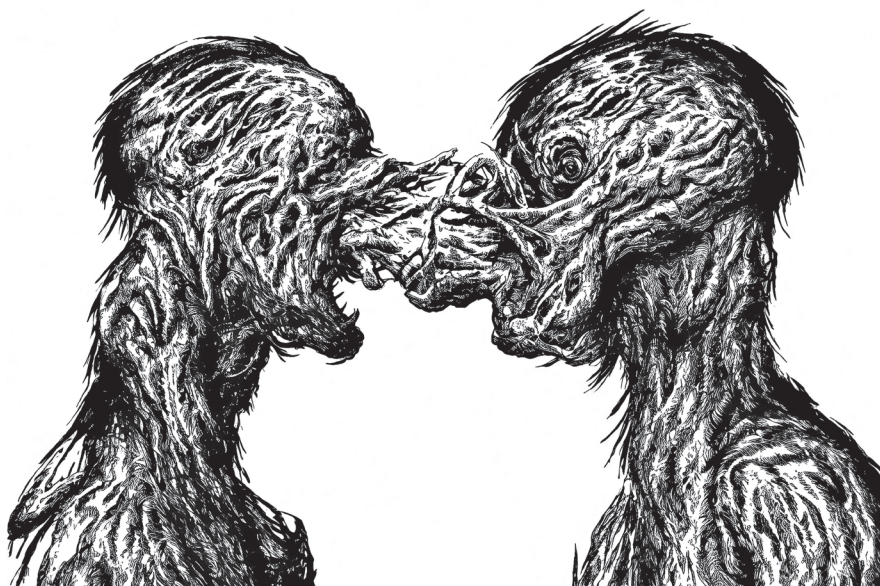
Apád a rácsos ágyban. Magadat láttad, azért
irtóztál tőle. Nem volt mit mondani. Nem is lesz.
Hogy a szarodat eltakarítja-e valaki, hogy hallgat-e
valaki órákon, napokon át, rácsokon át a végén.
Még hogy távlat. *Ábrándozás az élet megrontója.*
Tegyük lejjebb a léceket. Tűzzünk ki reális célt.
Hasznosat, elkötelezhető. Az elköteleződés majd
segít. Irányt szab, célt és hajlíthatatlan rendet.

Akaszd magad a horizontra. Olyan családban,
ahol halmozódnak az akasztottak, mit lehet tenni.
Ha már rég hurokban élsz, burok helyett, mit lehet.
Tekinteted akaszd a horizontra. Mielőtt magától fölakad.
...sszameg! Hangosan mondta, szinte köpte,
a köpet a porban landolt, porba pisálni, köpni,
mint virágot lopni, nem bűn. A teremtés paródiája.
Pedig csak le kéne ülni a porba, s játszani, mint a gyermek.

Szégyelld magad,

mondta egyszer, mondta kétszer, harmadszorra
kimondani se kellett, a szégyen sütött a szeméből,
szabálykövető lévén azonnal elszégyelltem magam,
ez lett a világ természetes rendje, szégyenfalak jelölték ki
a mozgásteret, a mozdulatok dinamikáját, azon belül
persze páratlan szabadság, de a falak égettek, és minden
érintésnél mélyebbre sütötték, szégyelld magad, szégyelld,
magad légy a szégyen.

Könnyű volt nekem, szabálykövető lévén, H. azonban
szertelenebb volt, szertelensége szeretetéből fakadt,
minek következtében sohasem tudta felfogni, így meg se
tanulhatta igazán, hogy a szeretet szégyen, mert határtalan,
s ami határokat nem ismer, megbünteti majd az élet,
beleégeti, hogy eddig és ne tovább, és ha szeretni
mersz, hát szégyelld magad, szégyelld,
vigyen magával a szégyen.

Gerőcs Péter

A nagy csel

Képzeliük el a következőt: az író egy nap úgy dönt, hogy a története egy íróról fog szólni. Rendszerben van, de mitől lesz valaki író? Mi sem egyszerűbb, hát a szövegeitől. Érdekes őt megmutatni íróságának problémakörében, sőt az sem árt, ha betekintést engedünk az olvasó számára abba is, amit éppen ír. Tényleg csak a paradox játék kedvéért alakítsuk úgy, hogy ez a másik író is épp egy íróról ír, mégpedig nem másról, mint erről az előbbiről. Escher mind a tíz ujját megnyalná.

Mindenekelőtt az író nevet ad hősének. Minthogy az előbbi író az írókról általában azt gondolja, hogy a hétköznapiakban nem kifejezetten érdekes jelenségek, ennek megfelelően választja ki a nevet is: János. Ez a történelem időszakában is segít minket a tájékozódásban. A János név a hetvenes-nyolcvanas években volt divatos, a kétezres évek után kevésbé jellemző. Minthogy azonban a történetünk ekkoriban játszódik, az utóbbi író, tehát a János nevet viselő már derékig gázol az ötvenes éveiben.

Annak, aki kevésbé jártas az irodalomban, egy gyors lábjegyzettel a segítségére sietünk. Az író indulásakor, ha nem teljesen kutyaütő, kap némi figyelmet, és ez elkíséri egy darabon. Ahogy azonban kikeveredik a harmincas éveiből, az ösztöndíjak elfogynak körülötte, a figyelem elapad, és bárhogy képeszt, nem marad más, mint az írás magányos öröme, már ha a fogyatkozó figyelem nem apasztotta el a kedvét annyira, hogy végleg hátat fordítson a szakmájának. A csökönyös ragaszkodásba azonban a hátfájós, magányos férfiak gyakorta beleszürkülnek. János tehát ilyen figura, egy ilyen beleszürkült író, hogy egy másik, korábban élt kollégát idézzek, afféle ürge.

Legyen neki egy felesége. Nem az, akitől kamasz lánygyermek is származik, hanem egy másik, mert az előző nem bírta tovább nézni férje elszürkülését, egyre boldogtalanabb buldogtekinetét. Az új feleség egy szerkesztőasszony, a láncdohányos fajtából, akinek két ujj között úgy füstölög az obligát cigaretta, hogy a parázs fölött állandóan ott remegő kéziratpapír valami csoda folytán még soha nem gyulladt meg. Az előbbi író János feleségét Veronikának kereszteli el. Nem Vera, nem Vercsa, hanem szigorúan Veronika. A szigor pedig éppen az ő személyét lesz hivatott kifejezni.

De ki ez az előbbi író, aki a neveket ilyen öntudatosan osztogatja? János, mert ő maga csak egy ürge, nem tehet mást, mint hogy kiszáll a székéből, és fel-alá járkal a szobájában, amely szoba nem is az övé, hanem Veronikáé, János lakását ugyanis az előző feleség, Panni a válás során úgy elrekvirálta, hogy egy ablakkeret nem sok, annyi sem maradt belőle. Veronika parkettája a léptekre recsegő hangot produkál, amely nincs épp az inyére, ugyanis jelen pillanatban a szomszéd szobában dolgozik. Ma nem ment be a szerkesztőségbe.

Megvan! Írja János ajkára a szót Iván. Hiszen az írómat Ivánnak hívják. Egykor délceg, nők szívében doboló, kissé szabados férfi, a szavak embere, nem csak a papíron, de élőszóban is. Kedélyes, intelligens, nagystílusú, afféle slágfertig pasas, aki sokat látott a világból, de hogy Iván el ne bízza magát, János hófehér haját ír a fejére, megereszkedett bőrt a testére, és a személyi igazolványába egy olyan születési dátumot, amelynek tanúsága szerint bizony Iván elmúlt már hetven is. A férfiúi sárm, a kalan-

dos élet tehát már csak az emlékek zavaros ködszítálásán át látszik, egyre távolabb, egyre halványabban. Iván persze nem adja fel, ennyit János megenged neki, tehát szerez magának egy negyvenöt éves feleséget. Dehogyan szakmabéli! Már csak az kéne. Persze nem is rúdtáncost, az nem volna vállalható a még életben lévő barátok előtt, provokálni pedig nem szokott. Legyen tehát a feleség Enikő, egy csinos, de nem túl erélyes építész mérnök, aki szemet huny Iván viselt dolgai és talán jelenbéli titkos kihágásai fölött is. De nem, mégse legyen feleség. Maradjon meg barátnőnek, mindenféle fajsúlyosabb elköteleződés nélkül.

Most, hogy János ellátta Ivánt névvel és nővel, Iván pedig Jánost hasonlóképpen, léptessék egymást a cselekmény mezejére!

Iván Brazília tengerpartjának főenyén fekszik hanyatt, lábát a víz nyaldossa, kezét a tarkója mögött összekulcsolja, hasán jegyzetfüzete és ceruzája hever. Igen, Iván ceruzával ír, nem hisz az örökkévalóságban, magát az íróságot, és az összes benne foglalt kelléket, ideértve magukat a szövegeket is, pár évnyi szavatosságú játéknak tekinti, mindenesetre ez az egyetlen szenvedélye, aminek hódol. Na meg a nők. János elgondolkodik. Nem a szokásos írói vétségbe csúszik bele? Nem felejtette el kellően eltávolítani magától a figuráját? Az ő maga, Dobos János, firkál a papírjába Iván, majd a mellette heverő koktélos pohárért nyúl. Csak egy, illetve két szenvedélye van, toldja hozzá. Iván nem ilyen. Ő élvezzi a nőket, az utazást, a jó borokat, a különleges ételeket, és minthogy spanyol meg olasz nyelvterületen kedvelik a nyári délutánok fényébe mártott, itt-ott a mágikus realizmussal érintkezésbe lépő, fortélyos, mégis könnyed történeteit, most is épp spanyolra „leforduló” korábbi kötetét kíséri derűs személyével. Pont. A „fortélyos”-on még gondolkodik egy keveset, talán majd kihúzza. Enikő nem tudott vele jönni, amit egyikük sem különösebben bán, a barátnő ugyanis kevéssé szívleli a természetközeli kalandokat, melyeket Iván mellett lehetetlen elkerülni, Iván pedig előnyben részesíti, ha idegen környezetben egyedülálló férfi érzetét keltheti. A háta mögötti nádpultoknál virágkoszorús lányok táncolnak, német és amerikai férfi turisták hallható örömére. Nemsokára ő is csatlakozik, de most még egy gondolatot le kell zárnia a figurájával kapcsolatban, akinek a komorságát próbálja mélységeiben megérteni.

Vajon, a délutáni városmajori sétákat leszámítva, miért nem megy ki a lakásából? Miért nem találkozik gyakrabban a lányával? János talán az a fajta ember, aki megtiltotta magának az örökök megélését. De miért? Büntudatos? A házastárs anyja törte le mindig a lelkesedését gyerek korában? Csakugyan, János nem volt egy lelkesedő típus. Ha kolléga vagy pályakezdő küldött neki kéziratot, ami épp elnyerte tetszését, annyit mondott, „hmm”, meg még azt is, hogy „ezt egyszer nyugodtan el lehet olvasni”. És miért választott magának egy szigorú második feleséget, akinek sok vonásában felfedezhető János anyja? Ő is örömtelen és szigorú. Le lehet így élni egy életet? Vagy pedig, folytatta Iván a tűnődését, „van a Jánoshoz hasonló embereknek valami titkos öröme, amit én nem tudok, és soha nem is fogok tudni elképzelni?” Szembesítsük egy helyzettel, és a viselkedése majd megmutatja a választ. Iván nem az a tépelődő típus, mint figurája, úgyhogy a distancírozással nemigen törődik, ezért nem is jut más eszébe, mint egyik legfőbb kedvtelése, a csábítás. Igen ám, de hol találkozhatna egy János típusú önsorsrontó facér nővel? Hát persze! Bár a lányával nemigen törődik, volt felesége felhívja telefonon, hogy este Jankának szülői értekezlete lesz, ő pedig most

nem tud elmenni, mert az anyját kell meglátogatnia a debreceni kórházban. János mindenféle ellenkezés nélkül megígéri Panninak, hogy ott lesz a szülői értekezleten, sőt azt is, hogy utána felhívja telefonon, beszámol neki a részletekről, majd átmegy hozzájuk, és beszélget kicsit Jankával, akit három hónapja nem látott.

Ennél nagyobb kalandra Jánosnak, pontosabban a köré szerveződő történetnek, nincs is szüksége, mi több, a hitelesség határát feszegetné egy nagyobb kiruccanás.

Iván, amíg János villamosra száll, elindulva a délutáni szülőire, beáll táncolni a turistacsalogató lányok közé, és minthogy Jánost a családi teendői estig elszólítják, egy darabig a figurának nem lesz ideje megpihenni. Iván eközben, mint afféle öreg róka, pontosan tudja, hogy bármilyen csábosak is a brazil és argentin hoszteszlányok, ők csak a dolgukat végzik, nem érdemes rájuk a kelleténél több figyelmet vesztegetni. Van azonban egy-két idősebb hölgy is, akik férjeikkel vagy azok nélkül beállnak a kórtáncba, na, őket már érdemes egy tekintetvillanással kitüntetni. Fél szemmel tehát Frau Müllerre és Kathrinra fókuszál, fél szemmel pedig a történet dilemmájára.

A szülői értekezleten pedig, ahogy Iván ezt előre elrendelte, János valóban találkozik egy anyukával. Pontosabban nem is találkozik, hanem ez az anyuka megszólítja, és kertelés nélkül leül mellé a padba. Kellemes illata van, szép hosszú nyaka, hosszú barna haja, de ennél többet János szemérme nem enged meglesni, nehogy rajtakapják. Egy pillanat múlva azonban magán érzi a nő tekintetét, oldalra fordul, és lám, ez a nő kedvesen mosolyog rá. Vajon mit akarhat? A nevét nem jegyezte meg, de talán később még kiderül.

Az osztályban van egy, illetve két fiú, akik, az osztályfőnöknő megfogalmazása szerint, „terrorizálják” a lányokat. Ezen János elmosolyodik. Micsoda ügyefogyott szóhasználat. Inzultálják, esetleg egzecíroztatják. Ez a terrorizálni olyan ostobán túlzó. Kritikai töprengéseiből arra ébred, hogy elhangzik a lánya neve. Nem mer visszakérdezni, csak összevonja a szemöldökét. „Igen, apuka, jól hallotta. Az ön lánya is gyakran a fiúk áldozata.” „Értem. El tudná mondani, hogy pontosan mi történik ilyenkor?” „Janka is, és még néhány lány a megaláztatás pillanatait követően sírva szaladnak a vécébe.” A padtárs anyuka ráteszi János alkarjára a tenyerét, és a szemébe néz: „Tudom, milyen nehéz lehet most ez neked. Annyira sajnálom.” János egy kissé komor pasas, de semmiképp sem fatökű. A lelkét szerzője kétirányú hullámversnek is kitette, nem tudja, mi tévő legyen, aztán ő is ráteszi a kézfejét a nő tenyerére, és annyit mond: „Köszönöm. Jól esik.” Ebből Iván most valamit megértett. Figurája csakugyan nem egy balfasz, mindössze kissé lesoványodott, a kelleténél valamivel szigorúbb és komorabb, de éber, elméje nyitott, és nem rest megállás nélkül befogadni, valamint értelmezve elrendezni a látottakat. Karolina, mert így hívják az anyukát, a szülői értekezlet után a folyosón többször megérinti János karját, emellett ragaszkodik hozzá, hogy telefonszámot cseréljenek a gyermekeikre leselkedő veszélyek miatt. János ezután átvillamosozik volt felesége házába, Jankához. Tudja, hogy nem lesz könnyű a helyzet, rég találkoztak, Janka pedig nagyon nehéz kamasz.

„Jaj, istenem, most ezt tényleg?” Sóhajt fel az ajtóban, amikor meglátja az apját, és visszatrappol a nappaliba. János belép, háta mögött óvatosan behajtja az ajtót, és leül a kanapé karfájára a hanyatt elheverő lánya mellé. Nem lesz könnyű beszélgetés, az biztos, de örül, hogy végre látja Jankát, örül, hogy kikezdett vele egy attraktív hölgy, és tulajdonképpen annak is, hogy kimozdult otthonról. Lénye egészével szeretne

odafordulni rég nem látott lányához, azonban alakuló novellája is követel magának egy keveset a figyelméből.

Iván, aki épp mélyen megsajnálta figuráját, végre lerogyhat egy vékony nyakú pezsgős pohárral a kezében. Németül egy kicsit nehezen megy, de szerencsére Kathrin jól bírja az angolt, úgyhogy átváltanak. Igen, ő író. Hogy mikről szólnak a történetei? Mindig ezt kérdezik, és soha nincs rá megfelelő válasza, ugyanakkor Iván olyan könnyedén tud kommunikálni, hogy tanácsait Kathrin, aki belgyógyász Bajorországban, nem érti félre, vagyis nem veszi kioktatásnak. Iván arról beszél, hogy szépirodalommal foglalkozik, és ezen a téren nagyon nehezen lehet meghatározni egy életmű tematikus csapásait. Téma ugyanis bármi lehet: élet és a halál ugyanannyira, mint egy egércsalád két napja, vagy egy koldus megalázása. Arra a kérdésre, hogy mi a téma, csak a zsánerirodalom tud válaszolni. Kathrin szerencsére okos nő, és úgy tűnik, érti Ivánt. „És mit keres itt?” Lefordították egy könyvemet spanyolra, két nap múlva Buenos Airesben lesz a bemutató, megyek biodíszletnek [ezen a nő jót derül], viszont régi vágyam, hogy lássam Brazíliát, szóval pár napra ideruccantam. „Felesége van?” „Nincs. Volt több is, de mindegyiket megettem vacsorára.” Kathrin kissé már kapatos, először nem biztos benne, hogy jól értette az idegen nyelven megfogalmazottakat, egy pillanatra összeakadnak a szemei, de amikor leesik a 20 pfennig, hangosan felröhög, és ráomlik Iván vállára.

János és Janka is egymás vállába kapaszkodnak, ők azonban nem röhögnek, hanem egy hathatós veszekedést követően zokognak épp, és miután elhangzik, hogy „én is nagyon szeretlek téged”, fogadkozni kezdenek, hogy mostantól minimum kéthetente találkoznak.

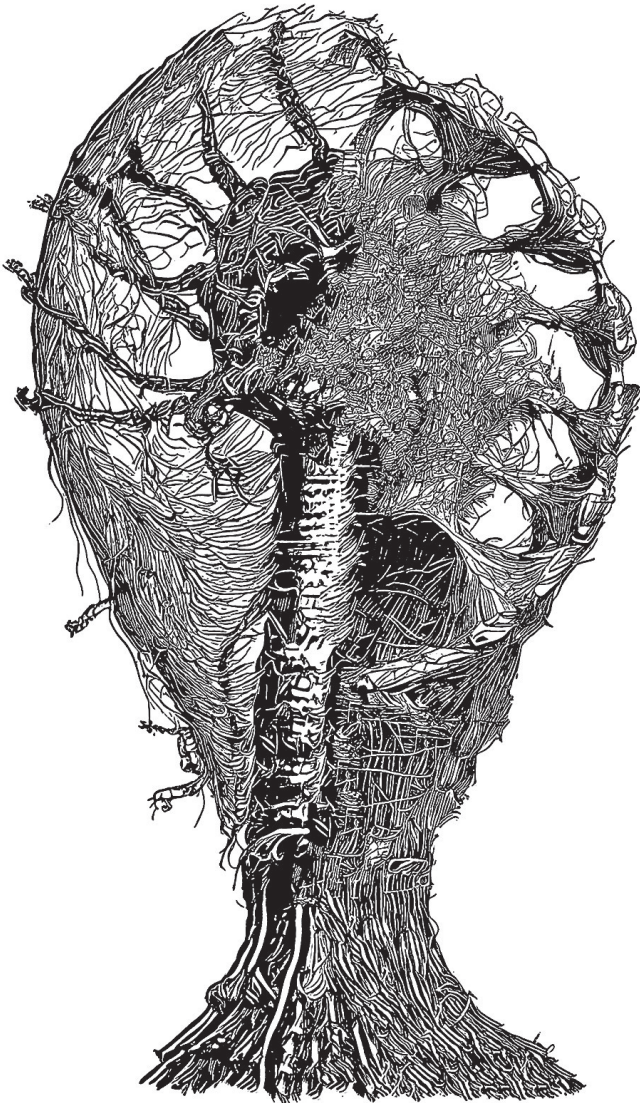
János megittasulva indul haza. Elhatározza, hogy másnap felhívja... kit is? Ja, igen, Karolinát, és elhívja a Városmajorba egy fröccsre. Úgy dönt, nem ad a látszatra. Ha nemet mond, semmi gond, túléli, és folytatja kétszobányi életét Veronikával. Talán az sem lehet véletlen, gondolkodik el magában, hogy a legutóbbi kéziratot titokban tartotta a felesége előtt. Azt sem mondta el neki, hogy elkészült, pedig már megjött a kiadóból a korrektúra. Nem csak a külvilágot, adja a szájába a mondatot Iván, de saját magát is megállás nélkül kell értelmezni.

Ivánnak ezen az estén, sorscsapás, nem áll fel. Rettenetesen érzi magát, szabadkodik, szabódik, majd elküldi Kathrint. Itt a vég, gondolja, pedig ez még nem az. A vég majd csak ezután kopog be az ajtaján, amikor a demencia jelei kezdenek mutatkozni rajta, és hogy a történet valóban novellisztikus legyen, először a nagyközönség előtt, épp két nap múlva, a kötetbemutatón. A moderátor kérdésére ugyanis nem a lefordított könyvről mesél, hanem az utóbbiról, amelyet a közönség hallomásból sem ismerhet, és miután a tolmács odafordul hozzá, és magyarul a fülébe súgja, hogy a másik könyvéről van szó, nem érti a problémát, folytatja előző okfejtését. Ez lesz az első jel, aztán az évszámok, a nevek is szép lassan potyogni kezdenek az emlékezetéből. Egy évvel később már a vécékilincsnek is mellényúl, Enikőt pedig, aki anyáskodni próbál fölötte, úgy elkergeti dühében, hogy visszhangja sem marad. Iván tehát bezárul az életébe, a lakásába, és mélységes mélabú vesz erőt rajta.

János azonban, akinek a hívására Karolina alig leplezett örömmel mond igent a másnapi fröccsözésre, letér addigi élete egyenes vonaláról, nem mellesleg Jan-kával is ápolni kezdi a kapcsolatot, bár annak az útja nagyon hosszú még, és pár

évig meredeken ível felfelé. Sőt, János következő kötete, amelyet Veronika csak a könyvesboltokban megvásárolható példányokból ismerhet, némi hazai sikert is hoz.

Iván egy reggel odabotorkál az íróasztalához, elméje épp tiszta, de nem tudja logikai sorba fűzni a történeteket, az időegységeket, a múlt nyomait: az ott fekvő konyakospoharat, de különösen a cigarettát, minthogy legjobb tudomása szerint negyven éve nem dohányzik, és azt a kézírathalmot sem, amelyen ceruzával szerepel valami iromány. Ki írta ezt? Ki az a János, Veronika, meg... Mi ez a zagyalék? Iván összemarkolja a papírokat, és a szemétkosárba hajítja, de nem talál bele. Kapnak még egy esélyt.

Pauljucsák Péter

Szövetség

KONFIRMÁCIÓ

Megvakulsz
a gomolygó füsttől.

Lépteidet eltorzult
angyal követi.

Füledbe suttogja,
merre haladj tovább,

milyen rúnákkal jelöld
a szelídek homlokát,

hol gyűjts rőzsét
a tűzhöz.

BÁBOK

Már nem érzed a lábad,
de még mindig futsz
a süppedő homokban.

Három király vágtat
a sivatag dűnéi közül,

olajat önt
az oázisok vizébe,
és csillogó parazitákat.

Tömjénnel itatott
rongyot szorít
minden egyes szájra.

Mikor te következel,
röpke percig végre
az a gyermek lehetsz.

ÉMELYGÉS

Oltárra fekteted,
majd távozol,

de hiába sietsz le a hegyről,
kezeid füledre szorítva,
tenyereden keresztül is hallod
csikorogni a falás foszlányait.

Visszatérsz otthonodba,
az utcák fraktáljához,
és bámulod a gyűrődéseket.

Mikor az Igaz Nyelv
újra felizzik a Nap torkában,
hívó szavára nyájad
tengerbe rohan a sziklákról.

Felmászol a csontokért,
és pólyába tekered.

Restaurálsz,
hogy magadra gyűjthasd
a gondoskodás tornyait.

NEHBET

Ásítva ébredsz, és látod,
ahogy gyomrodig bámul beléd
a keselyűtestű.

Kényszerít, hogy kövesd
szülőföldjére negyven
sivatagéven át.

Közben megtanítja,
hogyan olvass az ég
helyére rajzolt rejtjelekből.

Szabadíts meg a gonosztól,
recitálsz szüntelen,

a mindentudó, hipnotikus tollaktól,
a koponya radioaktív kamrájától,
az örület szájszagától.

Szabadíts meg, mondd,
mert negyven oázisokat felperzselő
nyár alatt mindenről kiokított.

Keselyűk köröznek
varázslatos szimmetriában,

és parancsomra vár
az eljövendő aranykor
fennkölt serege.

Beck Tamás

Egy halálhírré

Folyton ráng az úszó. Harapnak a halak.
Halála napját az alkonyat összevérzi.
Merengnek mindazon, mi utána maradt.
Ő az, ki a damilt botomról most letépi,

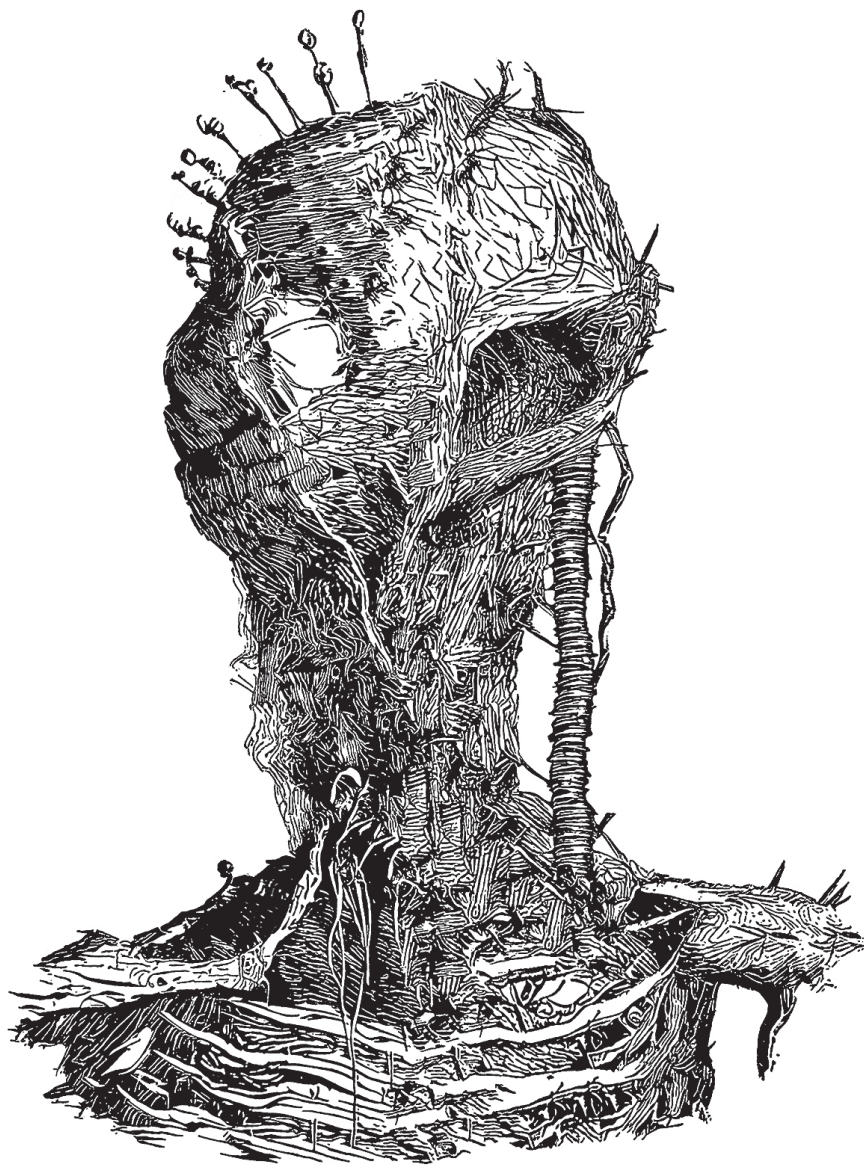
a mélyben tempózik tovább, értéktelen
emlékeim így lesznek tengermélyi kincsek,
s ahogy az elsüllyedt Nap kénytelen
felkelni valahol: virrasztókat melenget,

felveri azt, aki tovább aludna még,
elsüllyedt alkonyatként ő is kikelet lesz –
redőnyréseken át vetített utcakép
tűz szemedbe, s az ásításba belereszketsz.

Füredi alkony

Hirtelen alkonyat a semmi partján.
Nemlétben fürdőzők. Napszélvitorlák.
Gazdátlan étvág egy lángossütőben.
Földelt érzelmi töltés kisülőben.

Egy álmot ítélhetsz most feledésre.
Sarki éj jön el. A stégről ne nézz le.
Visszavonulsz. Felrobbantott aranyhíd.
Agyaghadzsereg lábdobaja hangzik.

Zárt kert

– Esély az élethez? Út az egyenlőséghez? Talán valami ilyesmi volt a neve.

Előveszem a noteszt.

– Akkoriban a Népkertnél laktam papóval, bent Miskolcon. A szüleim kiskoromban meghaltak, ő nevelt fel. Több helyen is éltünk azon a környéken. Tizenhét-tizenkilenc évig ment így, sok albérlet, szükséglakás. Egyszer csak kijöttek az önkormányzattól, és azt mondták, hogy szanálni fogják az udvarunkat, mert sokan nem fizettek lakbért, de villanyt meg vizet se. Itt vettünk egy kis telket, Lyukóban, a Jóisten segedelmével, meg azzal az önkormányzati támogatással, aminek nem emlékszem a nevére.

– Pénzzel segített az önkormányzat a lakásvárslásban? – nyikorog alattam a kempingszék, amikor előveszem a tollamat. Lapozás közben megakaszt egy régi bejegyzés: *akkora, mint egy tollkupak.*

– Igen, adtak egy kis pénzt, hogy elköltözzünk. De ne kérdezd, hogy mennyit, mert ezt is elfelejtettem. Ilyen segítséget amúgy már nem nyújtanak, az biztos. Más idők voltak azok kétezerben.

– A magyar állam csak egy nagy lófaszt dug a seggedbe – jelenti ki Gábor bácsi a sparhelt melletti kempingszékből. Kabátban ül ő is, mint Jennifer meg én.

Jennifer arca elkerekedik.

– Papó! – Fordul Gábor bácsihoz. A diktafonra néz, aztán rám. – Papó nem szokott így beszélni. Ő is keresztény ember, mint én és Jozsó, csak már beteges.

Nyolcvanhárom évesen sok rossz napja van neki.

Még látszik a leheletem. Azelőtt fűthettek be, hogy ideértem. Gábor bácsi ujjai között narancssárga öngyújtó és cigaretta.

Pityegés, Jennifernek Messenger-üzenete érkezik. Előveszi a telefonját a belső zsebéből. Kékre lakkozott körmei kopognak az érintőképernyőn.

Új oldalt kezdek.

A szülei? A mamája?

Miután végez, nem zsebre, hanem a diktafon közelébe teszi a telefonját. Majd a földről az asztalra helyez egy flakont. Queen Cola, olvasom a címkét.

– Kérsz?

– Igen – megnyikordul a székem. Mintha az is megterhelné, hogy beszélek.

Jennifer feláll, a sparhelthez lép, hoz két poharat a felette lévő polcra. Teleönti őket. Leül, iszik. Gábor bácsit nem kínálja meg.

– Hol is tartottam? Ja, igen, ott, hogy a Jóistennek köszönhetjük azt is, hogy megtaláltuk a telket egy hirdetésben. Pont annyiba került, amennyi pénzünk volt.

– És hol találtátok a hirdetést?

– Nem tudom, de nem is az a...

– A Szuperinfóban – veti közbe Gábor bácsi. – És négyszázezer forint volt ez a kurva telek. Én alkudtam le háromszázötvenre.

– ...a lényeg. Hanem az, hogy szűkösen voltunk, mégis szerencsésnek éreztük magunkat.

– Szerencsésnek a lófaszt! Akkor baszódott el minden, amikor ideköltöztünk!

– Papó! Hányszor szóljak?

Írás közben veszem észre, hogy az utazótáska pántja felsértette a középső ujjamat.

Hogy cipelték ide a sparheltet? Fel a dombhátra? Vagy völgysegélyre? Hogy nevezzem?

– Amúgy megvan bennem összefüggően az életem, de nem voltam még ilyen helyzetben, hogy felveszik, amit mondok – Jennifer mosolya kényszeredett. – Tisztára mintha a tévében lennék, valami műsorban, ahol beszélnem kell az életem...

Elhallgat a pityegéstől.

– Pedig direkt otthon hagytam a kamerámat – mondom, de nem nevetek.

Olvasás közben Jennifer arca elkomorodik.

– Szerintem szépen és követhetően beszélsz. Csak mondd, amit fontosnak gondolsz, én pedig felírom, ha nem értek valamit.

– Az előbb mit nem értettél? – teszi le a telefont.

– Hogy mi történt a szüleiddel és a mamáddal. És felírtam, hogy ne felejtselek el megkérdezni a sparheltről se. Hogyan cipeltétek fel?

– Ó, hát én arra már nem emlékszem! Szerintem itthon sem voltam akkor, amikor papó meg Jozsó megvették. A Nestlében dolgoztam, két műsza...

– Hogy hoztuk volna fel? Hát a pusztá két kezünkkel! Jozsó meg én. Akkor még ember voltam. Nem volt ellenfelem a munkában.

– Papó! Most már fejezd abba!

– Mit? Hazudozzak, mint te? Én az igazat mondom!

Önkéntesként a múlt héten vettem fel a kapcsolatot Jenniferékkal. Gábor bácsi mozgássérült, nem tud elmenni a leszázalékoláshoz szükséges vizsgálatokra. Nézem, ahogy a sparhelt szélére rakja a csikket, ahogy új szálát vesz a szájába. Innen másfél kilométer a legközelebbi buszmegálló, a lejtő végén áll, a völgy alján. Nem működik a gyűjtője, megrázza, majd a fémtesthez ütögeti. Most már jó.

– Úgy látom, zavar a felvétel – mondom Jennifernek.

– Kicsit... kicsit zavarban vagyok, igen.

– Leállítam?

– Hát, nem tudom.

– Leállítom, ha szeretnéd.

– Csak már odaadtad a kaját.

Arról viszont ma szereztem tudomást, hogy Jennifer férje, Jozsó még most sem hiszi el, hogy a feleségével kizárólag a könyv miatt akarok találkozni. Nem érti a problémámat, azt, hogy eddig szinte csak férfiak nyilatkoztak nekem. Feltételeket szabott. Nem maradhatok kettesben Jenniferrel, jelen kell lennie Gábor bácsinak is, és Jennifernek azonnal válaszolnia kell az üzenetekre.

– Azt nem kell visszaadni, adomány. A táska is a tiétek, biztos jó lesz valamire – idefelé azon gondolkodtam, hogy Jennifer és Jozsó miért nem segít Gábor bácsinak.

Hárman könnyebben megjárhatná a dűlőutat. Erről is beszélni kellene.

– Köszönjük, de a táskáért se tudunk fizetni. Jozsónál van a pénz.

Látom rajta, hogy nem érti.

– A száraz élelmiszer a rászorulóké – magyarázom. – Az egyesület azért kapja, hogy az önkéntesek továbbadják, hogy eljuttassák hozzátok.

– A rászorulókhhoz?

– Azokhoz – természetesen le a tollat –, akiknek segítségre van szüksége.

Gábor bácsihoz fordul. Még zavart a tekintete, mintha megint káromkodott volna a nagyapja.

A kabátomba süllyesztem a diktafont. Kipakolom a belső zsebből a cigimet, a gyújtómat és a telefonomat.

– Hát ha nem leszel zavarban, ha telefont használok az interjúhoz – mondom Jennifernek, miközben feloldom a képernyőzárat, megnyitom a hangrögzítő alkalmazást és elindítom a felvételt. – Ez nem annyira idegen, mint a diktafon.

Még semmit nem árult el a szüleiről és a nagyanyjáról. Iszok, nem tudom, kérdezzem-e róluk. A tollkupakos hasonlatról eszembe jut egy szó.

– Szóval szerinted mi a legnagyobb gond Lyukóvölgyben?

– Hát, ha adott lenne legalább a víz, vagy az utak normálisak lennének, akkor sokkal jobb lenne. Amikor Jozsó infarktust kapott, akkor is csak néhány percen múlt, hogy leérjünk a buszmegállóba. Ha nem szedi össze az erejét, és nem rohan lefelé a rossz szívével a fák között azon a zúzottkavicsos ösvényen, akkor... – a tollért nyúlok.

– De ez már nem számít, mert azóta Jozsó egészséges. A tévelygőkkel van a baj, akik belerongyolnak a völgybe, és tönkreteszik, pedig ez egy paradicsom lehetne.

Bogaras.

– Most mit írtál le?

– Hogy kik azok a tévelygők – válaszolom.

Nem jegyzeteket többet. Inkább rágyújtok.

– Hát azok, akik nem tudják, mekkora a baj. Csak érzik. Ezért menekülnek italba és drogba. Bűnöznek, mert nem tudnak megélni a várostól messze. A Jóisten országát keresik, de megfagynak az árokparton, a buszmegállóban vagy elviszi őket a májzsugor. Elrohadnak a fogaik, gombásak lesznek a körmeik, és egyre több betegség jön ki rajtuk a fáradtságtól.

– Milyen fáradtságtól?

– Hát... – Jennifer az asztalra pillant. Nem tudom, a telefonomra néz-e, vagy Jozsó üzenetét várja. – Mi nem vagyunk tévelygők. Én Lyukóban még azt se bánom, hogy este gyertyával kell világítani. Megvan a hangulata a nomádéletnek, csak nagyon kegyetlen.

Pityegés.

Miközben Jennifer válaszol, elképzelem, hogy a sparhelt forrószódó platniján megzavarodva rohangál egy tollkupak méretű bogár. Egyszer csak szétnyitja a szárnyait, felrepül, tesz néhány kört Gábor bácsi fölött, aki megint a fémtesthez ütögeti a gyújtóját, és elindul. Én pedig követem a tekintetemmel, hogy az útjával leírjam a szobányi ház berendezését.

– Adhatok tüzet? – nyújtom a gyújtót Gábor bácsinak.

– Ne adjál semmit.

– Hol is tartottam? – néz fel a telefonjából Jennifer.

– A nomádéletnél, hogy az milyen kegyetlen.

– Kegyetlen, igen. Négykor már sötét van, pedig Junior akkor ér haza az iskolából, Jozsó meg a munkából.

Eddig nem esett szó gyerekekről.

– Junior? Ő is itt él veletek?

Jennifer felsóhajt.

– Amikor megismertem Jozsót, akkor neki már gyerekei voltak. Sokat jártunk ide sétálni kettesben. Szép tiszta volt a levegő. Egészséges. Jöttek mások is a városból, szabadidős tevékenységből. Hogy kikapcsolódjanak. Akkoriban, a kilencvenes években, néhány tanya volt csak itt. Meg hétvégente a munkások, akik kertészkedni jöttek. Zártkertesnek hívták akkoriban ezt a helyet, de nem tudom, hogy miért. Bárki idejöhetett!

– Ez hülyeség, kislányom – Gábor bácsi végre abbahagyja az ütogetést. De nem sikerül rágyújtania. – A zártkert az jelenti, hogy hétvégi telek. Ahol zöldséget meg gyümölcsöt termeltek a munkások, aztán egy részét beszállították, és megették a többit.

– Jól van, papó. Szóval kijártak ide Miskolcra az embe...

– Hogy lenne már jól? Ezek a telkek nem arra lettek kitalálva, hogy itt lakjunk! Itt a saját szarukat isszák az emberek.

Jennifer arca üres. Elnyomom a cigimet.

– Junior hány éves?

– Tizenhárom.

– És a többiek?

– Nem tudom pontosan, mert azok intézetbe kerültek. De az is az igazsághoz tartozik, hogy én, amikor összeköltöztünk Jozsóval, kivettem őket. Csak ők akkorra már elvadtak. Trauma volt nekik, hogy kiskorukban elszakították őket az anyjuktól.

– Nem hallottál róluk azóta?

– Raffaellal az volt, hogy egy idősebb embernél dolgozott hétvégenként. Tartozott neki ez az ember ezeröttszáz-kétezer forinttal, és Raffael ittas állapotban erőszakkal elkérte tőle a pénzt. Ebből kapott öt évet. A másik fiú alkoholista lett, kipróbálta a fűvet, nem hallotta meg a Jóisten szavát. Juniort már sokkal szigorúbban fogtam. Jólelkű, szeret segíteni. És nem sérült a lelke. Mert a Raffaellal azért történtek dolgok. Volt egy ember, aki szexuálisan zaklatta. És Raffael csak tíz évvel a történetek után mert előjönni ezzel, de akkorra meg már... Raffael lelkesült. De rajta még látnám az esélyét a megtérésnek. Tartom vele a kapcsolatot, a múltkor azt írta, hogy ha kijön, megváltozik. A középső fiún sajnos nem látom ezt. Ő egy agresszív ember. Engem is megfenyegetett. Konkrétan elmesélem, hogy róla lemondtam – mintha nem hallaná a pityegést. Mondja tovább. – Amikor észrevettem, hogy elindult a lejtőn, próbáltam fegyelmelni. De dackorszak lépett fel nála, és volt, hogy hetekig nem láttam. Aztán egyszer előkerült rongyos ruhákban, és azt mondta, hogy adjam neki oda a családi pótlékot, amit érte kapok. Én meg azt mondtam, hogy fiam, rád költöm az utolsó forintig, de csak úgy, ha most elmegyünk vásárolni. A kezedbe viszont nem adom. Fel akart jelenteni, és azt is mondta, hogy billiárdpárával adja majd nekem vissza ezt. Én ránéztem, és azt mondtam, hogy jól jegyezd meg ezt a napot, mert ma Isten színe előtt kitagadtalak. Aki rossz embernek születik, annak nagyo...

– Kislányom! Írjál vissza Jozsónak, aztán hozzád be fát. Rakni kell a tűzre.

Jennifer, mintha folytatni akarná a beszélgetést, nem mozdul. Aztán mégis feláll, és elindul. Miután eltűnik, Gábor bácsi rám néz.

– Nem látod, hogy hülye? Ez a lány mindent összehord. Minek kérdezzgeted annyit?

A sparhelt mellett repedt kaspók. Balra kifeküdt heverő, zöld lepe...

– Menned kellene. Jozsó azt mondta, hazaér sötétedés előtt.

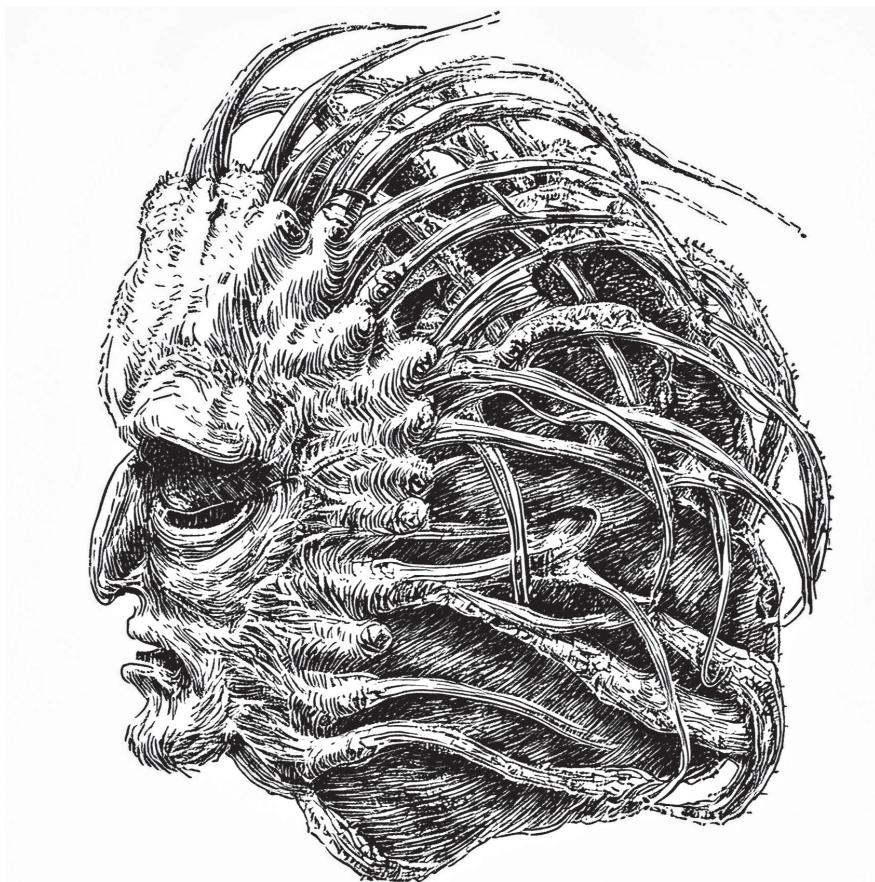
Összeszedem a cuccaimat.

– Vigyed a kaját is. Mi nem kértünk semmit.

– Az ingyen van, Gábor bácsi.

– Később meg idehozzátok a számlát, mi?

A gyújtót otthelejem az asztalon.

Payer Imre

Készületlen készenlét

Nem lettem megtört. Lettem meghasonlott.
 Látásom előtt fal emelkedik.
 Ököllet ütöm.
 Legalább résnyi törmelék lenne!
 Nem lehet.
 Benn ragadtam,
 mint születhetetlen embrió.
 Maya-fátyol a kinti
 úttest, ház, vaskorlát, sín –
 nem jutottam ki.
 Az igazi *van* itt van.
 Készületlen készenlét egy eljövendő,
 igaz *talánra*.

Felosztás

Biovárfal épül.
 Szólnak:
 Harapd a követ, mást úgyse kapsz!
 Kőműves Kelemenné, falban ne sikíts!
 Kőhallgatás, kuss legyen!

A várfalon kívül
 másképp nőnek az ágak.
 Másképp süt a Nap.
 Másképp működik
 a lélek, a gravitáció.

Bent és kint így van.
 Krisztus kamerát hoz.
 A biztonsági őr nem engedi át.

Túlán az alagúton

Vasföld felett acélég.
Fennsík horizontján
széles fekete hegyek.
A választó alagút túloldalán
a kemény is lágyan hangzik.
Dallamának képe, mint
leeresztett sisakrostély egy nyárfaerdőben,
a nyugodt, szinte mozdulatlan folyó partján.

A Túlán városában karcsú házak
szerény-szürke felöltők emlékeivel.
Polgáriás kanyarok
szelíden színes villamosaikkal.
Peremrészeken ipari idill.
Idegen vagy a magamé ez a közeg?

§

Már indul a vonat. Vissza.
Szürkésen rózsaszín, nyurga fák között
szerelvénym szaggatott túlkölése,
mint vadászkürt hangja cserkeléskor.

Kőríz Imre

Múzeumok Éjszakája

A parkban sütőgetők gömbgrilljeinek
planetáriumában egyre nagyobb a meleg a rácson,
az izzó parázs és a fenti égéstermékek
egy különös, láthatatlan lézershow rekviemjét
játsszák a kupolatérben.

Kicsit beljebb, vagy – ez szemléleti kérdés, de égető –
kijjebb, a planetárium gömbgrilljében
hideg a füst, amelyben egy sokszemű fémtobjás
Zeiss-lencséi metsző éleket és irizáló sík felületeket dobnak
három dimenzióban a szinte hanyatt fekvő nézők feje fölé.

Majd miután a színes füst eloszlott,

az emberi találékonyság és precizitás további eredményeként csodálatos hűséggel jelenik meg a homorú mennyezeten az, amit ha fent a kupola és körben a fényszennyezés nem volna, az éjjeli égen amúgy is látnánk.

Bár

A végső soron nem is szép nő kalapban és kibontott csokornyakkendőben úgy énekel, kásásan nyekeregve a bár homályában, mintha csak random hangokat szolmizálna el. A hangok forrása maga az addigi élet, jelentésük pedig az, ami ezután lesz, bár azt még senki sem érti a közönségből.

Ein Werk ohne Opuszahl

Várady Szabolcsnak

Azt kérdezed, jó alcím-e, hogy *Repríz*.
Vagy jobb a *Rekapituláció*?
Intarzia? *Zanza*? *Cento*? *Da capo*?
Szerző egybeolvassa ciklusát?

Nekem az ilyen alcím- vagy mottószerű mellékszövegek közül az tetszik a legjobban, amit Beethoven költött a C-dúr mise (op. 86.) első, Kyrie tételéhez. Egy haiku is kijönne belőle, sőt még maradna egy negyedik sorra is.

Valami nagyon nyomhatta a szívét, látszik, hogy nagyon el akart mondani valamit. Úgy érzem, olyasmit, mintha – ahogy Kosztolányi írja Bachról – egy érett férfi énekelne, vagy inkább dúdolgatna a sötétben,

csukott szájjal, és mintha mindig vissza-
visszatérne valamire, amit
nem lehet elégszer elmondani,
mert ezt egy élet során tapasztalta,
és nincs szebb, szomorúbb, tartalmasabb.
Valamit, amiből ez lett a végén,
pontosabban az elején:
Andante con moto assai vivace quasi allegretto ma non troppo.

De csak semmi szépelgés,
a leghatásosabb darab mégis csak ez: D-E,
majd egy oktávval feljebb: D-E és G-A.
Minimális gyakorlattal eljátszható,
és nyitja Batman barlangját.

Tar Sándor

Egy kommunista életrajza

hidat
sasoknak
melyen szabadon zuhannak fel az égbe
ácsolok
mogorván bolhás családi almon
én a Forrás Őre

Bűnösök vagyunk

nádfonatban csecsemő úszik
a folyó vizén
reggelre e különös posta
mérőföldre viszi hírünket
kik a nádasba vadulva
várjuk hogy ama különös hajó
visszafelé a megváltást hozza majd

a fehér sivatag szélén

a fehér sivatag szélén állunk
hol bomlott erővel szilajjá merevült paripák
árnyékszobrai tipornak forró homokba
egy vágtyól szenvedő kiáltást fojt meg
puha dárdával a szépség
egy másik vágy
és égő maszkra boruló ritmusában sűrűn lüktet a tenger

csak a szomjúság az ami egymáshoz láncol
igazítva északhoz a délt
és tegnapi álmok homokkal zizegő árnya tikkad

Forró tetők

két légy mászik a csend spirálisán
olybá téve e kánikulai délutánt
mint orsóját őrlő vénasszony a rázuhanó időt

bomló rituálékkal köröttem káosszá mállik a rend
vatta szavaim simogatón hullanak fejedre
és ősi
barbár ösztönökbe iramlik minden gondolatom
hogy közhelyekké züllve majd mosolygó kedves butaságokat súgjak
s azt is magamban csak
jaj
meg ne halld
meg ne halld

A szerelem áldozat és fájdalom

egy nevetésed homlokon ütött
reggel a saroknál
megtántorodtam
de e halálos sebben még
elvánszorogtam a bálteremig
táncoltunk
aztán összeborultunk a kapuk alatt
mígnem a kutyák véremet nyalva végig az úton
el nem értek
akkor jöttél rá hogy szerettelek

Under the boardwalk

a gömb tűnődése befelé
a gömb magánya
feszés burkába rothadt sikolyok

ipszilonba fúrt latin trágárság
kettészelt szándékok

kardra fűzött szemérmes telt
függőleges mosoly

Hallgatás

Rőt tömegét súlyosan szakítja rám a csend
láncok
csörömpölés

hallgatás

tűrésem gyalázat
erőtlen fák vicsorgó álmaim
sötét mélység tolvaj képzelet mindenség

hallgatás

zajtalan közdelem

naponta csendben meghal a csend
ólmot görget a nyomorgó idő
hallgatás
kín – gyönyörűség
vészt hurcoló meztelen magány.

A vénék

Jöttek le a hegyről
a vénék
zilált csorgó foszlányban
szakadoztak le a kövekről
feketén rongyosan koldulva
s csak jöttek jöttek
álomtalan véres szemekkel
arcuk üregében rothadó odvas ínnyükkel
csüngtek le a mesés szirtekről
csúszva esve zörgőn jöttek
szakadatlanul sírva könnyörögve
tépetten fázva dideregve
özönlöttek le a síkságra

hol gyengülve a naptól hunyorogva estek a földre
lomhán huppanva tompán elomolva sorba tikkadt víztelen tűzben
égték
gyenge lánggal
csak rongyaik füstje
szállt fehéren
mégis jöttek a hegyekről tovább
végtelen elcibált sorban örökké a vének.

Reggelek

Ma reggel a kukából csecsemősírás,
gyermekzokogás rést szakított dobhártyámon.
Arrébb, a bokor alatt fehérlő csomag – eh! Papír csak.
S a kukában patkány. Céltalan rohanás minden hajnalon.
Harmaton meddő keresés. Küszöbök
vélt melegén kutyaorr-ral szimatolsz, és este,
este flaskát ringatsz gyengéden: csitt, csitt, részeg vagyok.

Pótor Barnabás

„csak jelek vannak, magyarázat nélkül”

TAR SÁNDOR ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI ELÉ*

(Bevezetés) Tar Sándor irodalmi hagyatéka 2005-ben, a szerző halálát követően került a Déri Múzeum tulajdonába. Az azóta eltelt közel két évtized alatt számos, a hagyatékban található kézirat- és dokumentumegyüttest felhasználó folyóiratszám,¹ forráskiadás,² szaktudományos munka [köztük Deczki Sarolta monográfiája³] stb. látott napvilágot, ugyanakkor az intézmény humánerőforrás- és kapacitáshiányából, illetve a korábban bekerült hagyatékok nagy számából adódóan az anyag, a vásárláskor

* A dolgozat a Tar Sándor összegyűjtött verseit közreadó, a Déri Múzeum gondozásában 2025 elején megjelenő kötethez készült kísérőtanulmány és a versekhez írt jegyzetek átdolgozott, rövidített változata.

1 Az *Ex Symposion* 2006/57-es, Tar Sándor-lapszáma és a *Hévíz* folyóirat 2015/1-es lapszáma fényképeket használt fel az anyagból.

2 *A megváltódás vágya. Tar Sándor naplójegyzeteit közléteszi és bevezeti Lakner Lajos*, Debreceni Disputa, 2011/11–12, 25–33.; Tar Sándor, *Tájékoztató*, szerk. Lakner Lajos, Debrecen, Déri Múzeum, 2017. [A kötet második, javított kiadása is elkészült 2022-ben.]; „...most aztán nézhetek magam után...”. *Levelek Tar Sándorhoz*, szerk. Lakner Lajos, Debrecen, Déri Múzeum, 2021.

3 Deczki Sarolta, *Tar Sándor*, Bp., Osiris, 2022.

elkészült hagyatéki lista alapján végbemenő aprólékos feldolgozása és leltári számokkal történő nyilvántartásba vétele csak az utóbbi években kezdődhetett meg. S bár a hagyaték tárgyi, illetve egyes dokumentum jellegű [például a fényképanyag] szegmenseinek feldolgozása, áttanulmányozása, leltári nyilvántartásba vétele még nem valósult meg maradéktalanul, a kéziratos anyag esetében ez a folyamat lezártnak tekinthető, ami a korábbiaknál átfogóbb, alaposabb rálátást tesz lehetővé a hagyaték összetételére vonatkozóan,⁴ illetve ezáltal lehetőséget teremt az abban található publikálatlan kéziratokkal történő számvetésre is.

A kéziratos hagyaték áttekintése alapján egyértelműen látható, hogy a *Mozgó Világ* 1976-ban kiírt szociográfiapályázatán első díjat nyert *Tájékoztató* nem csak az irodalmi életbe történő „berobbanást” hozta el Tar számára, hanem abból a szempontból is cezúrának tekinthető, hogy míg az azt követően keletkezett szövegeit majdnem kivétel nélkül közölte, az azt megelőzően született írásait a későbbiekben sem publikálta. Ez a hagyaték feldolgozása során is egyértelműen tetten érhető volt, hiszen a nyilvánosan hozzáférhető életmű darabjai (a kötetekben szereplő írásokon túl érte ez alatt a csak folyóiratközlésként megjelent elbeszéléseket, hangjátékokat, publicisztikákat, alkalmi írásokat, illetve például a filmforgatókönyveket is) jól dokumentáltak, rendszerezetten maradtak fenn: Tar egészen haláláig külön íratgyűjtő mappákba rendezve tárolta a letisztázott kéziratokat, a borítóra filctollal rájegyezte az adott szöveg címét, megírásának dátumát, illetve a már számítóképen írt szövegek esetében a fájl elnevezését (általában valamilyen, a főszereplőre vagy a helyszínre utaló rövidítést) is. Tar korai munkái ezzel szemben többnyire szétszórtnak, rendezetlenül, közös mappákban ömlesztve, illetve [spirál]füzetekben maradtak fenn a hagyatékban. Ehhez alighanem az is hozzájárulhatott, hogy Tar épp a *Tájékoztató* megírását követően, 1977-ben jutott saját lakáshoz, az azt megelőző évtizedekben pedig elmondása alapján több mint kéttucat különböző albérletben lakott Debrecenben,⁵ így talán nem is volt lehetősége az ekkoriban keletkezett kéziratainak szisztematikus rendezésére, tárolására. Legalább ennyire valószínű azonban az is, hogy később, „íróvá válását” követően ezeket az írásokat kevésbé tekintette életműve integráns részének – bizonyos idő elteltével vélhetően tudatosan nem is akarta publikálni őket, tisztában lehetett azzal, hogy mennyire eltérnek írásművészetének a *Tájékoztatót* követően vett irányvonalától, nemcsak megszólalásmódjukat, témaválasztásukat, hanem poétikai-esztétikai teljesítményüket tekintve is.

Pedig egy 1977 tavaszán keletkezett naplóbejegyzése alapján ekkoriban még komolyan foglalkoztatta, hogy a *Tájékoztató* sikerét követően (várva, hogy egyáltalán megjelenhet-e a díjnyertes írás) valamelyik korábbi „projektjét” veszze elő: „Nem megy az írás sem, nem inspirál semmi, válogatom az anyagot, s közben telik az idő. Ki kellene bővíteni az NDK-sztorit, és egy kiadónak felajánlani. Aztán a verseimet is esetleg. Meg

4 A hagyaték összetételét, jellegzetességeit egy korábbi írásomban foglaltam össze vázlatosan: Pótor Barnabás, *Tájékoztató. Tar Sándor hagyatéka a Déri Múzeum Irodalmi Gyűjteményében*, A Déri Múzeum Évkönyve, szerk. Lakner Lajos, Szabó Anna Viola, Debrecen, Déri Múzeum, 2023, 179–181.

5 „Tízennyolc évig laktam albérletben, huszonhét különböző helyen. Tavaly óta lakástulajdonos vagyok, melynek utolsó részletét hetvenkét éves koromban fogom befizetni.” *Szociográfusok felelnek*, *Mozgó Világ* 1978/6, 27.

az albérlő-novellákat is fel kellene újítani. Mennyi munka! És nem csinállok semmit. Meddő élet.”⁶ Két hónappal később, a saját lakásba költözést megelőző éjszaka viszont már arról számol be, hogy Berkovits Györgyön, a *Mozgó Világ* szociográfiai rovatvezetőjén keresztül ajánlatot kapott egy Leninvárosról szóló, a *Magyarország felfedezése*-sorozatba szánt szociográfia megírására: „Tarsolyomban Berkovits ajánlata: egy könyv Leninvárosról. Nekem kellene megírni. [...] Harminchat éves vagyok. Szeretem a zenét, a verseket és mindent, ami izgalomba hoz. Megnyertem egy szociográfiai pályázatot, betiltottak, és most írom kellene egy könyvet. Azt hiszem, lassan író kell, hogy legyen belőlem.”⁷ S bár a leninvárosi szociográfia végül nem valósult meg,⁸ alighanem ez a felkérés, illetve az első, szociografikus látásmódúként értékelt írásaira – pl.: *A 6714-es személy*, *Örökké – érkező pozitív reakciók* [az ugyanebben az évben megismert Kenedi Jánostól és Száraz Györgytől]⁹ is arra motiválhatták Tart, hogy ebbe az irányba haladjon tovább, és ne a korábbi írásait vegye újra elő.

Ezek alapján ugyanakkor talán csak egy kevesen múlt, hogy Tar pályája a *Tájékoztatót* követően a verseihez történő visszatéréssel egészen másként alakuljon. [Hogy mégsem így történt, persze aligha bánhatjuk, hiszen a későbbiekben minden kétséget kizáróan az ezredforduló egyik legjelentősebb prózai életművét alkotta meg.] Az irodalmi hagyatéka korai, rendezetlenebb kéziratgyűjteményében ugyanakkor a számos rövidprózai írás, regény-, és drámakezdemény mellett viszonylag jól elkülöníthető egységet képez az a nagyjából 80 darab vers, melyről megalapozottan állítható, hogy Tar nem nyilvános életművének – eklektikus jellege ellenére is – leginkább kidolgozott és bizonyos részleteiben legkiérleltebb szegmense. S bár a líra a kezdetekhez képest Tar későbbi, nyilvános ismerhető pályaszakaszán háttérbe szorult, verseivel még a *Tájékoztató* megírását követően is bizonyíthatóan sokat foglalkozott, sőt néhány héttel halálát megelőzően újból visszatért hozzájuk, amikor hét versét¹⁰ eljuttatta két szerkesztőség – a *Litera* és az *Alibi hat hónapra*-almanach – részére.

Mindebből adódóan a Déri Múzeum új, *Leletmentés* című, az intézmény gyűjteményeiben lappangó, kiadatlan kéziratok bemutatásának céljából útjára indított könyvsorozatának első köteteként Tar Sándor összegyűjtött verseit adjuk közre 2025 elején. A forráskiadással a múzeum gondozásában megjelent korábbi, a Tar-hagyatékkal összefüggő – a *Tájékoztatót*, a *Szóke város* című hosszúverset és egyéb NDK-s dokumentumokat, illetve a Tarhoz írt leveleket megjelentető – kiadványokhoz is kapcsolódni kívánunk. Emellett célunk, hogy Tar verseinek a szélesebb olvasókörzöshöz való eljuttatásán túl a szövegkorpusszal kapcsolatban felmerülő filológiai, textológiai kérdésekkel is a lehető legalaposabban számot vessünk, megalapozva, ösztönözve a Tar-versekkel és az életmű jelenleg jobbára láthatatlan szegmenseivel összefüggő esetleges további vizsgálódásokat. Reményeink szerint ezáltal a korábbiaknál átfogóbb betekintést nyújthatunk a szerző pályájának korai korszakába,

6 A megváltódás vágya, 31.

7 Uo., 32.

8 Egyetlen részlete jelent csak meg a *Mozgó Világban* [Tar Sándor, A város, *Mozgó Világ* 1981/5, 72–78.], a hagyatékban ugyanakkor számos hozzá kapcsolódó jegyzet, vázlat, előtanulmány is megtalálható.

9 Vö.: „...most aztán nézhetek magam után...”, 38–48.

10 A *Sorsunk*; *Abszolút magány*; *Születésnap*; *Ergo*; *Szofizma*; *Ceterum censeo charthaginem esse delendam*; *Szimbolikus vers*, amelyben minden világos címűeket.

melynek egyetlen publikus közleménye éppen az *Alföld* folyóirat hasábjain jelent meg, közel 55 évvel ezelőtt.¹¹

[*Források*] A Tar Sándor verseit tartalmazó kötet összeállításához a hagyatékban található kb. 80 darab versen túl két további forráscsoport jelentett fontos támpontot. Tar jugoszláviai levelezőtársa, Kocsis Lajos számára 1967–1974 között küldött leveleinek másolatai – melyekért Deczki Saroltának tartozom köszönettel – amellet, hogy több, a hagyatékban nem fennmaradó verssel bővítették a kötetet és segíthetnek egy Tar-versciklus hozzávetőleges rekonstruálásában, minden egyéb forrásnál részletesebben tudósítanak arról, hogy Tart milyen költészeti (és politikai) hatások érték és foglalkoztatták a '60-as, '70-es évek fordulóján. A másik forráscsoport ugyan nem bővítette újabb versekkel a hagyatékban hozzáférhető törzanyagot, azonban Tar lírájával kapcsolatban mégis felbecsülhetetlen értékkel bír, hiszen az egyetlen olyan kötetigényű kompozíciót rögzíti, melyről biztosan tudható, hogy Tar szerzői szándékainak megfelelően készült el.¹² A *Kicsi fények* címet viselő, 29 verset tartalmazó, öt ciklusba tagolt válogatást Tar 1986-ban juttatta el a demokratikus ellenzékben fontos szerepet vállaló, későbbi SZDSZ-alapító Halda Aliznak, akit vélhetően Kenedi Jánoson keresztül ismert meg. A hagyaték megvásárlását követően, 2007-ben a múzeum részéről Lakner Lajos kereste fel Halda Alizt, aki az intézménynek ajándékozta az időközben műbörkötést kapott kéziratgyűjtést. A *Kicsi fények*ben szereplő műveket rövid kísérlőüzenetében¹³ – ironikus kommentárral, de mégiscsak – verseinek legjavaként említi Tar, a kötetterv ezáltal szándéka szerint a(z ekkorra már alighanem lezárt) lírai életművet érintő szerzői szelekciót, kanonizációt is tükrözheti – persze annak szándéka nélkül, hogy Tar ki akarta volna adni a kötetet. Kiadványunk első részében tehát a *Kicsi fények*ben meghatározott kötetkompozíciónak megfelelően adjuk közre Tar vonatkozó verseit, majd a könyv második felében a további, a hagyatékban, illetve a Kocsis Lajosnak írt levelek között található verseket közöljük ábécésorrendben, a kísérlőtanulmányban és a jegyzetekben utalva az esetleges kapcsolódásokra, összefüggésekre.

A kötet nem véletlenül viseli a *Tar Sándor* összegyűjtött versei címet, feltételezhető ugyanis, hogy a későbbiekben előkerülhetnek még Tartól származó, jelenleg ismeretlen, lappangó versek kéziratai, mivel számos esetben bizonyítható, hogy Tar személyesen és levelek útján is adott barátainak, ismerőseinek verseinek kézirataiból – mint ahogy az is feltételezhető, hogy verseinek egy bizonyos részét megsemmisítette vagy azok (akár a költözések során) végleg elkallódtak.¹⁴ Tar Sándor hagyatékában a versek autográf tinta/ceruza példányokban, illetve gépiratként maradtak fenn. Előbbiek szerzőségéhez nem fűződhet kétség, a kizárólag gépiratos formában megőrződött

11 Az 1970/4-es lapszámban jelentek meg a *Vers, amely az NPD nyugat-berlini kongresszusára szeretné a költők figyelmét felhívni; Keresztelő Szent János panaszai, melyeket a biblia nem írt meg; Cím nélkül; Forró nyár* című versek.

12 Ez egyébiránt a teljes életmű kontextusában is egyedivé teszi, hiszen Tar novellásköteteinek kötetkompozícióját a legtöbb esetben az adott kötet szerkesztője alakította ki.

13 „Kedves Aliz! Mint látja, ez a legjava. Jó olvasást, majd jobbult kíván barátsággal: Tar Sándor 1986. február 26.” Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2022.2.2.71.2.

14 Több esetben is utal rá, hogy korai írásainak kéziratait bizonyos esetekben elégette, a *Határnak* adott interjújában például a *Tájékoztató* első példányáról is ezt feltételezi: „[a pályázatra] egy másodpéldányt küldtem el, az első elveszett itthon valahol, valószínűleg a vaskályhába ölte

versekkel kapcsolatban azonban felmerülhet(né)nek kételyek – a legtöbb alkalommal azonban egyéb források, analógiák alapján megalapozottan feltételezhető, hogy ezekben az esetekben is Tar saját írásairól van szó. A Tarnak küldött idegen kéziratok külön-külön, a szerzők nevével ellátott mappákba rendezve maradtak fenn a hagyatékban, így nincs okunk azt feltételezni, hogy ezek összekeveredhetek volna Tar saját verseivel. Egyetlen olyan esetről – a *Kötőszó* című verssel összefüggésben – van tudomásunk, amikor a hagyatékban egy idegen kézirat szerepel a Tar-versekkel közös mappában [Tar egyik levelezőtársa a neki küldött Tar-vers átiratát, újraírását küldhette vissza Tarnak], azonban az idegen kéziraatra Tar rájegyezte a szerző nevét, így nem valószínű, hogy egyéb esetekben másként járt volna el.

[A versek keletkezési ideje] A *Tájékoztatót* megelőzően készült írásainak keletkezési dátumát csak nagyon kevés esetben tüntette fel a kéziratokon Tar, a verseiét pedig szinte sosem, ebből adódóan korai munkái nehezen kronologizálhatók. Két, talán legjelentősebb lírai műve, a *Szőke város* [1969] című hosszúvers, illetve a *Bíbor füst – akkordok szívdobogásra* [1972] című versciklus kézíratain feljegyezte ugyan a keletkezés dátumát, a Kocsis Lajosnak küldött versek esetében pedig a kísérőlevél alapján tudhatjuk, hogy mikor [1964–67 körül] születtek a költemények, a legtöbb esetben azonban csak következtetéseink lehetnek.

Tarnak hiába jelent meg nyomtatásban négy verse az *Alföldben* 1970-ben, a nyilvánosan hozzáférhető életmű felől ezek egyértelműen zárványnak tűnnek, így némileg természeteszerű, hogy utólag kevesebb figyelmet kaptak. A *Tájékoztató* sikere, a nagy figyelmet keltő antré, a körülményeket kitakaró jellege¹⁵ pedig talán arra is magyarázattal szolgál, hogy miért nem foglalkoztatta igazán a korabeli recepciót sem, hogy Tar mit írt [írt-e egyáltalán?] korábban – annak ellenére sem, hogy Tar első kötete megjelenése idején már 40 éves volt. A kritika számára ennél a későbbiekben is sokkal fontosabb volt Tar „munkásíró” státusza, szövegeinek szociografikus látásmódja, s a lassacskán egyre komolyabb hírnévre szert tévő szerző alakja és életműve körüli titokzatos köd eloszlátása vélhetően sem Tarnak, sem az irodalmi közvéleménynek nem állt érdekében, szándékában.

Pedig Tar személyéről a kötetei fülszövegében elárultakon túl szinte semmit nem tudhatott a szélesebb nyilvánosság, első önálló interjúját második kötete megjelenését követően a *Népszabadságnak* adta 1990-ben (!), majd’ másfél évtizeddel az irodalmi közegbe történő „berobbanását” követően.¹⁶ Itt beszélt arról, hogy középis-

magát, mint a többi.” [Gulyás Gábor, *Minden megtörténik. A Határ Kávéházban: Tar Sándor*, Határ 1995/3, 69.] Egy Kocsis Lajosnak 1968 nyarán küldött levél alapján pedig az is bizonyos, hogy a Kocsisnak küldött levelekhez csatolt versek sem maradtak fenn minden esetben, a *Pogányok balladája* című vers ugyanis, melyre mások mellett a levél hivatkozik, nem található meg a dokumentumegyüttes között.

15 Tar 1976-os megjelenése az irodalmi közegben Alexa Károly szerint a boldog békeidőket idézte, „amikor egy novellával, sőt egy kétflekes recenzióval is elhíresülhetett az ember, oly nagy volt a várakozás minden friss hangra, minden új értékre”. Alexa Károly, *Realizmus redivivus! Tar Sándor prózája*, *Mozgó Világ* 1981/12, 112.

16 Kóváry E. Péter, *A 999-es számú író. Beszélgetés Tar Sándorral*, *Népszabadság* 1990. szeptember 8., 19.

kolás korában kezdett verseket, majd rövidprózát írni,¹⁷ és későbbi interjúi¹⁸ alapján is nagyjából ennyit lehetett tudni arról, hogy 1976-ot megelőzően milyen szépirodalmi tevékenységet folytatott. A hagyatékban található, legkorábbra datált kéziratokon az 1960-as évszám szerepel, így ez alátámasztani látszik, hogy Tar hozzávetőlegesen ekkoriban, 18 éves kora körül kezdhett el írni: egy spirálfüzetben¹⁹ olvasható *Feri-kém* című regénykezdeménye, illetve további – többnyire az albérleti-léttel kapcsolatos – rövidprózái, melyek közül kettőt nővérének is elküldött levélben.²⁰

Mindeddig csak feltételezhettük, hogy Tarnak már az 1970-es alföldes megjelenést megelőzően is lehettek olyan ambíciói, hogy publikálja írásait. A sajtó alá rendezéssel összefüggő kutatás során az *Alföld* 1960-as évekbeli irattári anyagainak – melyeket részben a MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, részben pedig a Déri Múzeum Irodalmi Gyűjteménye őriz – átvizsgálását követően azonban már bizonyítható, hogy Tar először 1964-ben kereste fel a folyóiratot azzal a szándékkal, hogy közöljék három novelláját. Kísérőlevele nemcsak az írással kapcsolatos hivatástudatáról ad (új)fényt számot, hanem arra is következtetni enged, hogy Tar fiatalkorától kezdődően több műnemben is alkotott, a próza és a dráma mellett versírással is kísérletezett, jelentős mennyiségű kéziratok anyaga között már ekkor biztosan voltak versek is: „Szinte gyermekkorom óta írok, s most, huszonhárom évem birtokában mérlegelve lényemet le kellett vonnom a tanulságot: az írás nálam nem kamaszhév volt, nem a sokat olvasó ember egy-egy jó fogalmazása, hanem a gondolatközlési vágy, ha úgy tetszik elhivatottság, mely végeredményben természetemmé vált. [...] Magamról még annyit, hogy parasztszülőktől származom, 1959-ben érettségiztem, legkedvesebb íróm Lengyel József. Szabadidőm szinte csak az olvasásra és írásra korlátozódik, »munkásságom« két dráma, kb. százötven novella, vers, filmnovella, ballada stb. kiadatlan tömege.”²¹ A beérkezett szövegeket a szerkesztőség részéről Boda István értékelte, aki „érdekes”-nek tartotta őket, és arra biztatta Tart, hogy foglalkozzon tovább az írással. Azt egy nagyjából egy évvel későbbi levélből tudhatjuk, hogy a visszakapott kéziratokat Tar elégette, majd ekkor újabbakat küldött, melyeket azonban ismét

-
- 17 „Középiskolás koromban, a gépipari technikumban, mint nagyon sok hozzám hasonló korú fiatalember, verseket írtam. Számomra nagyon szép, lírai verseket. [...] a középiskolai tanárom [...] felhívta a figyelmünket az akkor induló Alföldre, ahol 1970-ben az első verseim is megjelentek, de akkor én már az NDK-ban dolgoztam. Három évig voltam kint, közben már abba is hagytam a versírást, és William Blake hatása alatt albérleti szobám léleknyomorító környezetében rövidprózát kezdtem írogatni. Borzasztóan nyomasztó történeteket írtam.” *Uo.*
- 18 „Prózát azt [a *Tájékoztatót*] megelőzően úgy húszéves koromban írtam, furcsamód a francia avantgarde és dadaista költők hatására, akikbe bele voltam szédülve, de nem tartott félénél tovább, utána visszatértem a versekhez, majd abbamaradt az is.” Gulyás, *i. m.*, 69.; „Történeteket és verseket egyszerre kezdtem el írni, körülbelül húszévesen. A francia költészet volt leginkább hatással rám akkor.” Károlyi Csaba, „A tényekhez azért ragaszkodom”. Tar Sándorral beszélget Károlyi Csaba, *Élet és Irodalom* 1999. március 26., 6.
- 19 Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2023.1.5.4.
- 20 Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2023.1.2.1.80.1. Figyelemreméltó, hogy egy másik, ugyanebből az időszakból származó, de már a katonaságból nővérének küldött levélben az ekkor 19 éves Tar mint író hivatkozik magára: „Ilonkám! Egy nő soha életében nem tudja meg milyen a katonaelet, de még egy férfi sem, aki nem volt katona. Ebben benne kell élni, ezt elbeszélésekből nem lehet megismerni. Éppen ezért örülök bizonyos mértékig, hogy katona vagyok. Örülök mint író, mert bár külsőleg minden katona egyforma, mégis ahány ember, annyi jellem.” Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2023.1.2.1.80.4.
- 21 Az *Alföld* folyóirat irattára, 1964. június 22., Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény

elutasított a szerkesztőség. Az utolsó, az irattári dokumentumok között fennmaradt levél pedig 1971-ben íródott, melyben Tar immár az NDK-ból hazatérve, az előző évben publikált verseire hivatkozva jelentkezett újra a folyóiratnál, azt is elárulva, hogy egy versesköteten dolgozik²² – a küldött írásokat azonban Simon Zoltán szerkesztő nem javasolta közlésre.

A versek hozzátétőleges keletkezési időintervallumának meghatározásához az is tájékozódási pontként szolgálhat, hogy milyen technikával készültek a kéziratok. Tar saját írógépet (egy Erika típusút) vélhetően csak a második NDK-s tartózkodása idején, 1975-76-ban vásárolt magának,²³ így a hagyatékban található autográf tinta, ceruza példányokban, valamint (spirál)füzetekben fennmaradt kéziratok egészen biztosan ezt megelőzően keletkeztek. A versek jelentős része (és néhány korai rövidpróza) ugyanakkor gépiratos formában is megtalálható a hagyatékban, kétséges azonban, hogy ezeket a műveket mind 1976-ot követően írta volna Tar, valószínűbb, hogy a jobbnak tartott írásait kölcsönírógépen sokszorosította, mely példányokból aztán például az *Alföldnek* is küldött, illetve barátainak is adott. 1986 elején, a Halda Aliznak küldött anyaggal összefüggésben, a kötetkompozíció kialakítása során még biztosan foglalkozott behatóbban is a verseivel, ebből adódóan tehát nem állítható teljes bizonyossággal az sem, hogy ne keletkeztek volna újabb versei a '80-as években. Ami azonban bizonyos, hogy az egyaránt 1993-ban megjelent *A te országod és Ennyi volt* című kötetek kéziratai már nyomtatott iratként maradtak fent a hagyatékban, így Tar vélhetően valamikor a '90-es évek elején jutott számítógéphez, ezt követően pedig kizárólag azt használta munkához. Az autográf tinta/ceruza példányokban, valamint gépiratos formában fennmaradt versek esetében tehát valószínűtlennek tűnik, hogy a '90-es években vagy azt követően születtek volna, hiszen azokat alighanem már eleve számítógépen írta volna Tar. Interjúi alapján szintén ellentmondásos kép alakulhat ki azzal kapcsolatban, hogy mikor hagyta abba a versírást: egy helyen 1973-at jelöli meg időpontként,²⁴ máshol 1976 környékét,²⁵ míg egy 1990-ben készült, posztumusz megjelent interjúban azt állítja, hogy nem hagyott fel vele, csak „magánügyként” tekint rá.²⁶ Összegezve talán az tűnik tehát a legvalószínűbbnek, hogy verseinek többségét az 1960-as, 1970-es évek folyamán írta Tar, azonban nem zárható ki, hogy egyes lírai művei ennél az időintervallumnál valamivel hamarabb, illetőleg később születtek.

22 „A »vissza-aklimatizálódás« nehéz korszakából magamhoz térve egy versesköteten dolgozom, amihez a mellékelten küldött írásoknak nem sok közük van, mivel én jobbra igen hosszú verseket és kötetlen prózát írok, és még azt sem tudom, hogy ez utóbbi meghatározás helyes-e.” Alföld szerkesztősége [Debrecen] iratai, 1971. november 26., MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, VIII. 741/a, 2. doboz

23 Ez az 1976 szeptemberében keletkezett, Tar által hazaküldött, és így elvámolt ingóságokról készült lista alapján állapítható meg. Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2023.1.7.1.13.2.

24 Prekáczkó Ágnes, *A gyári munkát tekintette életpályájának*, Hajdú-Bihari Napló 1996. március 1., 14.

25 Óth István Gábor, *Semmi nem érdekesebb, mint egy másik ember. Beszélgetés Tar Sándor íróval*, Új Könyvpiac 1998/8-9, 3.

26 „A versírással nem hagytam fel, de számomra a vers magánügy. Az én életformámban olyan, mint amikor valaki magában beszél. Nagyrésztük éppen ezért rossz, tipikusan dilettáns. Egy kötetnyi egyébként Halda Aliz tulajdonában van.” Jenei Gyula, „*Nekünk már nem lesz forradalmunk... dologgá, tárggyá váltunk*”. *Levéinterjú Tar Sándorral*, *Eső* 2005/4, 67–73.

[A versekről] Tar verseit nem csak keletkezésük pontos időpontjának, kronológiájának hiányából adódóan nehéz bizonyos tematikus, a stílusuk vagy a megszólalásmódjuk poétikai-esztétikai jellegzetességeire vonatkozó kategóriák szerint csoportosítani. Ami rögtön feltűnő, hogy lírája és későbbi prózai életműve között csak meglehetősen áttételes kapcsolódásokat lehet kimutatni. Versei között egyaránt találhatunk a szerelmi, már-már erotikus témájú alanyi megszólalásmódokkal kísérletező írásokat, elvontabb, a tárgyias lírához közelebb álló, már-már filozofikus verseket, direkten politikus-közéleti alkotásokat és burjánzó képiségű (általában inkább képzavaros) avantgárd szabadverseket – és természetesen ezen irányvonalak egy-egy versen belül, egyszerre is megjelennek.

A Kocsis Lajosnak küldött leveleknek köszönhetően az 1967–1970 közötti évek tekinthetők a legalaposabb dokumentált korszaknak Tar lírai életművével kapcsolatban, ezen források ráadásul Tar Sándor szemszögéből tudósítanak a hozzávetőlegesen az első NDK-s tartózkodásával egybeeső időszakról. Tar 1968 nyarán két alkalommal küldött verseket Kocsisnak: az első küldeményben a kísérőlevél szerint a *Csend* című ciklus 1964–65-ben keletkezett versei (melyek eltérő, vélhetően későbbi szövegváltozattal a hagyatékban is megtalálhatók), valamint az 1967 karácsonyán írt *Hazugság* és *Morfium* című versek szerepeltek, a második levélben pedig utóbbi költemény immár ciklussá bővített, kettőtől ötig számozott darabjai találhatók. Az első levélhez csatolt 1964–65-ben írt versek, illetve a hagyatékban található későbbi szövegváltozataik bizonyos poétikai megoldásai, a visszatérő trópusok, valamint a gépiratok egyes technikai adottságai alapján viszonylag megalapozottan kapcsolhatók további művek is ehhez a szövegcsoporthoz, így részlegesen rekonstruálhatóvá válik a Tar által a levélben említett *Csend* című versciklus.²⁷ Ezeket a verseket alapvetően az artisztikus alakítottság, a meglehetősen depresszív, klausztrófó szövegvilág, a szorongás és a magány érzéseinek tematizálása jellemzi, és talán nem megalapozatlan azt állítani, hogy Tar ezen írásait leginkább a 19–20. század fordulójának francia költészete – jelesül Baudelaire, Verlaine és Rimbaud – inspirálhatta, akikre több esetben is hivatkozik a '60-as, '70-es években írt leveleiben.

Ehhez képest éleste váltást jelentenek azok a kevesebb mint egy évvel később írt versek, melyek közül kiemelkedik a *Szőke város* (eredetileg *A huszonnyolcadik tavasz*) című, 1969 májusára keltezett hosszúvers, amely mai szemmel nézve Tar lírai életművének talán legizgalmasabb, legösszetettebb alkotása, melyben egymásba íródik egy német nő (Sabine), valamint öccse (Hansi-Jochen) és a szőke város, Drezda iránt érzett (szerelmi) vonzalom, a korszak fontos filmes (Bergman) és zenei (Rolling Stones) referenciái, illetve az 1968-as diáklázadások eszmeisége, a prágai tavasz és a Che Guevara-kultusz. A *Szőke városra* és néhány további, a szövegközi utalások alapján kétséget kizáróan ekkorra datálható versre azok a Kocsis Lajos által Tarnak postán az NDK-ba eljuttatott, a Symposion Könyvek sorozatában megjelent verseskötetek voltak a legjelentősebb hatással, melyek olvasmányélményeiről Tar részletesen beszámol a Kocsisnak küldött válaszlevelekben. Kocsis először Tolnai Ottó *Sírálymellcsont* [1967] című könyvét, majd Tolnai és Domonkos István közös, *Valóban mi lesz velünk* [1968] című verseskötetét küldte el Tarnak [majd a későbbiekben még számos egyéb Sy-

27 A jelen lapszámban megjelenő versek közül a *Hallgatás* és [talán] A vének tartozhatnak a ciklushoz.

mposion-könyvet is). Utóbbival összefüggésben rövid időn belül három válaszlevelet is írt Tar, melyekben többször is kifejezi a kötettel kapcsolatos lelkesedését, nagyívű fejtegetést folytat a Che Guevara-kultusszal, illetve a '68-as diáklázadás eszményével kapcsolatban, illetve arról is beszámol, hogy a Tolnai-Domokos-kötet kézről-kézre jár a drezdai magyar vendégmunkások között, akkora népszerűségnek örvend, hogy már teljesen szétesett a kötése [a hagyatékban megtalálható példány ezt valóban alátámasztja].²⁸ A fennmaradt levelek arról nem tudósítanak, hogy a *Valóban mi lesz velünk* inspirációjából [is] táplálkozó verseit elküldte volna Kocsisnak Tar, de a *Szőke város* és az *Alföld 69* című versek esetében egyértelmű²⁹ szövegközi kapcsolódások, poétikai analógiák mutathatók fel a Symposion-kötet összefüggésében, a *Lenin* című Tar-vers pedig tulajdonképpen Tolnai *Guevara* című, ugyancsak ebben a kötetben található, a szöveg grafikai elrendezésével is játszó költeményének újrairásaként olvasható. Bizonyos poétikai megoldásai alapján megalapozottan említi Deczki Sarolta a *Szőke várossal* kapcsolatban Ginsberg *Üvöltését*,³⁰ és a Halda Aliznak küldött versekkel kapcsolatban [melyek között ugyanakkor nem szerepel a *Szőke város*] Tar maga is „ginsberges kötet-ről”³¹ beszél. Valószínűtlen azonban, hogy Tar 1969-ben alaposabban ismerhette volna az amerikai beatirodalmat, hiszen az első magyar nyelvű reprezentatív beatantológia, az *Üvöltés – Vallomások a beatnemzedékről*,³² csak az NDK-ba való kiutazásának évében, 1967-ben jelent meg.³³ A *Szőke városra* inkább Tolnaiék közvetítésével hathatott csak az amerikai beatirodalom [a vajdasági *Híd* folyóiratban már 1962-ben jelent meg részlet az *Üvöltésből*], Tar második NDK-s tartózkodása idején azonban az elvámolt könyvek listáján³⁴ már ott voltak Ginsberg és Gregory Corso kötetei, így későbbi írásaival összefüggésben közvetlenebb hatások is feltételezhetők.

Tar korábban már idézett, 1971-ben az *Alföldnek* írt levelében az „igen hosszú versek” alatt alighanem a *Szőke várost* (és az *Alföld 69-et*) érthette, azonban az általa ekkor említett verseskötetterről nem maradtak fenn további adatok, válaszlevelében Simon Zoltán csak a *Levél Drezdába* című [a *Szőke városhoz* is kapcsolódó, és a hagyatékban is megtalálható] verset említi, melyet ez alapján biztosan elküldött ekkor a folyóiratnak. Nem kizárt azonban az sem, hogy az *Alföldnek* 1971 novemberében küldött levelében Tar már a másik terjedelmesebb lírai művére, a *Bíbor füst – akkordok szívdobogásra* című versciklusra [mely az autográf tinta tisztázaton található dátum alapján a következő év, 1972 áprilisában készült] utal, mellyel kapcsolatban a nagy-

- 28 „Most az van, hogy nagyon sok példány kellene ebből a könyvből, és egyáltalán, úgy érzem, tudnunk kellene többet arról, ami korszerű, és magyar. Most nem viccelek, de ez a könyv gyakorlatilag lapokra esett szét, el van nyúve, az ilyesmi iránt elég nagy itt az éhség, de otthon is.” [1969. március 9.] Egy másik, későbbi levélben: „Kevés olyan verset olvastam idáig, amely a maga modernségében ennyire szuggesztíven közérthető, tapintható, ízlelhető lett volna, mint a Domokos és a Tolnai versei. [...] Hogy ez mennyire így van, arra példa az, hogy ezeket itt olyanok is olvassák, tépik szét, akikről biztosan tudom, hogy soha életükben nem vettek verseskötényt a kezükbe. És értik!” [dátum nélkül, eredetileg aláhúzással történő kiemelés az eredetiben]
- 29 De áttételesebb kapcsolódások *A hatalom piramisa*, illetve a *Csupa nem* című versek esetében is észrevehetők.
- 30 Deczki, I. m., 368
- 31 Kőváry, I. m., 19.
- 32 *Üvöltés. Vallomások a beatnemzedékről*, szerk. Sükösd Mihály, Európa, Bp., 1967.
- 33 Vö. Havasréti József, *Az amerikai beat-irodalom fogadtatása Magyarországon*, Jelenkor 2014/12, 1315-1325.
- 34 Déri Múzeum, Irodalmi Gyűjtemény, 2023.1.7.13.3.

számú fennmaradt vázlat, jegyzet, terv és a hagyatékban található, a *Bíbor füst*höz lazábban-szorosabban kapcsolódó néhány további vers[töredék] alapján arra következtethetünk, hogy a szerző szintén kötetké igyekezett szervezni a koncepciót. Bár a ciklus *Quo vadis* című bevezetője egyértelműen utal Végel László, a *Valóban mi lesz velünk*-höz írt kiáltványjellegű utószavára, a *Bíbor füst* csak nyomokban emlékeztet a *Szőke városra*, hiányzik belőle az utóbbinál tapasztalható poétikai rétegzettség, illetve politikai-közérzeti elkötelezettség, és sokkal inkább a szerelem érzéki, testi, erotikus tapasztalatának látomásos, burjánzó líranyelvű megjelenítésében érdekelt, mellyel összefüggésben Nagy László hosszú- és prózaversei juthatnak az olvasó eszébe, mintsem Tolnai vagy Domokos korai lírája.³⁵

Tar az 1986-ban Halda Aliznak küldött *Kicsi fények*ben az 1972-es szövegváltozathoz képest újrendezte a *Bíbor füst*-ciklust: elhagyta a bevezetőt és a zenei, képzőművészeti, filmes inspirációk felsorolását,³⁶ a ciklus középső szakaszát külön versként, *Nászrepülés* címen illesztette be a kötetbe, a további szakaszokat pedig alaposan átrendezve, valamint sok esetben átírva vette fel a versanyag közé. A fennmaradó másolatok, vázlatok alapján a *Bíbor füst*-ciklussal foglalkozott a legtöbbet Tar, de a *Kicsi fények*ben szereplő további versek esetében ugyancsak tapasztalható, hogy apróbb módosításokat, javításokat végzett rajtuk a hagyatékban található szövegváltozatokhoz képest, tehát a szelekción és a ciklusokba rendezésen túl szöveggondozói munkát is folytatott, mielőtt átadta volna a kötetet Halda Aliznak. A *Kicsi fények* versválogatásában a *Bíbor füst*-ciklus mellett szerepel például az *Alföldben* 1970-ben közölt négy vers, ugyanakkor teljesen kimaradtak belőle a '60-as évek eleje-közepéről származó *Csend*-ciklus darabjai, ahogyan az első NDK-s időszak során keletkezett, direkter politikai-közérzeti versek, így a *Szőke város* is. Tar célja a *Kicsi fények*kel ezek alapján biztosan nem egy reprezentatív válogatás összeállítása lehetett Halda Aliz számára az 1986-ig keletkezett verseiből – hiszen abból szinte biztosan nem hagyta volna ki a *Szőke várost* –, ehelyett alighanem valamiféle egységesebb, homogénebb kötetkompozícióban gondolkodhatott, melyben elsősorban a személyesebb, alanyibb, a [pár]kapcsolati témákra összpontosító versei, illetve néhány elvontabb, abszurdabb költemény kapott helyet.³⁷

Tar versei két korai prózái, illetve dramatikus munkájában is megjelennek: a *Tájékoztatóban* egy négysoros, a *Bíbor füst*-ciklusból származó versszakasz³⁸ olvasható, ugyanakkor a szociográfia mottójaként is feltüntetett másik négysoros

35 Tar az első NDK-s útja előtt Nagy László *Arccal a tengernek* [1966] című gyűjteményes verseskötetével „ajándékozta meg magát”, a főcímdalra a következő bejegyzést írta: „Tar Sándornak, németországi útja előtt 2160 perccel, önmagától. 67.XI.14.”

36 A *Bíbor füst*-ciklus 1972-es szövegváltozatának elején található egy lista, mely a „versek születésére hatást” gyakorló zenekarokat, művészeket sorolja fel, mások mellett a Rolling Stonest, Fellinit, Janis Joplint, Constantin Brâncușit stb. Tar egyes versei esetében ezen túl is fontosnak tűnnek a zenei, képzőművészeti, filmes referenciák: a sajtó alá rendezett versek között találunk a Rolling Stones dalaire írt „variációkat”, egy másik vers címe – *Golden Slumbers* – egy Beatles-dalt idéz meg, míg a *Cím nélkül* Picasso és Csontváry alakját és képeit hozza játékba.

37 A jelen lapszámban megjelenő versek közül a *Bűnösök vagyunk*, *A szerelem áldozat és fájdalom*, az *Under the boardwalk* és a *Reggelek* címűek szerepelnek a *Kicsi fények*ben.

38 „éhezek messze utak reménytelen céltalanságára / a bizonytalanságra / éhezek az éhezésre / szomjazok a szomjúságra...” Tar Sándor, *Mért jó a póknak?*, Szépirodalmi, Bp., 1989, 229.

versrészlet,³⁹ melyet Deczki Sarolta Tar egyik legismertebb verseként említ,⁴⁰ aligha Tartól származik, legalábbis a hagyatékban található versek egyikében sem szerepel, és mivel a *Tájékoztató* főszerzőjében a 17. *Feliratok* alcím alatt olvasható újfent, így valószínűbb, hogy Tar az NDK-ban töltött idő során olvashatta valamilyen falfirkaként. A másik vonatkozó írás Tar *Friss szél, óceán* című, 1980-ban született és a rádióban még ugyanabban az évben bemutatott, de folyóiratban majd csak 1987-ben publikált⁴¹ hangjátéka, aminek Szipós nevű szereplője a diegézis szerint verseket ír, melyeket rendszerint elő is ad – ezek a vers[részlet]ek pedig azonosak Tar [a hagyatékban is megtalálható] egyes verseinek bizonyos szakaszaival. Ha utóbbiakat nem számítjuk, Tarnak az *Alföldben* 1970-ben publikált négy szerzeményén túl életében még egyetlenegyszer jelent meg önálló közleményként verse: 1993-ban a *BűnRossz Verseik Anthológiája*⁴² című humoros-ironikus gyűjteménybe küldte el *Sorsunk* című írását, melyhez az összeállítás komolyságát messze meghaladó, egyfajta ars poeticaként is értelmezhető *Jelmagyarázatot*⁴³ fűzött. Arra azonban, hogy halálát megelőzően alig néhány héttel miért küldte el az említett hét versét a *Litera* és az *Alibi*-almanach számára (és vajon szándékában állt-e ekkoriban további verseit is elővenni?), nehezen található olyan válasz és magyarázat, mely ne esne a mindenáron összefüggéseket teremteni igyekvő miszticizmus hatókörébe.

[Kérdések és válaszok?] Tar Sándor versei komoly dilemmával szembesítenek bennünket. Mérlegelve, hogy halálának körülményeiből adódóan nem tudott rendelkezni afelől, hogy életműve közgyűjteményi tulajdonba kerüljön-e, váljanak-e nyilvánossá és kutathatóvá kéziratai, van-e jogunk kiadni azokat a verseit, melyekről [elhunyttát megelőzően 15 évvel] azt nyilatkozta, hogy *magánügyként* tekint rájuk. Azokat a verseit, melyekből azért időközben – épp halálát közvetlenül megelőzően is – jópárat nyilvánosságra hozott, de amelyekkel kapcsolatban azért megalapozottan feltételezhető, hogy életműve egységes esztétikai színvonalát szem előtt tartva tudatosan tartotta őket vissza a publikálástól? Figyelembevételével, hogy Tar verseinek közzétevése nem – azok személyessége ellenére sem – sért személyiségi jogokat, illetve a Tar-kutatás jelenlegi helyzetét mérlegelve bízva abban, hogy a verseket a jelenlegi távlatból a megfelelő helyiértéken tudja kezelni a recepció, úgy döntöttünk, hogy közreadjuk Tar verseit, melyek a szerző pályájának egy olyan szakaszával kapcsolatosan bizonyulhatnak

39 „Indulok ködös messzeségbe / Gyönyörű istentelenségbe / Csattog a kegyetlen távol / Valaki keresztet ácsol”

40 Deczki, I. m., 161.

41 Tar Sándor, *Friss szél, óceán*, Új Írás, 63–81.

42 *BűnRossz Verseik Anthológiája* 1994. *Ezredvégi Magyar Pantheon*, Kassák, Bp., 1993. A vers megjelent az ÉS 1993. október 29.-i, az antológia anyagából válogató lapszámában is.

43 „Verseket akkor ír az ember, mikor úgy érzi, tud. Tud ő is olyat, mint ez és ez, aztán megpróbálja. Persze, ehhez előbb olvasni kell néhány verset, de egyet mindenképp. Én sokat olvastam, válogatás és gátlás nélkül, míg megpróbáltam magam is, aztán még többet olvastam, míg lassan rá kellett jönnöm: nem tudok verset írni. Ha már idáig eljut az ember, akkor már majdnem költő. És többnyire úgy is marad. Úgy gondolom, a versek a magányból fakadnak, az enyémeik legalábbis azt sugallják, ami különös lehet, hiszen egész eddigi életem úgymond »közösségi« volt, gyerekkorom egy szoba-konyhás parasztházban telt, ifjúkorom kollégiumban, aztán a hadsereg, munkásszállások, albérletek. És munkahelyek: gyárak, műhelyek, tömeg. Lehet, hogy a magány hiánya, vágya hívta életre a verseimet? Ha jók lennének, bizonyára megtudnám. Így csak jelek vannak, magyarázat nélkül.” *Uo.*, 118.

alapvető forrásnak, melyre mindeddig meglehetősen kevés rálátásunk volt. A sajtó alá rendezés során határozhattunk volna úgy, hogy csak a *Kicsi fényekben* Tar által szelektált költeményeket adjuk közre, azonban éppen a szövegegyüttes lehető legpontosabb életrajzi, irodalomtörténeti kontextualizálhatóságának érdekében döntöttünk úgy, hogy a körültekintő filológiai-textológiai feldolgozás, illetve jegyzetapparátus mellett a jelenleg ismert összes Tar-verset szerepeltetjük a kötetben.

Tar versei és azok itt felvázolt kontextusai – amint az előbb említettem – talán válasszal szolgálhatnak a szerző pályájának vakfoltjaiból adódó bizonyos kérdésekre. Talán tisztábban láthatjuk, hogy mivel foglalkozott a *Tájékoztató* megírása előtti időkben. Jobban ráláthatunk az őt ért korai irodalmi hatásokra, meghatározó olvasmányaira. Meggyőződhetünk elhivatottságáról, melynek köszönhetően a kezdeti kudarcokat követően sem hagyott fel az írással. Ugyanakkor a versek legalább ugyanennyi kérdést is felvetnek. Vajon mennyi kallódhatott el, semmisült meg közülük az évek folyamán? Hogyan alakulhattak, formálódhattak Tar kötettervei? Miért döntött egyes verseinek publikálása mellett 2005 elején? És legfőképp: a kötetben közreadott versek poétikai-esztétikai színvonalát (de akár tematikus irányvonalait is) tekintve hogyan történhetett meg, hogy szerzőjük néhány évvel-évtizeddel később a 20. század második felének egyik legjelentősebb magyar nyelvű prózai életművét alkotta meg? Persze talán éppen ebből az ellentmondásosságból, kiismerhetetlenségből adódóan (is) ennyire izgalmas és jelentékeny ez az életmű. Hogy sokszor *csak jelek vannak, magyarázat nélkül*.

Márton László

Rongyos sípok hangja

TAR SÁNDOR VERSEIRŐL

Nem költő. Hanem egy nyilvánvalóan tehetséges ember, aki keresi a kifejezési formát a tehetségéhez, és akiből később kiváló elbeszélő lett.

Ezt gondoltam két évtizeddel ezelőtt, kevéssel Tar Sándor elhunytá után, amikor néhány verse bekerült az Alibi-almanach *Titok* számába. Nemrég végigolvastam a hagyatékban fennmaradt összes Tar-verset, és most is ezt gondolom. Csak egy kicsit árnyaltabban. Mert ha az derül ki a versekből, hogy szerzőjük nem költő, akkor miképpen tud az is kiderülni, hogy nyilvánvalóan tehetséges? Mi az, hogy tehetség? Hogyan mutatkozik meg a tehetség egy pályakezdő, autodidakta szerző sikerületlen szövegeiben?

Ezeket az írásműveket utólag sem könnyű az érett Tar Sándor remekművei felől olvasni. Az átjárhatatlanság egyszerre veti fel a *műfaj* és az *érettség* problémáját. Tar Sándor valószínűleg alkatilag is későn érő szerző volt, amihez még az is hozzájárulhatott, hogy hosszú időbe telt, amíg rájött, hogy a szociografikus próza az ő igazi terepe. Hasonló törést figyelhetünk meg Déry Tibornál, aki szintén költőként kezdte és elbeszélőként folytatta, és aki szintén meglelt férfiként írta első jelentős munkáit.

Más kérdés, hogy a fiatal Déry nagyon korszerűnek hihette magát, amikor avantgárd verselőként lépett fel [és még nem tudhatta, hogy a magyar avantgárd vesztesre áll], Tar pedig akkor is kilógott volna az 1960-as, korai '70-es évek közérzetlírájából, ha rendszeresen publikálhatta volna verseit.

Éppen ezért nem sokra megyünk, ha dilettánsnak minősítjük Tar Sándor verseit, és ezzel átlépünk fölöttük.

Jók ezek a versek? Nem jók. No de érdektelenek is? Szó sincs róla. Nagyon is érdekesek. Gyengék? Vagy erőtlének? [Ami nem ugyanaz.] Ellenkezőleg, valamitől erősnek érződnek. Pontosabban, akadnak gyengék is köztük, de nagy részükből süt az alkotói energia.

Nem tudom megmondani, hogy általában mitől jó vagy rossz egy költemény, és mitől jelentős egy költői életmű, ha az. Konkrét versolvasói benyomásaimat sorolhatom fel.

Tar verseiben feltűnően hiányzik a szöveg belső szervezettsége. A költő [aki nem költő] meg sem kísérli ennek létrehozását. Ezért aztán a verseknek irányuk sincs. Nem jutnak el valahonnan valahová. Ha megszólít valakit a beszélő, nem világos, hogy kit szólít meg. Az sem, hogy ez még ugyanaz a személy-e, vagy valaki más. Nincs meg a beszédsszituáció. Ez különösen szembeötlő az erotikus versekben. Maga Tar Sándor volt az, akinek egy későbbi kitűnő novellájában a női szereplő így felel a férfinak [Tar-versekre emlékeztető] ömlengésére: „Baszunk vagy nem baszunk?”

Iránytalanságuk miatt a Tar-versek szabad asszociációk jegyzékének hatnak. Nem tud gazdálkodni a szavak erejével, találmányra hajigál egymás mellé minél ríkítóbb fordulatokat. Nem ismeri az Én [a lírai Én] és a világ [a költői világ] határát, ezért átlépni sem tudja, inkább csak vaktában botorkál. A szó- és képzettársítások mögött nem áll koherens szemlélet. Így aztán arról is csak gyéren és összefüggéstelenül tudósíthat, ami őt feltehetőleg ténylegesen foglalkoztatta: magány, kiszolgáltatottság, népi demokratikus elnyomás, ilyesmik.

Ennek egyik éktelen példája *A fehér sivatag szélén* című vers. Ha nagyon meg akarom érteni, hogy mi az a „puha dárda”, amellyel „egy vágytól szenvedő kiáltást fojt meg a szépség”, akkor a vers lemegy kutyába. Ha viszont véletlenszerű képzettársításnak tekintem, akkor nem tudom elképzelni, milyen lehet az a „bomlott erő”, amellyel „szilajjá merevült paripák / árnyékszobrai tipornak forró homokba”. Ezzel ellentétbe állítható *A vének látomásossága*, amely egyben tartja a verset akkor is, ha fogalmam sincs, kik azok a vének, és miért özönlenek „csúszva esve zörgőn” lefelé a hegyről.

Érdemes szemügyre vennünk azokat a verseket, amelyekben az átlagosnál [ha van ilyen átlag] nagyobb a koherencia. A hosszúversek eleve nem ilyenek, noha némelyikükben, például a *Bíbor füst* hosszabbik változatában vagy a *Szóke városban* érződik a személyiség ereje.

A *Meditáció* összevethető Petri György *Lépcső* című, szintén a '70-es évek elején írt versével. Mindkét vers a lépcsőt alakítja depresszív metaforává, de Tar hasonlata – „az ablakkeret / mint négyszögletes glória a mélybeugrón” – megzavar és félrevisz, míg Petri „körülírt zuhanás” metaforája pontosan illeszkedik az emberi létezés nyomorúságának tömör szemléltetésébe. A Tar-vers utolsó sora – „Fényesre fogdosott, átkozott korbátaink” – indulatos kétértelműségével megemeli a verset, de a minősítés által túlságosan direktté is teszi.

Ha Tar a vers grafikai testével próbál hatni, az mindig összerántja a szöveget. Ilyen *A hatalom piramisa* és a *Lenin*. Ezek a csekély számú kísérletek el vannak szigetelődve a versanyagban. Itt is, más versekben is (például a *Csupa nem* címűben vagy a *Szőke város* politikai szekvenciáiban) Tar a hatalommal, a „reálisan létező” szocializmussal szembenállóként pozicionálja magát. Ez a pozíció azonban a párton kívüli bolseviké, és az „érted haragszom, nem ellened” jellegzetes attitűdjét vonja maga után. Pedig Jan Palach alakjának kétszeri felidézése a *Szőke városban* más irányt is adhatott volna az ötletszerű rendszerkritikának.

Ez a beállítódás jelenik meg az *Egy kommunista életrajza* című versben is, de a verset a szemléleti zavarosság egyúttal karikatúrává is teszi. Sőt, még a *Bűnösök vagyunk* című vers is ide sorolható: a megváltás anticipációja, belevetítve Mózes csecsemőkori megmenekülésébe, a marxista üdvtörténet sémáit idézi fel.

A *Reggelekben* az átváltozás hat meggyőző erővel. A rövid vers elején a költő kukába dobott csecsemővel lepi meg az olvasót. Ebből a csecsemőből a negyedik sorban patkányt, a hetedik, utolsó sorban „flaskát” csinál, nyilvánvalóan alkoholos tartalommal: „csitt, csitt, részeg vagyok”.

A *Szabó Mihály* egy nemi erőszakátételt ír le. Szikárságával, tömörségével, groteszkbe hajló tárgyszerűségével kirí a többi Tar-vers közül. Már-már a későbbi novellistát vetíti előre.

A *Rongyos sípokban* van két erős sor: „az iszonyat valamelyik rekeszéből / rongyos sípok hangja árad”. Emiatt megbocsátom az olyasféle bénázást is, mint: „az éjszaka türelmesen folyik szét”, valamint azt a felpuhított zárlatot, amely szerint „és mire halkan felröppen a dal / minden ablakot becsuknak”.

Az *Ének tehénkolompra és biciklipumpára* nyelvileg érdekes. Az olyan főnévből képzett igék, mint „mocsáرزok” és „kamaszlok” persze nem működnek, de mutatják, hogy a költő a kifejezés határát feszegeti. Ugyanilyen érdekes, de jobban működik a „pont” és a „vessző” szavak használata az általuk jelölt írásjelek helyett. Ez azt a képzetet kelti, mintha a beszélő diktálná a szöveget. Az így létrejövő eleven szituáció a címszereplők, a kolomp és a biciklipumpa Andersen-mesébe illő barátságát (szerelmét?) is elfogadtatja az olvasóval.

Az *Exodusnak* mint helyzetversnek, ellentétben a Tar-versek többségével, jól kivethető iránya van, és a határátlépéssel plusz a pitiáner devianciával párhuzamba állítható a többnyelvű, kölcsönös meg nem értés.

Az *Abszolút magány* összesen két sor. Tömörsege megbocsáthatóvá teszi az útkereső költőre jellemző szenvelgést.

Részletesebb szemlélődést érdemel a *Szőke város*, a költői életmű szerintem legfontosabb szövege. Ez a költemény [a hagyatékban a leghosszabb szöveg, terjedelme a teljes anyag ötödrésze] vallomásként olvasható. A beszélő egy Sabine nevű fiatal nő alakján keresztül Drezda városának vall szerelmet. Vagy fordítva: Drezdán keresztül Sabinének. Tekinthető politikai-világnézeti vallomásnak is, amelybe belefér Drezda 1945-ös lerombolásának traumája és az újabb háború lehetőségétől való szorongás is. A következőket két n-nel írt „Bergmann tankja” valószínűleg Ingmar Bergman *Csend* című filmjének felülnézetből fényképezett harcokcsijára utal. Ebben a filmben is, valamint a *Szégyen* című Bergman-filmben is az a háborús félelem fejeződik ki, amely a *Szőke város* költőjét is nyomasztotta.

A politikai vallomás a „párton kívüli bolsevik” hitvallása. A korabeli újbóloldal körülrajongott (ugyanakkor a népi demokratikus hivatalosság által többé-kevésbé elutasított) bálványai rémlenek fel Che Guevarától a vietkong-gerillákon és katalán szeparatistákon át Marcuséig és Cohn-Benditig. Ebbe a sorba illeszkedik egyrészt Lenin [akit a jelen költemény és a Lenin-versgrafika sugalmazása szerint a pártállami hivatalosság félreért és meghamisít], másrészt a már említett Jan Palach, akinek felidézésével Tar kifejezi az 1968-as „prágai tavasz” iránti rokonszenvét.

A szerelmi vallomás ennél bonyolultabb. Úgy sejtem, Tar számára Drezdában nyílt ki a világ, továbbá az elsajátított német nyelven keresztül a világirodalom és a filozófia is. Aki átélte ehhez hasonlót, az tudja: ez a felszabadító érzés önmagában is hasonló a szerelemhez. Még inkább így van, ha a város iránti eufória konkrét személyekhez fűződő érzélemmel társul.

Másfelől a korabeli Drezda borzalmasan nézett ki. Porig rombolt város volt, megsegényítés gyanánt helyükön hagyott romhalmazokkal, barakk-utcasorokkal, sebtében felhúzott paneltelepekkel és az elpusztított régi szépség imitt-amott látható, csüggesztő maradványaival. (Rossz szójáték, de ide kívánczok: a barokk helyén a barakk.) Tar nem volt vak, mindezt látnia kellett. A költeményből kiderül, hogy látta is. De neki nem ez a fontos, hanem az, hogy amikor a kocsmában kimegy a vécére hányni, a hányadék tartalmazza „Kantot Hegelt Lessinget Kierkegaardot a nyomorult Sartre-ot” – érdemes elgondolkodnunk a jelzón! –, „Marcusét, kihánytam Goethét”, és következik még jó néhány név.

Íme, az emésztetlen kultúrjavarok extázisa, társulva az erotika extázisával. Vegyük szemügyre ez utóbbit is.

A beszélő részletesen leírja Sabinével folytatott szeretkezéseit. Ami azt is jelenti, hogy vágyról többé nem lehet szó. Márpedig a vágy az erotikus költészet hajtóereje. Ha mégis jelen van a kielégületlen vágy, az bizonyosan nem Sabinére irányul.

Sabinének van egy öccse, Hansi-Jochen. Ahogy a költemény megjeleníti: ostoba és közönséges. Csakhogy a beszélőnek éppen ez tetszik benne, ezért idézi fel az ő alakját többször, mint a lányét, és ezért hozza vissza szekvenciaszerűen újra meg újra a fiú semmitmondó szitokszavát: „Scheisse”.

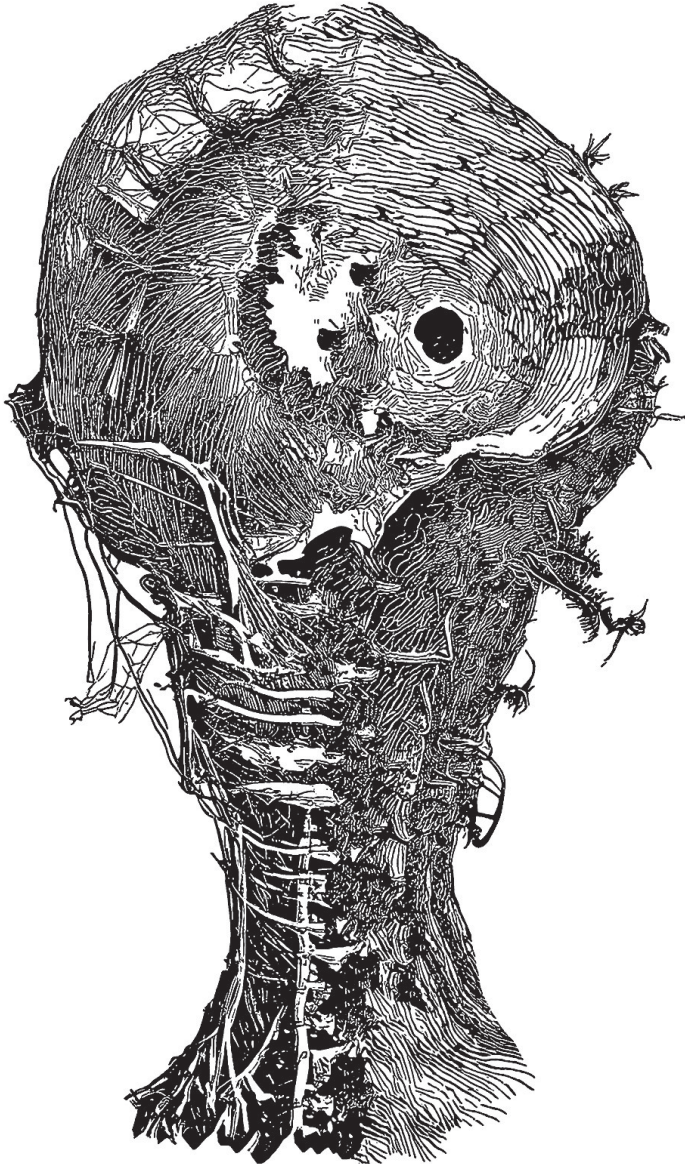
Drezdában Tar Sándor megismerkedett Thomas Mann írásművészetével is. Az egyik névsorban a *Tonio Kröger* szerzője is szerepel. Úgy veszem észre, hogy Tar éppen ennek a kisregénynek egyik trükkjét értette meg és vette át. Nincs erre közvetlen bizonyítékom, de a szőke haj és a kék szem vissza-visszatérő dicsérete, amely a *Tonio Kröger*-ben is vezérmotívum, alátámasztja feltevésemet.

A *Tonio Kröger*-ben az a trükk, hogy a címszereplő egymás mellé állítja a két szeretett lényt, Hans Hansent és Ingeborg Holmot, és úgy tesz, mintha egyformán, sőt egységesen szeretné bennük a szőkeséget, a kék szemet, az egyszerűséget és a romlatlanságot. Csak alapos szövegelemzés mutatja ki, hogy Tonio Krögert (illetve Thomas Mannt) nem érdekli Ingeborg Holm, az ő vonzalma kizárólag Hans Hansenre és az ő alparíságára irányul.

Nem volna méltányos Tar hosszú litániáját hozzámérni a *Tonio Kröger*-hez, de tény, hogy ugyanazt az eljárást alkalmazza, amit Thomas Mann. Úgy tesz, mintha Sabine jelenenél számára a szeretett és vágyott romvárost, holott valójában Hansi-Jochen. Igazából ez adja a költemény erejét és belső feszültségét.

*

Nincs kétségem afelől, hogy a Tar-életmű egésze a verseket is elviszi a hátán. A kérdés inkább az, hogy: módosíthatja-e a versek ismerete az írói habitusról való tudásunkat? Nem az én dolgom, hogy erre igent vagy nemet mondjak. A versanyag ahhoz nem elég, hogy önálló értelmezői kihívás legyen. Annál viszont jóval több, hogy az alkotói pálya egyik vakfoltja maradjon.

Távolodás és közeledés

KONTEMPLÁCIÓS NAPLÓ

[RÉSZLET]

Június 12.

Hogy minden hamis és igaz egyszerre, ezt minden nap minden órájában megtapasztalhatjuk. Thich Nhat Hanh ezt azzal a rimbaud-i képpel magyarázza, ahogy a nap rásüt a folyóra, és a napfény összekeveredik a vízzel. „Énünk napja és énünk folyója nem különbözik egymástól”, tudatosságunk, reflexióink, igazságaink is a folyóval együtt változnak. Nem kell elválasztani a kettőt a gondolkodás késével, hanem „a kettő között maradni” – úgy fogalmaznék, hogy mindig tudni a hamisságról és mindig tudni az igazságról. Ha nem is tudni, de sejteni mindkettőt.

Hít, remény, szeretet – milyen elcsépelt szavak, de nem elcsépelt fogalmak, mert a jelentésgazdagságuk továbbra is kiderítetlen. Egyiket sem tudjuk meghatározni. Folyamatosan, életünk folyamában sodródva határozgatjuk meg őket hol így, hol úgy, s nem lehet a végükre járni. Közhely, hogy a közhely voltaképpen gazdag, csak a héja, a szó közhelyes. Mind a három fogalmat folyamatosan dekonstruáljuk és konstruáljuk – konstruáljuk is, mivel folyamatosan foglalkoztatnak bennünket, és egyik nélkül – akár a lebontása, lebomlása nélkül – sem élhetünk.

Ma például alaposan lecsökkent bennem mindhárom. De nem múlt ki egyik sem. A „csoda” fogalma is akkor ébredhet meg, amikor nincs csoda. Ma csodáért imádkoztam a minimálisnál minimálisabba fogyatkozott hitemmel, reménnyel és szeretetemmel. Közben Adornóról olvastam, a „kritikai teológiájáról”: megtartani a teológiai impulzust, írja, de felszámolni a transzcendencia pozitív megformálását, mondjuk, az ikonográfiáját. A transzcendencia semmilyen elgondolása nem lehetséges már, kivéve azt, amit a mulandóság kínál; az örökkévalóság mint olyan nem jelenik meg, hanem csak megtörve azon – mint prizmán a fény – ami a legmulandóbb. A „teológiai impulzus” bennem is megvan, csak nem dolgozom rajta szisztematikusan. És megint Adorno: csak a békétlen gondolatokhoz társul a megbékélés reménye.

A *teológiai impulzust* még valami szolgáltatja: a szerencsétlenség vagy nyomorúság. Egészen megdöbbentő Kertész Imre 1958 karácsonyán írt „mintha imája”. Nem tud imádkozni, írja a naplójában, de ha tudna, akkor a nyomorúságát fejtené ki, amint ezt meg is teszi egy passzusban. „Ismerem én a nyomorúságnak minden keserű árnyalatát” stb. Kertész mintha-imája végül tényleg imává válik: „Add, Uram, add, ó, hogy végül is ne legyek nyomorult!” Elmondhatjuk, hogy az imája teljesült.

Talán minden ima a szerencsétlenség/nyomorúság/nyomorultság belátásából fakad. Nekem sose volt nehéz belátnom a sajátomét. Gyerekként sem. Mondhatom, hogy ez volt életem konstansa, bár más-más nevekkel illettem: boldogtalanság, válság, krízis, tehetetlenség stb. stb. Vannak emberek, akiknek evvel akad dolguk, míg élnek, és a boldogság pillanatát is csupán egy mikroszekundum választja el ettől az

alapvetéstől. Sosem fogom megtagadni ezt a Kertész Imre-i „nyomorúságot”, aminek vastagon van intellektuális része is.

A Krisztus-képzet összefoglalja mindezt. Ez a képzet egy ikon, egy személyé. És ma este még idézem Berhidai Priusz ferences szerzetes néhány mondatát: „Ő az egyetlen 'pont', amely nem fogalom, nem absztrakció, hanem egy Személy, akiben minden és mindenki találkozik, összefügg egymással, kapcsolatba és egységbe kerül, és él. És nincs másik ilyen 'pont', nincs másik ilyen Személy”. A mindenki nyomorúsága is összpontosul itt. Csak hát kihalt az ilyen mitológiai összefoglalás impulzusa. Ami ugyanakkor „Entmythologisierung” is, azért ennyire hús-vér, személyes, konkrét, történelmi és ahistorikus.

Szóval csodáért imádkoztam, kissé megmosolyogva magam, de azt sose mondanám, hogy csodák nincsenek.

Például az absztrakció megtestesülése is csoda.

A filozófusokkal nincs semmi baj, csak az a baj velük, hogy mérhetetlen messzi tudnak kerülni a konkrétumoktól, a megtestesülésektől, a valóság minden árnyalatától, legyen az keserű vagy örömteli. Oké, ez a szakmájuk, de mégis szép dolog, ha leereszkednek. Mint Adorno Auschwitzhoz. Nietzsche az egyszerű életörömhöz. Krisztus, az isteni leereszkedése is milyen nagyszerű 'pont'.

Június 13.

A „nagyszerű pont”-ra, „nagyszerű” „pontra” – minden idézőjeles –, gondoltam ma, a sűrítésre, a *Dichtungra*, ami ebben a „pontban” végbement. Ma a sötétvörös oldalára: a megaláztatás, a tövisszörű, a korbácsütések, a véres vállon a kereszt, a Via Dolorosa, a szögek, a felfeszítettetés (mint a „leereszkedés” ironikus pandanja), a kiáltás vagy csak sóhaj a keresztfán. A passió elsajátítása azt jelenti, hogy Vele Vagyok. Most nem történt csoda. Az egész életemet kell újrendeznem, újraképzelnem, újraalakítanom, miközben Vele lépderek, mert ezek a lépések az újrendezést jelentik, és egyúttal minden lépés arról szól, hogy mindennek ellenére visszanyerjem, fölépítsem a bizalmam, mert enélkül egy lépést sem tudok tenni. Ez az alkotás: a bizalom felépítése. *Le pas* – Alberto Giacometti ezzel varázsolt el, a lépésszobraival, és tőle tudom, hogy minden lépés egy tett, amihez erő kell.

Kudarok és csapások sorozata ért a mai napon. Is. Ekkor kezdtem el gondolkodni a bizalomról, s megvilágosodott előttem a *le pas* neheze és origópontja. Pál második levele Timóteushoz, első rész. „Mert nem a félelem lelkét adta nekünk az Isten – ismétlem: a *félelem lelkét*, a *félelem lelkét* –, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét.” Ezt a világot teljesen átjárja a félelem lelke. Itt használja Pál az „egészséges beszéd” fogalmát – a magyarázat szerint az Istentől kapott „önuralom” tartozik bele ennek jelentésébe. Az Istentől kapott önuralom más, mint a közönséges önuralom, mert azt jelenti, hogy valami másra koncentrálok, nem arra, hogy lavírozzak az életben, mint a kígyó. Ez a *más* egy szóval: a bizalom. Az emberekben is, legyenek bármilyenek, a világban és abban, ami több, mint a világ, az Istenben, aki áttal léphetek. „Világosságra hozta az elmúlhatatlan életet” – ez is ebben a páli levélben szerepel. Az élet mulandó, és az elmúlhatatlanság benne az az egy-egy pont, amiből Giacometti szobrokat alkotott.

Ma segítséget kértem valakitől. Csak annyi segítség kell, hogy meg tudjak tenni egy-egy lépést. Segítséget is nyújtottam valakinek.

Valami épp elmúlt. Elvesztettem a gyerekeket, a tanítói állásomat, holnap egy dobozba be kell csomagolnom az összes tanítási anyagot, be kell dobozolni és elraknom két évet, mert elmúlt. Anyám meghalt, az élete elmúlt, és most az „elmúlhatatlanra” gondolok. Ez az, ami összesűrűsödik abban a „pontban”. Ezt Jézus alkotta meg. Giacometti alkotta meg.

„Eladtuk a házat”, ez volt anyám utolsó hallható szava, ez is a bedobozolásról szólt. És kilehelte a lelkét. Az egy konkrét ház volt, Zombor, Apatini út 21, de számára a lét háza, melynek minden négyzetcentiméterében jelen volt az ő élete és alkotása. És Tandorival kérdezhetne volna, hogy mi lesz a medvékkel, ha meghalunk? A medvéinkkel?

Neurotikus rohamom van ma. A neurózisban van valami jelentős, ezt pont a neurotikus tanítványaimmal tapasztaltam meg, őket szerettem legjobban. A neurózis nem más, mint hogy „én valami mást szeretnék csinálni”, „másképp csinálni”, „világosságra szeretném hozni ezt a mást”. Igaza van Freudnak, apámból, anyámból, a társadalmi lehetetlenségekből ered, de akar is valamit, amit Freud nem vett számba.

Holnapra elmúlik a neurotikus roham, mert aki békét kíván, az megkapja. A „félelem lelkét” is teljes egészében át kell élni azonban. A „félelem lelke” több tud lenni, mint neurotikus, egyenesen őrjítő. Módom volt életemben látni és tapasztalni magamon és másokon neurotikus rohamok ezreit.

Valami azt mondja, hogy a bajnak meg kell esnie. Hogy kilábalhassunk belőle. Hogy muszáj legyen kilábalni belőle – egy lépés, még egy. *In concreto* nincs, amit nem vesztettem el ma. Lélekben azonban nyertem. Semmi mást, csak az „egy lépés” kötelmét. Félelmetes Pál Timóteushoz írt második levelének közvetlensége egyébként. Bizalmat szavaztam neki.

„A szavak ereje” kifejezést említettem ma, és közben elgondolkodtam, hogy tényleg? Hiszek én ebben? Mi ez? Annyit hazudunk, mismásolunk a szavainkkal, vagy épp bántunk, döfünk velük, nem könnyű rátalálni a szavak jótékony erejére. Mondjam úgy, hogy teremtő erejére? Nos, hát rosszat is lehet teremteni egy pillanat alatt. Mi akadályoz meg ebben? Vagy mi választatja velem inkább a Jót? Mi a Jó? Van-e Jó? Miből fakad, mit idéz elő?

Kaptam ma Jót is – jót –, több személytől. Miért a Rosszra – rosszra – koncentrálok?

Június 14.

A rosszra koncentrálni rossz szokás, és a történelem unszolására a filozófia, az irodalom is mindent megtett a huszadik században azért, hogy így legyen. Egészen sötét filozófiák és művek születtek, valamelyest a képzőművészet és a zene állt ellen ennek a hatalmas nyomásnak. Ezek persze általánosítások, mégis azt hiszem, hogy a múlt században a rosszra (és a gonoszra) való koncentráció dominálta a szellemet. És pont a szellemi emberek figyeltek árgus szemmel a rosszra, az ún. egyszerű emberekben (ami helytelen kifejezés) jobban élt a jóakarát. A huszadik században minden *kritikaivá* és kritikussá változott, és kevés energia, lelkesedés maradt a pozitivitás ápolására. Ennek megvan az oka, az ideológiák, eszmék bukása, a dogmák szégyenteljessége,

az erőszak rémuralma, a társadalmi elnyomás ezeregy formája, ámde úgy érzem, hogy most már végigmentünk ezen a negatív processzuson, elsötétedtünk rendesen, elhordoztuk a kétségbeesést, pusztulásra ítéltük a fügefát, belebetegedtünk az életbe, és most már a Jó szikráit, csíráit, villanásait kell gyűjteni és ápolni, mert a gyerekeink is ezt várják tőlünk. A gyerekek tudják, hogy az előző nemzedékek szétbarmolták a világot és szétdúlták a természetet. Hogy is mondta Nádas a *Saját erdő*-ben? Sajnálja, hogy a gyerekeknek egy „szétbaszott világban” kell felnőniük. Nagyon kell ma is a kritika, rendszerkritika és mindennemű kritika, de a gyerekek ennél többet kérnek.

Én ezt a „többet” és „mást” az istengondolatokban tudom megtalálni, és az isteni tükröződéseiben a természetben és az arcokon, szavakban, képekben. Azért napi szükségletem és kötelességem írni ezt a naplót, hogy ne engedjek a kétségbeesésnek, ahogy egy fiatal nő fogalmazta, a „negatív loopoknak”, azért, hogy – bármily nagyigényűnek hangozzék – szítsam az istenit és a bizalmat. Közben gyakran, akár a most nagyon erős sodrású Tiszában, előre úszok és hátrafelé tartok, csak néhány karhosszal araszolok előre. Közben hülyeségeket is mondok, gondolok és írok, eltévelyedek, sodor az ár, és nap mint nap beütnek a sötét órák. Például kora reggel csodálom a tündöklést a vízparton, mire elkezdenek berregni a fűnyírók, melyek teljesen fölöslegesen tépik a fűvet, a talajt. A fűnyírás és a fakivágás az itteni városvezetőség mániája. Vagy a legjobb barátnőm rákja. Vagy az állástalanságom. Pénztelenségem. Tártalanságom. Nem sorolom. De itt az egyszerű ételek öröme. A fák. Néhány jó szó. A lányom hozzám való hűsége. Ezt kell inkább sorolni.

Abszolút egyetértek Lukácsal és Pállal: „imádkozzatok szüntelen”. *Priez sans relâche* – fáradhatatlanul. *Pray always*. Ezt teszem. Kicsit vagy nagyon sajnó, fáj is. De talán megnyit.

Az emberek zártsága. Az átok, mikor csak ő, csak ő maga van, csak én, csak én vagyok. Borzongató. Elfogadom már a másik ember maradéktalan másságát – de szomjazom az intimitást, a bensőségességet, közelséget, meghittséget, közvetlenséget, a kölcsönös érintettséget. Éget ennek a hiánya. „Soha ki nem lépni ebből a kontaktból”, írja Berhidai Priusz ferences szerzetes a Vele való kapcsolatáról. Ez a Vele számomra Jézus Krisztus. Vele, érintetten, meghitten, barátként. Együtt lenni. „Jelenlétét keresni a teremtett világban”, írja a szerzetes. „Miután Jézus Krisztus egy főben egyesít mindeneket, a kereszténység tanítása arra irányul, hogy hogyan kell és lehet a pillanatban a teljességet átélni, s az igazságot az időből kiemelkedve megpillantani”, olvasom csakúgy a *Vigiliában* Frenyó Zoltán filozófus tollából. Nekem nincsenek bizonyosságaim, csak ráérzéseim, ezek közt a legfontosabbak a kötődésre, „a kontaktra” irányulnak – emberekhez, állatokhoz, természethez, világhoz, transzcendenshez, ideákhoz. Könnyen meglehet, hogy nem szeretek eléggé, de kötődöm a szeretethez és ebből nem engedek. Mert micsoda *szeretettelnyomás* van! Épp a szeretetet kikezdeni, széttépni, elhallgatni, küszöb alá nyomni! Gyanúperben áll a szeretet? Miért pont ez a leggyanúsabb annyi mindenkinek? Én sem vagyok kivétel. A kivétel Jézus. Félve írom le a nevét, kissé remegve.

Ez a remegés velem van álló nap, hacsak nem ment fel alóla a tündöklés. Tündér. Kevesellem a pszichológiai megközelítést. Magasabbról, mélyebbről, a tágasságból, a meta-fizikaiból jöhet közel a szeretet esszenciája. A pszichológia a gátakkal, gátlásokkal, akadályokkal dolgozhat, de ez az érintés a nem-tudom-honnanból jön.

Június 15.

Nem tudom honnan, miért, hogyan jött – a folyamat követhetetlennek tűnik most –, de már-már őrijítővé fokozódott a mai napon számomra a szeretet, az érintés, a figyelem, az érdeklődés már-már teljes hiánya. Társasági nap volt pedig, közéleti piknik, és épp ezért. Közéleti témákról volt szó, csak épp a köz-élet, a közösségi érzés hiányzott. Éppen társaságban kellett mélységében megélnem a kapcsolódáshiányt, következésképp az ürességet és a megbecsülés, tisztelet hiányát is. Nyilván én is ugyanúgy oka voltam ennek, mint a többiek. KÖZélet, KÖZösség és semmi KÖZünk egymáshoz. Aztán itthon Jean-Luc Mariont böngészve fejtem meg, hogy azért történt ez a KÖZ-szerencsétlenség, mert kimaradt az erotikus beállítódás, affinitás, magatartás az egész eseményből, mert csak értelmiségiként jelent meg majd' mindenki. Azaz kimaradt a szeretet adása és kapása. A politikai ellenzékiességbe torlaszolódt be minden, és kimaradt az együttlét erotikus, érzéki, emberi atmoszférája. Rendkívül rosszul éreztem magam emiatt, az ember-ember KÖZi figyelem és érdeklődés hiánya miatt, hirtelen felpattantam a kerékpárra, és örületes rosszérzések közepette hazabicikliztem.

„Nem mintha saját erőnből...” – Pál. A *saját erő* itt teljesen elégtelennek bizonyult ahhoz, hogy a politikai tesztesztaságon és ellenérzéseken túl bármilyen összetartás kialakuljon. Csak individuumok voltak jelen. Nem felebarátok.

Hazajöve arra gondoltam, hogy érdekesebb egy szál rózsát bámolni egész nap, mint politikai eszmecserekből részt venni, amennyiben a politikához nem társul a marioni értelemben vett erotika, más szóval szeretet. Egyetlenegy meghitt szó sem hangzott el, legalábbis az én fülem hallatára nem. Néha valaki szólított a keresztnevemen, az nagyon jól esett, de a verbalitás azonnal eltorlaszolódt. Mintha mindenkinek gombóc lett volna a torkában, amikor nem a saját értelmiségi monológját adta elő.

Másra vágytam, ezért kiKÖZösítve éreztem magam, ámbár nem volt miből, mert nem is volt KÖZösség.

Az ilyen élmények az örök visszatérés vágyának a negatívjai, hogy ne ismétlődjenek meg soha.

A magány ettől sokkal teltebb, szeretőbb, szeretetre vágyóbb és érdeklődőbb.

Nem tudom, mi okozta ezt a blokádot, az a gyanúm, hogy nemcsak bennem, mert körbe-körbe tapasztaltam. Közös nyelv sem volt, csak a közös bosszúságok közhelyei. A más nyelven, mint ezen a politizáló nyelven való társalgás ki volt zárva. Ami azt jelenti, hogy egyáltalán nincs ellenzéki közösség, ami a hatalom közösségével szemben föl tudna állni. Én csak magát a frusztrációt éreztem közösség nélküli közösségi szinten. A racionalításra szorítókozó (ál)közösségiség egyértelműen csődöt mondott.

Érdektelenség. A camus-i *idegenség, közöny*. Pedig én szerettem volna. Együtt lenni. Csak a blokádot miatt nem lehetett gesztusokat tenni. A talán lappangva létező jóindulatok ellenére sem.

Ilyenkor a kipusztulás, elveszés, végső soron az öngyilkosság gondolata bukkan fel.

Most eszembe jutott, hogy Jézus begyűjtötte a közösségét. „Emberhalász”, mindig csodálkoztam ezen a szón, nem kedveltem, de most már értem.

Mik lehetnek azok a finom, tapintatos emberközi gesztusok, amelyeknek értelmük lehet? Újra kell olvasni a *Közönyt*. Pont azt fejt ki, ábrázolja, amit ma intenzíven

megtapasztaltam, és ebbe fogok ma belealudni, hogy holnap új napra ébredjek. Közel elviselhetetlen így az élet, melynek az átkozott politikai megosztottság, el-lenségeskedés és a hatalom eltipró mechanizmusának a kiváló működése az oka. Az ellenzék elvesztette az erejét, és, igen, az erotikáját. Legalábbis itt, Vajdaságban.

Az erotika valami finom dolog, ahogy Marion írja, eredendő, és talán csak az *origóra* való ráébredés által lehetséges, hogy fodorzódjon. Tükröződjön, ha nem vak, megvakult, foncsorhibás tükrök vagyunk. Nos, igen, a tükröződés senkinek sem sikerült ma.

Június 16.

Sikerült viszont rátennem a kezem a legmegfelelőbb olvasmányra, ami Jean-Luc Marion *Az erotikus fenoménje* Szabó Zsigmond kitűnő fordításában. A filozófia mint a bölcsesség szeretete nagyon fontos számomra, ha elhanyagolom, hamarosan megérezem a hiányát. Hiszen a fogalmakat valóban állandóan felül kell vizsgálni, variálni, módosítani, újabb kontextusokba rakni, megőrizni vagy elvetni. A vallási és filozófiai fogalmak közt kevés az elvetendő, hiszen bármily régi egy fogalom, „újra lehet hasznosítani”. Isten is egy fogalom. A Sátán is egy fogalom. A szeretet is egy fogalom, amelyet ebben a könyvében Marion górcső alá vesz, nem magát a szót, a fogalom „külsőjét”, és nem a metafizikáját, hanem azt, amit jelent(het), és ahogy az életben történik, a fizikáját. Az Marion fő tézise, amit mindig is tudtam, hogy a nem a kognitív az emberi esszenciája, hanem a szeretetvágy, igény és adás és kapás; szeretetre vagyunk ítélve, ha nem szeretnek vagy nem szeretünk, tők szarul érezzük magunkat, és elveszünk.

A szeretetjajlásba persze beletartozik a gyűlöletjajlás is. Azt is mindig tudtam, hogy a szeretet [s a gyűlölet] nem érzélem, hanem minőség [hangoltság, tonalitás, mondja ő], mégpedig alapvető; ebben, ennek hiányában telik az életünk; olyan, mint egy elem, benne élünk vagy szomjazunk. „Létezésem csak kívülről, magamon túlról nyerhet igazolást”, abból, ami hozzám képes transzcendens. A szeretet másíkja lehet ember is, maga az élet is, a világ vagy Isten. Hogy ezt az elemet, az ötödik elemet ily kevésbé veszi tudomásul a modern és posztmodern filozófia, hogy a szeretetről NEM LEHET BESZÉLNI („erotikus afáziát” említ Marion), még kevésbé gondolkodni, azt orvosolja ez a munka. Szinte mindegy, hogy emberi iránti vagy istenszeretetről van szó, hiszen a szerelmes számára az ő Másíkja már-már Isten, aki az Istent szereti, annak meg az Isten ember [Krisztus, felebarát]. Az önszeretetet nagyon jól elintézi Marion, ezt is mindig tudtam, hogy önmagunkat közvetítő nélkül szeretni nem lehet, vagy ha igen, az hasadt állapotot eredményez. A Másik, a Te, az Isten abszolút lényegi szükségessége forog fenn, illetve a hiányállapotok katasztrófája. Szeretve vagyok-e és szeretek-e, ez mindenki centrális kérdése. A megsebzett egóval is foglalkozik Marion, ez a sérült állapot viszont, mint írja, közvetlenül beléptet „a szeretet birodalmába”. Hozzátehetjük Pilinszkyvel, hogy a *szerelem sivatagában* vagyunk, amikor még nem léptünk át.

Mariont olvasva többet nem szégyellem a szerelmi szenvedéseimet, szeretet-problémáimat, -hiányomat és szenvedélyemet, istenvágyamat, mert meggyőződtem arról, hogy ebben nem vagyok egyedül. A tegnapi rossz közösség[nélküliség]i élmény

után ez a válasz érkezik ma egy könyvből. Tagja vagyok egy közösségnek, amelybe mindenki beletartozik, korhatár nélkül, a csecsemőtől a vénig. Ennek a problémának a szisztematikus tagadása, úgy emlékszem, így írja Marion, a létfedés létfedése. Mennyire röstelltem mindig a szerelmi szenvedéseimet és a szeretethiányomat, és lám, ebben vagyunk egyek. Most vagyok annál a fejezetnél, hogy a Másikat nem kell megszerezni. Ahogy Istent sem szerezhetjük meg. Sosem lesz az enyém. Annál bátrabban tudhatom szeretni. Akár hallgatva.

Június 17.

Hallgatva talán még jobban múlnak a napok, mint mikor beszélek, nem tudom, csak a hallgatás többletét érzékelem és azt, hogy a beszélgetések inkább zavart keltenek. Érdekes, a hallgatásban sosem vagyok egyedül – magányos igen, de nem egyedül. Érintkezem. Állandóan. Ez olyan, mintha a levegő szeretne engem. A levegővétel s a kilégzés is érintkezés. Mindig érzékelem köröttem a tágasságot. Amit végtelennek is mondanak, ámbár ezt a fogalmat kevéssé szoktam használni, hiszen elképzelhetetlen. Minden, amit elképzelünk, annak határai vannak. Érdekes, pont ezt jegyeztem ma fel Mariontól: „le silence de l’amour”. Valószínűleg valóban a szeretet csendje, amit olyankor érzékelek. Amikor nem megy át negativitásba, „negatív loop”-ba, hanem a csend szépen, koncentrikus körökben terjeszkedik. Nem merném azt kijelenteni, amit ma olvastam, hogy ilyenkor az Isten „munkálkodik bennem”, mindazonáltal gyönyörű kijelentésnek tartom.

Azonban, hogy valami munkálkodik bennem gyerekkorom óta, az bizonyos, csak sose tudtam, hogy ki, mi, miért és hogyan. De *kapcsolat* volt, nem tudom, mivel. Persze mindig olvastam, és amit olvastam, az sosem egy tárgy volt, hanem mindig szellemi. A szellemet szinte sosem szüntem meg érzékelni, még a kétségbeesésben sem, vagy talán csak a mélypontján, ahonnét gyorsan kiugrottam. A praktikus teendők azért esnek nagyon-nagyon nehezemre, mert szellemtelenek. No, azt nem tudom, hogy mi az, hogy „szellem”. Gyanús, fölöttébb gyanús, „dekonstruálendő” fogalom. Ezért jó, ha *érezkelem* a létét. Fényben, melegben, tündöklésben, vagy épp a hidegben, szikárságban. A kritikában is gyakran. *Critique* és a *les tonalités amoureuses* – mindig megpróbáltam összehozni e kettőt.

A szisztematikus hiánya, hogy sosem voltam szisztematikus semmiben – mert sokkal jobban érdekelt a naplózó folyam, a változás, a modifikációk és variációk, mint a rendszer. Sőt felettébb fölcsigáznak a modifikációk. Mi több, ebben látom a lényegiséget, nem a szisztémákban, bár nem utasítom el a fogalmak szisztematikus használatát, dehát azok is mindig más színezetet öltenek, hála Istennek. Hála, hogy változom. Az utolsó pillanatig. A változás híve vagyok. Ami állandó, az is változik, modifikálódik. Mondanám, hogy Isten is a maga modifikációiban eleven. Az „Isten” itt a minden, a végtelen, ami sosem ugyanaz. Ezáltal maradandó. *Steady*. „L’ipéité unique de ma chair, invisible, incertifiable.” (Marion)

Marha izgalmas kérdések merülnek fel bennem nap mint nap, s ami ebben bizonyos, azt Marion bizonyos Scève-től kölcsönzött mottója magyarázza, „du haut bien désiré”, amit a fordító „magasságosnak” fordított. Hogy van magas, az mindennapi tapasztalatunk, a „magasságos” ennek megismerésére lenne? Ha, Marno

szerint, a semmi megszemélyesítése a senki, akkor ez is áll. A magas megszemélyesítése a Magasságos. Egészen csodálatos a magasság, ami nekünk, a Földön élőknek megmutatkozik. Reflexióban, vagy reflektáltanul is. Ez engem mindig elkápráztat. Az ég, az egy csoda, legyen akár atmoszféra, akár nem tudom, micsoda. Ez a fölfelé tekintés gyerekkori, sőt „paraszti” eredetű, faluról jön, ahol az égre tekintés volt az első mozzanata a napnak. A magasság. *L'haut*.

Nem hit ez, mégis bizonyos vagyok benne, hogy a magasság mindig üzen, kiolvashatatlanul. Ha a hit azt jelenti, hogy valamit fixálok, akkor *no*. De ha azt jelenti, hogy valamit szemlélek, akkor *yes*. A nem-csúszómászó lét föltétele a magasság megérzése, lehetőleg szemlélése, kontemplálása. Egyelőre ez a maximum, ahova el tudok jutni, hogy kontemplálom a magasságot.

Június 18.

Kontemplálom a magasságot is, meg a mélységet is, de még a laposságot is, és ez utóbbit tűröm a legnehezebben. Ezért iszonyú nehéz elvégezni bármely gyakorlati, ne adj isten, adminisztratív teendőt, eleve elönt tőle az unalom, és kínos érzetem támad. Most kitűztem magamnak, hogy minden nap elvégzek egy gyakorlati feladatot, és akkor legalább örülök, ha kész van. A szellemi munkát nem szoktam laposnak érezni, még a szótárírást sem. Legfőlőbb kínos, ha rossz művet muszáj végigolvasnom. Egyszerűen nem a magasság sújt rám vagy a mélység sújt le, hanem a laposság – olyankor egy dimenzió – nyilván a vertikálitás – hiánya nem is csak unalommal, hanem bosszúsággal tölt el.

A „plusz dimenzió” megjelenését sosem lehet siettetni vagy kiprovokálni, még akarni sem. Például amikor úszok, kell egy kis idő, míg létrejön a mélység és a magasság találkozásából ez a „plusz dimenzió”. Vagy ha zenét hallgatok, akkor is kell némi idő, míg ez bejön. Tegnap pl. Brahms szonátáit hallgatva éreztem, hogy megemel. Egy beszélgetés során is idő kell ahhoz, hogy elmélyüljünk vagy megemelkedjünk, ha ez egyáltalán megtörténik. Épp ezért a közönséges, lapos beszélgetéseket nem kedvelem, ámbár mondjuk a piacon egy huncut mosoly vagy egy találó szó révén pattanhat a szikra. A lapos duma azonban mérhetetlen kinnal szokott megterhelni.

Ma kora reggel a 130. zsoltárt olvasva a várakozás boldogító érzését kontempláltam: „Várom az Urat, várja az én lelkem, és bízom az ő ígéretében”, „Moi, se m'attends à l'Éternel, oui, je m'attends à lui, de tout mon Être j'ai foi en sa parole”, azért szeretem idegen nyelveken is elolvasni, mert attól fölfrissülnek a jelentések. Arra gondoltam, hogy nem bánom, ha a várakozás betölti az életemet. Hisz ez az egyik legjobb állapot. Pláne, ha nem is tudom, mire. Az örökkévalóra, ami több, mint semmi! Az időben az időtlenre. A „plusz dimenzió”, amiről beszélek (magamban) feltehetően az örökkévalóval, az örökkel érintkezik. Kilép az időből. A várakozás, még ha üres is, betölti az időt, és túlsordul rajta. Pláne, ha nyugodt a várakozás, és nem feszült (nem valamire való). Kisebb-nagyobb tárgyiságok beugorhatnak, de az én várakozásom többnyire tárgyaltan.

A tárgytalanság öröme. Amikor nem kell „tematizálni” semmit, az az öröm számomra. Érdekes módon úgy rémlik, hogy ezt a tárgytalan várakozást anyámtól örököltém. Ő tudott így létezni.

És már az se baj, ha egy-egy „tárgyas” várakozás nem teljesedik be. Na és? Attól én még ezt a várakozó tonalitást megőrzöm. *Moi, je m'attends.* Azelőtt a tárgyas várakozás megghiúsulása bosszantott, de ma már nem. Ami tárgyas, az csökkent értékű. Megkockáztatom, hogy csak a tárgytalanság, tárgyatlanság boldogító. Amikor nem is kell küzdeni valamiért. Küzdök én szüntelen, de nem valamiért, hanem csak úgy... Mégis miért, talán azért, hogy felfogjak valamit a létezés kalandjából. Halálba torkolló kalandjából? Talán itt is a már idős (felettébb életszerető) anyámra kell gondolnom, aki ezt így elfogadta. Küzdött vele, foglalkozott vele, a halállal, láttam rajtam, de lassan, néhány év alatt elfogadta. Azt is érzékelttem, hogy találkozásai voltak közben az elhunyt szeretteivel.

Az Isten lélek, ismételtettem ma János 4:24-et, *Dieu est Esprit, God is a Spirit*, és ez a mondat felszabadít. Akkor helyben vagyunk. A lélekkel van és lehet találkozásunk. Mindig, minden nap. *Lélek – lehetséges* – lehet itt valami etimológiai kapcsolat a magyarban.

Nyugodtan és elég határozottan mondhatom, hogy hiszek a lélekben, és mindig is hittem. Anyám is hitt – ez ennyire fontos volna, hogy ezt valakitől „örököljük”? Hisznek a parasztemberek és parasztasszonyok is, például a Kató Kupuszinán – már egy ideje eszemben van Millet festménye, az *Angelus*, utána is fogok járni. Megejtettek a múltkor Kupuszinán a népi vallásosság tárgyasult formái, a festett szobrok, naivak, nem szépek, és mégis tiszták valahol. A népi vallásosságot sok kritika érte, én azonban most már az értékeit látom.

Június 19.

Látom vagy nem látom, a látással problémáim voltak és vannak, sose tudom, jól látok-e valamit, mennyiben képzelgek vagy révedezek, és nem vagyok ügyes a nézőpontok váltogatásában, mert magamba vagyok tunkolva. Ezért is vártam mindig, hogy valaki vagy valami – az Isten, egy ember vagy egy szöveg vagy egy élmény – magamból kimentsen, hogy végre kilássak magamból. Talán ez életem nagy vágya: kilátni magamból, egyáltalán *lát*ni. Viszont előfordul, hogy épp a révedezés vagy kontempláció, a „tündöklés” pillanataiban érzem úgy, hogy látok: akkor, amikor mintha megnyílna nekem a világ egy addig ismeretlen metszete, mely hasítás azonban gyorsan be is zárul. Amit „tündöklésnek” nevezek, azok talán a transzcendencia felragyogásának, felrémlésének a pillanatai. A vízben, egy falevélen, egy korhadt farönkön vagy egy arcon. Akár egy kavicson. Ezt a különleges szemszöveget, ahonnan nézve így megnyílik valami vagy valaki, nem lehet keresni, akarni. Lehet, hogy a festők képesek erre a keresésre és megtalálásra. Giacometti azért ültette napokig, sőt hónapokig a modelljeit, és tapogatta őket kitartóan a szemével, hogy – noha szürkén festett és minimalistán szobrászkodott – megtalálja bennük a „tündöklést”, és a mellszobrokon meg a portrékon át is üt a szikra, legyenek bármily kopottasak, majdnem monokrómok.

A ténytérületeket azonban egyszerűen nem látom. Vékonyan léteznek számomra a tények, kevésbé veszem tudomásul őket, mert nem nagyon érdekelnek. Mondhatnám talán, hogy a teremtett világ *állaga* érdekel, és abban a fények, sötétségek, árnyak és villanások. Így azonban egy kaleidoszkóp forog előttem (bennem) mindig – igen, örvényben élek, és látás közben szinte azonnal elvonatkoztatok, absztrahálok.

Kislány voltam, amikor először történt ez meg velem a nagyszüleim falusi udvarában. Akkor lettem figyelmes a fények, árnyékok „állagára”, a színek sugárzására, egyfajta átsugárzottságra. És szemlélődő lénné váltam. Azóta nem nagyon érdekel az objektivitás. És ezért érezhetem úgy, hogy ki kell mentsenek magamból, mert a saját szubjektivitásom foglya vagyok. De vajon mondhatnám-e József Attilával, hogy „egyremegy, szappangolyó, vagy égbolt van fölöttem”? Nem azt mondja, hogy mindegy, hanem hogy *egyremegy* – ugyanarra fut ki? A szivárványló szappangolyó az én valóságom/világom metaforája, az égbolt viszont tőlem független való, én mégsem láthatom tőlem, a szappangolyómtól – szivárványhártyámtól – függetlenül.

Mi a színről színre látás? Istent nem lehet színről színre látni. A színről színre több, mint szemtől szembe, azt is jelentheti, hogy egészen tisztán. Egy – nem létezhető – abszolút festmény?

„Abszolútum” – iszonyatos rossz felhangjai vannak ma ennek a szónak. Hogy nincs abszolútum, ez ennek a századnak a legfőbb mondandója. Az emberi lélekből mégsem vészett ki valami „abszolútumnak” a teljesen zavaros sejtelve vagy balsejtelve. „Abszolútum” – botránykő, botlatókő, maga a bukás a mai felfogásban. És valahol eldugva mégis egy rejtett sarokkő. Vagy „marokkő” [ez Marno szóalkotása]. De keresni valamiféle abszolútumot, ez a hibbantak karakterisztikuma – a legfőbb hiba.

Június 20.

A legfőbb hibát vajon elkövettem-e? Hibáztam töméntelen sokat szóval és cselekedettel. Életem hibák füzére. Mindez abból fakadt, hogy sosem tudtam pontosan, hol vagyok. Nem tudtam helyet lelni, megtelepedni a társadalomban – igaz, amit a lányom a szememre vet, hogy két centivel a föld fölött lebegek. A víz a megnyugtató elem számomra.

Ma kora reggel elnéztem egy gólyát. Alig érintette a lába földet, és a térde – hibásan!? – előre hajlott. Gyönyörű madárnak láttam, teljesen harmonikusnak, akit az a bizonyos *grâce* karakterizált. Nem volt nálam gép, a retinámba fényképeződött. Azokban a percekben ő volt az élet. Próbáltam azt gondolni, hogy én is élet vagyok, nem csupán kapcsolódom az élethez, hanem az vagyok én is. Boldognak lenni azt jelenti, gondoltam, hogy a világ ölében lenni – mint a gólya –, mely körülölel. Eszembe is jutott Weöres Sándor verse, a *Ha a világ rigó lenne*.

Ha a világ rigó lenne,
Kötényemben ő fűtyülne,
Éjjel-nappal szépen szólna,
Ha a világ rigó volna.

De ha a világ rigó lenne,
Kötényembe nem is férne,
Kötényem is honnan volna,
Ha egész világ rigó volna.

A tiszai hidat javítják, és úszás közben már hajnali hatkor kezdetét vette – a kelepést megsemmisítő – berregés. Éktelen háttérzaj, fémporfelhő szálldolgál. Ilyesféle háttérzaj a tudatomban is van, gondoltam. Nem teljesül be a tisztaságvágyam, és nem tudom, mit kellene tennem, hogy teljesüljön. A nem-tisztaság fájdalmat okoz, és a tudatomban is érzem ezt a szennyezettséget, pont, amint a természet is szennyezett körülöttem. Zajgás a fejben s a híd alatt. A fémreszelés nemcsak a konstrukciót, hanem a levegőt, a tájat is megremegtette. Azóta is remegek egy kicsit. Bizony, piciny bizonyosságom sincs, nemhogy abszolútumom, jó vicc, hogy hibázok. És csak tapogatok, tapogatódzom az érzékeimmel meg a gondolataimmal.

Jó, amikor normális emberektől normális emberi beszédet hallok – érzem benne a világi, földi dolgok pörgését, az ügyekkel-bajokkal való elfoglaltság döccenős menetét. Én csakis szellemi dolgokkal, irodalommal és nyelvvel foglalkozom, és sosem tudok belezökkenni ebbe a normális kerékvágásba. Szavakkal, mondatokkal foglalkozván azonnal elbizonytalanodik minden, mint mikor ködbe, viharba kerül a repülő, talán ez jó hasonlat. A szavak, mondatok világa egy állandó bizonytalan, változó kavalkád, melyben csak keresem a pontosat, a helytállót.

Tegnap rápillantottam a könyves asztalkámra, és a szótárákon ott feküdt kitérve a kisebbik Biblia – szép látvány volt. Szép ez a könyv. Ez a látvány fölért a gólya látványával. És még valami fölért vele: Millet: *L'église de Gréville*, a falusi templom a nyugalmával, stabilitásával, a báránnyal meg a kapással, a kapás útjával – nagyon hasonlóan lépkedek én is itt, Zentán. Talán kora reggel lehet ezen a képen is, de lehet, hogy tévedek, és az én kedves kora reggeleimet látom bele. Olyankor minden rendben. Meditációval, angol és magyar nyelvű bibliaolvasással kezdem a napot évek óta. Most nyáron közvetlenül ezután az úszás következik. A hajnal és a reggel a napom biztos pontja, később minden összekeveredik. Télen gyertyát is gyújtok olyankor. Nyáron a vízben mondom el a Miatyánkot a kellő pillanatban. Hiszen látom is a mennyeket.

Mert az a levegőég-kék nem csupán „kék”. Páratlan, egyetlen, utánozhatatlan, összehasonlíthatatlan, lefesthetetlen kék az. Bár a festők néha közel kerülnek hozzá, például Millet ezen a festményén. Ez az égi kék szín is egy „biztos pont”, amihez igazodom, amihez hú vagyok, mindig visszatérek hozzá, és nem hagyom abba a csodálatát.

Június 21.

A csodálat akkor szakad meg, ha rossz lelkiállapotba kerülök, és azért kerülök rossz lelkiállapotba, mert a csodálat megszakad. A rossz lelkiállapot fő jellemzői a szorongás, a lelkiismeret-furdalás (bűntudat), a megvetemedés (sőt elvetemülés), a bezárulás, az összezavarodás. Tegnap este szerelmi eksztázist éltem át, és ma lelkifurdalást érzek amiatt, amit önkívületemben mondtam, noha nem tudom, mit mondtam, hisz önkívületben tettem.

A fű hatására úgy éreztem, hogy átpördültem a lét túloldalára, ahol felfüggesztődött minden, ez az egész itteniség. Egy olyan térben találtam magam, melynek más a geometriája, érzelmileg is más színezetű, és egész más dolgok foglalkoztattak, mint itt. Mindenekelőtt a szeretet. A hús – a *chair* – finomsága. Teljesen bárszorosnak és égszerűnek éreztem a férfi bőrét, mintha körülölelt volna teljesen. És a húsában a *világ húsát* éreztem. Valamit beszéltem. Aztán elterültem a padlón, keresztben, széttárt karokkal.

Reggel elmentem úszni az áradó Tiszába, és utána azt vetettem papírra, hogy „átrándultam az örökkévalóságba”. Még egy kicsit tartott az eksztázis. Később minden visszakopott, nagyot huppantam. De előtte még azt éreztem, hogy minden együtt van a tudatomban, minden idők és [élet]korok, a középkor, a háborúk, a születés és a halál, kavargva; a régmúlt születésem és a jövőendő halálom.

Imádkoztam, hogy bocsássa meg Isten a bűneimet, azt, amivel szabotálom vagy túlbeszélem, torzítom a szerelmet, a szeretetet, mely mintha belém volna fojtva, valami szabotálja. Egyedül és csakis az Isten tudja megbocsájtani ennek bűnét. A szeretet elfojtása durva hasonlattal olyan, mint a gyerekgyilkosság. Nincs rossz szeretet, amiként nincs rossz gyerek.

Van egy más világ – ez volt az eksztatikus gondolatom. És még reggel is éreztem ezt, egyedül, már visszakerülve ide. A felfoghatatlan világegyeteméből. Ahova beleúsztam.

Június 22.

Beleúsztam ma a Tiszába, aztán elnéztem azt a néhány embert, aki kora reggel áztatta a tagjait a folyóban – kicsit zavarban voltak, hogy ez milyen jó és szép, és kicsit meg voltak illetődve. Nekem meg a Tisza valóságos szerelmem lett, kellett hozzá idő, hogy megszeressem [mivel dunai vagyok], de most már állandósult a kapcsolatunk, és nem akarok megválni tőle. Olyan „misztikus” élmények a kora reggeli nyári úszások a folyóban, amelyek nem megunhatók, és az örök ismétlődés pillanatai ezek. [Legalábbis nyaranta.]

Ma találkoztam ezzel a fogalommal, hogy „soul helper”. „An individual who comes into your life for a moment, lifetime or anywhere between, and helps your soul move towards growth, healing and alignment.” Érdekes, hogy ez a „soul helper” számomra a Tisza, az Istenhez fordulás, az írás és egy tárgy – egy nyers fa rózsafüzér. Ez a tárgy a kapaszkodóm, vele alszom, a tenyeremben fogom lágyan. Szeretem a nyers fáját fogni. Az is fontos, hogy ez egy ajándék egy ismeretlentől – a zugi Loreto-kápolnában, a Santa Casában találtam rá az ajándékra, valaki egy cédula kíséretében – „vigye magával!” – a padra helyezte.

Az uszoda szomszédságában fedeztem fel ezt a parányi, ablaktalan kápolnát. Sötét van benn, villany gyúlik, ha valaki beljebb lép. Sajnáltam a cserepes virágokat az oltárnál, hogy csupán villanyfény jut nekik. A kápolnában, amikor úszás előtt vagy után betértem, sohasem volt senki. Az oltár mögött a Fekete Mária, a Virgo Lauretana szobra állt. A kápolna persze XVIII. század eleji utánzat, mi több, nem olyan rég úgy, ahogy volt, arrébb is helyezték az egész házat egy építkezés miatt. Szerettem ezt a sötét, csöndes, üres helyet. A fa rózsafüzér azt a lélekállapotot is hozza, amikor az úszástól felfrissülve elüldögéltem odabent, az áthelyezett utánzatban. Néha találtam ajándékot – egy gyertyát, egy képeslapot vagy ezt a rózsafüzért, mely azóta is társam az éjszakában.

„Megint egyedül maradtam ezekkel a kurva számlákkal”, ilyen mondatok is elhagyják a számat; már nem emlékszem, mikor nem voltam velük egyedül. Az egyedüllétnek sok dimenziója van, az ilyen bosszankodásoktól kezdve az elhagyatottságon át a kitárulásig, amikor az egyedüllét jó. Olyankor szinte hangzik a fejemben a beszéd, ma magamban beszéltem, félhangosan, mint gyerekkoromban.

Az egyedüllét egyáltalán nem a „rossz” kategóriájába tartozik. Folyik benne valami beszélgetés megállás nélkül. Tulajdonképpen, noha az vagyok, nem vagyok magányos. Nem fáj a magány a belső beszédnek ebben az áradásában, csak sajog. Évtizedek alatt gyakoroltam be a magányt, amit jobbra önként választottam. Már gyerekkoromban is. Már általánosban is én voltam az a kislány, aki a szünetben félreáll a fal mellé, és bámészkodik.

A másokra való nyitás, nyitottság sem hiányzott belőlem, bár ma már nehezebben nyílik az ajtó, megvetemedett, de még ki tudom lökni, meg is szoktam tenni, ha alkalmam nyílik rá. De csak kis időre jönnek be a ritka vendégek.

Mais ne doutez pas. Si vous avez tout essayé, tout donné, profondément aimé, alors il n'y a rien à regretter. Mindent megpróbáltam. Mélyen szerettem embereket. Ma arra gondoltam, hogy a szerető, vágyakozó istengondolat nélkül a felebarátaink, hozzátartozóink iránti szeretet is gyöngé lábakon áll. Az én térdem is megroggyant jó párszor.

Most vihar tör ki, szeretem. Neurotikus vagyok, na. Nem is az kell, hogy kontrolláljam, hanem hogy elfogadjam. A kerti fenyőfa rugalmas törzse sem törik el, hanem együtt hajladozik a süvöltő szélviharral. Éld át a viharzást, barátom! Hát nem gyönyörű? A szellemi viharok...

Június 23.

A szellemi viharok nem kíméltek ma sem. A szerelem ajándékát azért nem nyertem el, mert annyira akartam. A szerelemben voltam szerelmes. A hit kegyelmét azért nem kaptam meg, mert folyamatosan rágtam magam rajta. Tematizálom, amit nem lehet tematizálni. „Dieu seul peut franchir la distance qui nous sépare de Lui.” Csak Isten maga tudja áthidalni a távolságot, mely elválaszt tőle, írja Simone Weil.

Ma kora reggel a Tisza-parton csodának éreztem a Napot, melynek fényében a világ fürdik, a napsugárzást, mely fölöleli a Földet. Erre az egésze tudtam volna, vagy mondtam is magamban, hogy ez az Isten. Karl Gödel, a nagy matematikus a világot értelemmel átitatottnak írta le egyik levelében. *Reason-imbued world*. És hozzáfűzi a kérdést, hogy a humán lények valóban irracionális abberációk (*irrational aberrations*) lennének ebben a racionális rendben? Egy következő világban (*next world*) fogjuk csak megérteni, mondja, az evilági tapasztalatainkat, amelyek ott majd nyersanyagot képeznek a további tanulás számára, és abban a másik világban (túlvilágban?) majd kifinomul a felfogásunk, a megértésünk, és megszabadulunk korlátainktól. Ebben a túlnani jövőben fogjuk elérni a létezés magasabb fokát (*higher state of being*). Mert az az ember esszenciája, hogy valami többé váljon, mint ami itt. „It is our essence to become something more than we are there.” [Sajnos angol fordításban olvastam, a német eredeti leveleket nem találom.]

A matematikus a Bibliájában Pál korinthusbeliekhez írt első levelében aláhúzta a 33–49. verseket, amelyekben Pál a feltámadást magyarázza. „Elvettetik az érzéki test, feltámasztatik a lelki test”; „elvettetik erőtlenségben, föltámasztatik erőben”. Gödel hitt a túlvilági életben. No, ő is rettentő neurotikus, sőt paranoiás volt, és iszonyú sok lelki kínban volt része élete során. Minden nap szenvedett, félt, hogy megmérgezik. A végén egyáltalán nem evett, éhen halt, akárcsak Weil.

Egyébíránt megjegyezte, hogy a rosszul működő egyházak és a kortárs filozófusok elsőrendűen arra töreksenek, hogy kiverjék a vallást az emberek fejéből.

Június 24.

Az én fejemről ugyan nem. A világot csodának tartom. Ha kialszik bennem a csodának a tudata, semmi vagyok, *nothing*. Ez a „csodaság” az érzékileg percipiált világra és annak „konceptusára” vonatkozik. A Föld csodáját illetően Jóbot idézem: „Egyébként kérdezd meg csak a barmokat, majd megtanítanak, és az égnek madarait, azok megmondják néked. Avagy beszélj a földdel és az megtanít téged, a tengernek halai is elbeszélnek néked.”

Ma eldöntöttem, hogy nem fogom fokozni, gerjeszteni ezt a fajta percepciót borozással, ami másnap majd hihetetlen kínokat vált ki belőlem, nem annyira testieket, mint inkább lelkieket. Borzasztóan megviselt a minapi borozás a volt szeretőmmel, szegyenbe mártott, és újonnan rám húzta a szeretetlenség vizes lepedőjét, amint korábban is pont ez a szeretőm volt az, aki nem szeretett. És a magaslati pont volt a mélypont. Ez a két paradoxon szinte a személyemre volt szabva. *A nem szerető szerető*. Akit most már mindétig elengedek a borával meg a fűvével együtt, hiszen az fordult elő többszörösen, hogy simogatás gyanánt mindannyiszor fel lettem pofozva a semlegességének, egyfajta szívtelességnek, anti-empatikusságnak a legyintéseivel. Erre a negatívumra következett ma egy felismerés.

„A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom és a nem látható dolgok létéről való meggyőződés”, olvastam ezredszer a páli meghatározást, és egyszeriben világossá vált előttem, mintha csak először gondoltam volna át ez a mondatot, hogy de hisz ez régóta megvan bennem! Nem kell nekem kaparnom a hitért, és nem kell sehova se kaptatnom, csak megértenem, ergo kifejeznem ezt, amit tudok. Ismét beigazolódott a régi igazság, hogy arra jövünk rá, amit már tudunk.

Az előbb a láthatóságról beszéltem, de azon mindig átsüt a láthatatlan.

Minden percben szükségem van erre az ilyen hitre, különben leragadok a kielégületlenségem, a záporozó szeretetlenség alján, ami hit nélkül hisztériához [*histszériához* – variálta a szót Marno] vezet. Enélkül a hit nélkül pusztá, didergő vágy vagyok, vagy csupán egy boldogtalan létező.

Amint valami tudatosul, lett légyen az bármily nehéz ügy, mindjárt könnyebb. Épp ezért kell tartanom magam az absztinenciához, mert a tudatosság állandó fénye jobb, mint a mámor villódzása. Az csak olyan legfőljebb, mint a tűzijáték, azonnal feledésbe merül.

Június 25.

Feledésbe merül, aminek nem kéne, és megmakacsolja magát az emlékezetben, aminek feledésbe kéne merülnie. Ez is egy olyan mozgás, mint az úszás a folyóban, lebukni, fel a fejjel, le-föl. Mindig ár ellen úszok, lévén a Tisza erős sodrású. De szellemileg is mindig ár ellen úsztam. Ez megizmosított. Ma folyóparton azon meditáltam, hogy Krisztus élete és sorsa valóban mindent magába sűrít, ami az emberről és sorsáról tömören elmondható. Szeretetre tanította az embereket, egymás elfogadására,

a megvetés kerülésére, az egyenrangúságra, a nők tiszteletére, barátságra – megcsúfolták, megkorbácsolták, megalázták és a leggyötrelmesebb módon kivégezték. Ha nincs a feltámadás, akkor az emberiség történelmének és az intenzív „embernek lenni”-nek semmi értelme. Az isteni rész feltámadásának be *kell*ett következnie. Hogy az emberi élet ne legyen egyszer használatos, eldobandó limlom. A feltámadásban hinni talán azt jelenti, hogy *nem*! nem vagyunk egyszer használatos cucc! Örömhír rejlik valóban ebben a tagadásban. John Donne így fejezi be *Ez színjátékom vége már...* kezdetű szonettjét: „hirdessetek megtértnek mindenütt; / mert itthagytok húst, földet, ördögöt”. „Imput me righteous, this purg'd of evill, / For thus I leave the world, the flesh, and devill.” A föltámadás megigazulás. Fogalmazhatnék úgy is, hogy kijavítja az egész szörnyű igazságtalanságot, ami Isten testével – a miénkel – megesett.

Azon is elgondolkodtam ma, hogy az „imádás”, „imádni” [*adore, worship*, szerbül *obožavati*, ami szó szerint ’istenítést’ jelent] – ezek a szavak mennyire helyén vannak ebben a szférában, amelyben kutakodom, és amelyben élek. Az „imádás” a szeretet/szerelem felsőfoka, átszellemült fokozata, egy tartós, intenzív érzelmi-gondolati minőség. [„Thinking is a form of feeling, feeling is a form of thinking” – Susan Sontag.] Megértettem, hogy nem szükséges mellőznöm. Az is megfordult a fejemben, hogy pünkösöd óta folyamatos szerelmi állapotban vagyok, annak nehezeivel együtt, és hogy ez a létsík (eléggé fennsík, *highland*) az én megfelelő helyem. Rátaláltam egy cikkben ennek leírására is, a mélységbe vetítve. „The deepest core of my being – the vaste, mostly hidden realm of the mind from which inspirations flows, from which oru desires pulse – the subjective part of the human spirit that makes each of us ineluctably who we are.” [David Brooks] Arról szólt a cikk, hogy mi az, ahova a mesterseges intelligencia soha nem juthat el, s amelyből nem meríthet. *Sacred region? Essence of being human?*

Ezekről a dolgokról én úgy gondolkodom, hogy egyszerre vagyok bent a vallásos szisztémában, és tekintek rá a szisztémán kívülről. *Essay* – kísérlet, nem más, de egyszersmind realitás, amelyben létezem.

Hallom ugyanakkor nagyon távolról a cinikusoknak – köztük annak a férfinak, akivel együtt voltam, és aki nem szeretett – a röhíncsélését; kinevetnek. A cinizmus álláspontjára soha, semmiért sem tudnék helyezkedni, nagyon távol áll tőlem. Képtelen vagyok cinikusan viszonyulni az élethez, nyilván mert lényegében szentnek tartom, legalábbis tényleg van benne egy „sacred region”. Épp ezért az imádat is a kenyerem. Ahogy a Faragó parasztkenyérét is imádom érzéki és esztétikai, már-már vallási szinten.

Szégyelltem volna, ha nem jöttem volna rá az „imádatnak” a helyére a lelki, szellemi életben. „Dieu est Esprit, et il faut que ceux qui l'adorent l'adorent par l'Esprit et en verité.” [János 4:24.] Ez itt szépen meg van, ki van mondva. Muszáj fürdetnem a szavakat az idegen nyelvekben, hogy kissé elidegenítsem és másként lássam, halljam őket.

Megnyugtató volt, mikor ma rájöttem arra, hogy mit NEM kell szégyellnem, önmagam előtt elsősorban. A naplózás mint lelkigyakorlatozás megerősít – nem önmagamban, hanem abban, hogy ne mondjak le a „vérité”-ről. A magam *véritéje* hogy függ össze a roppant nagy *véritével*? Most úgy érzem, hogy összefügg.

Június 26.

Úgy érzem, összefüggésekre lelek rá az életemben keresztbe-kasul, és ez nem történt volna meg, ha nem fogadom el végre maradéktalanul a saját spirituális, vallási, közelebbről keresztény irányultságomat a problematikusságával egyetemben. Eközben a dogmatika inkább taszít, de a kinyilatkoztatásokat, tanításokat nem vetem el, hanem igyekszem szemügyre venni őket, némelyiket elsajátítani. Nyelvet keresek az erről való beszédhez, és nyelvekhez folyamodom. Le kell fordítanom a spiritualitás/vallás nyelvét úgy, hogy az ebben az én közegemben érthető legyen. Walter Benjamin írja *A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában* című nagyhatású tanulmányában, hogy a hagyomány erőteljesen megrendült, a kulturális örökség tradicionális értékei likvidáltattak. „Nagy történelmi korszakokon belül az emberi kollektíva egész létezési módjával együtt megváltozik érzékelési módja is.” [ford. Barlay László] A vallási ideálok elavultak, a modern kor másmilyen, nyugtalanabb érzékenységet kíván meg, állítja Benjamin.

No de az nem lehet, hogy az „all-changing, unchanged” [John Donne, Ferencz Győző fordításában „mozgatónk, s örök”] ezekben a mi kis XIX., XX., XXI. századainkban érvénytelen lenne, hiszen bizonyos perspektívából porszemek a századocskáink. S akkor mit számít a változékony, politikailag meghatározott korhangulat? Ha „onnét” nézzük, lópikulát. A szavaink, fogalmaink zöme nem a modernitás gyártmánya, és bennük jelen van a tradíció.

Ma reggel eszembe jutottak a lányom könnyei, ezek a felnőttkoriak. Ő nagyon tud sírni, voltak is korai bánatai, gyásza. És az jutott eszembe hirtelen, hogy azokban a kövér könnyecseppekben, melyek néha le szoktak gördülni az arcán, *isten szikra* lakozik. Namármost, egy elavult fogalmat vetett volna föl a tudatom?

Aztán tovább költötte az agyam a szókapcsolatot, mert *ördögi szikrát* is ismerek, ez lakozik pl. C.-ben, az író kollégában, aki vidám fickó, nem véletlenül szeret a szövegekben eljátszogatni Lucifer nevével és különféle sátánnevekkel, amelynek változataival az alteregóit ajándékozza meg. Tetszeleg az ördögösségben. Ég benne a pálinka, és úgy bánt másokat, hogy még csak nem is tud róla. Eldicselkedett nekem azzal, hogy előfordult, az anyát s a lányát párhuzamosan kúrta, meg azzal, hogy egyszer azt mondta az apjának mosolyogva, hogy akassza fel magát. A nőket, akiket kúrt, ez az ő szava, különböző pálinkafajtákhoz hasonlíja stb. Pszichedelikus kabinban él, amelynek atmoszféráját transzcendens világnak érzi. („Ebben az értelemben a függőség a lusták transzcendenshez vezető legkézenfekvőbb ösvénye”, írja dr. Máté Gábor.) Ez a politoxikomán pasas szemfényvesztő mutatványokra képes, hol kocsmatündér, hol misztikus, hol beavatott, hol óriáscsecsemő, hol outsider, hol lázadó, hol csábító, hol káromkodó paraszt ésatöbbi. Oly mértékig irritált az ördögi szikrája, hogy ő az egyetlen író, akinek a dedikált könyveit kidobtam a kukába.

Június 27.

Kidobtam a kukába a saját szövegeim háromnegyedét is. Ez az indulat azóta részem, amióta írok. Szinte semmi sem felelt meg a saját magamnak szabott normának. Ma is az volt az első, amit feljegyeztem, hogy nem akarom a könnyebbséget keresni. És

nem szeretem azt, ami cool. Kénytelen vagyok elfogadni a belső drámaiságomat. És magukon a gondolatokon kívül semmi szert nem akarok használni ezeknek a drámai gondolatoknak a csillapítására.

Az „ördögi szikra” hordozójával való találkozások mindig rendkívül felzaklattak, fölszökkent a vérnyomásom, a pulzusom. Vele ittam, füveztem és elárultam a titkaimat, árulást követtem el, ő azonban szerencsére nem figyelt más emberekre, és nem regisztrálta, hogy mit hallott. Nos, ezek a züllési kísérletek valóban „ördögi kísértések” voltak, amelyeknek azonban sosem engedtem egészen, ellenálltam és visszakoztam. A zülléseket követő szenvedéseim azonban nem voltak banálisak, önelemző naplóoldalak százai által másztam ki abból a szellemi- és lelkiállapotból, testi állapotból, amelyet a „mocsár” vagy „kátyú” metaforával szemléltethetek. Mindig sikerült újra kimásznom és újra visszaesni, amikor újabb kísértés ért. A kísértés kívülről is jöhet, meg belülről is – legtöbbször a kettő összeszikkasztásából, zárlatából. A megmenekülésben éppen az „isteni szikrát” hordozó lányom volt segítségemre. Ő harcolt értem. C. ezt nem tette, hisz egyáltalán nem létezik számára a Másik; ő csak csábítani tud.

Nos, íme az élő példa arra, hogy az „elavult fogalmak”, pl. az *isteni* és az *ördögi szikra*, a *kísértések*, a megmenekülés és a megmentés nem is annyira elavultak, hiszen az életfolyamban számos tapasztalat találó kifejezői. Legyenek akár „kiégett metaforák”. Mivelhogy magyar–szerb szótárt írok, tudom, milyen nehéz megkülönböztetni a konkrét és az átvitt értelmet, jelentést. Például az, hogy a szél korbácsolja a hullámokat, átvitt értelmű kifejezés-e, vagy sem? S az, hogy az eső esik, hull, veri az arcomat? Tűz a nap?

Másképp ma már nincsenek teológiai vagy vallási közhelyek, mert nincs köz, ahol ezeknek helyük lenne, vagy ha igen, az kicsiny, szétszórt, szubkulturális. Én azon vagyok, hogy újra felfedezzem ezeket a „közhelyeket”, ezt a szókincset és fogalomtárat. Mivel senki sem rágta őket a számba soha, nekem nem dekonstruálnom, hanem a magam számára konstruálnom, megalkotnom szükséges őket, ahogy például immár teljes biztossággal veszem át az „ördögi kísértések” szintagmát, mert a tapasztalatvilágomban megtaláltam a megfelelőjét. A kifejezés egy egész univerzumot megnyithat, és egy roppant tenziót képes kifejezni. És általa jobban meg tudom érteni magamat, az eseményeket, melyeknek szellemi tartománya tagadhatatlan. Az „ördögi szikrával” tehát nem az alkoholistát C. személyét démonizálom, hanem a szellemének a gyújtópontját jellemzem. [Ez ellen ő sem tiltakozna, csak nevetne rajta, és fokozná az önbizalmát, hisz „fényhozónak” tekinti magát. Ez a fény hasonlít a rockkoncertek, a diszkók, a kivilágított kirakatok fényeire... S az éjszaka folyamán gyorsan csikké és hamuvá válnak a Fényhozó szikrái.]

S miután a fentieket leírtam, tanúja lehettem Fanny kristálykönnyeknek, amelyeket a tizenegy éve halott apja születésnapján ejtett. Mindegyik könnycseppgyöngyben ott egy parányi arckép.

Június 28. Ferihegy

Parányi arcképekről olvastam épp most Donne-nál: minden könnycsepp, mely képedet viseli, „arcod bélyegét” hordozza, érmévé, sőt glóbuszá válik (Búcsúzás: a sírásról, ford. Ferencz Győző). John Donne-nál és Plótinosz-nál pontosan rátalálok

arra, ami engem a hit kapcsán érdekel. A gyakorlati élet mint felkészülés a szemlélődésre. A cél az, hogy a szemlélődés folyamatos létállapottá váljék, és a hétköznapi életet is átvilágítsa az *ebből a gyakorlatból* fakadó fény. Plótinosz misztikája nem is olyan misztikus! Univerzális tanítás, mely bármely vallás, felekezet, akár a zen meditáció szempontjából esszenciális: a kontempláció lényegét fejezi ki. Van vallástalan meditáció is, mely abban különbözik a vallásostól, hogy nem használja emennek a fogalmait, képzeit, összefüggéseit, hanem a tudat kiüresítésére, a mentális áttetszősége törekszik.

A kontemplációban rejlik valami nagyon szép, olyasmi van benne, mint a rózsa vagy a fejes saláta „szíve”. A fejes saláta halványzöld, nedves „szívének” valóságos imádója [falója] vagyok, és mindannyiszor meg is csodálom a kicsi és még kisebb, zsenge, szinte áttetsző belső leveleket. Plótinosz is beszél a szemlélődés öröméről, a szellemből fakadó ragyogásról. Fontos, hogy ő nem valami komplikálthoz, hanem valami egyszerűhöz akar eljutni. És a szótól – mondjuk az „Isten szótól” – a tapasztalatig – az istentapasztalatig. És fordítva is: a sok mindenféle érzékelésétől Isten egyetlen jelenlétének kitapogatásáig. És a vele való egységig, de én itt még nem tartok. Addig viszont vele tartok, hogy a filozófia (mint kontempláció) életstílussá válhat, és gyógyírrá, hiszen a Jót kutatja. Mi a Jó? Minőségeket sorol fel: szelídség, jóakarat, finomság – eddig sem jutottam el, de legalább nem vagyok mérhetetlen távolban tőle. A Jó azonban mérhetetlenül fontos számomra, és nem akarok elmélyedni a Rosszban – nem is tehetem, hiszen anya vagyok.

Az érzékelhető világ a formák világának megmutatkozása, írja Plótinosz. Nos, ezért szeretem én a festészetet, különösen az absztraktokat és az absztrakciókat.

Itt a reptéren is lenyűgöz a sokféleség, a sok faj és nyelv. Úgy gyönyörködöm a szép vagy kevésbé szép emberekben, elnézve a legkülönbözőbb arcokat, mint formákban. A fekete arcok különösképp kedvesek, mert távoliak. Ezer különböző karakter röppen köröttem – megannyi emberforma. Egy-egy gyönyörű arcon – rézvörös hajú, sötét szemű lány, őszülő hajú fekete asszony, fekete hajú nő fekete ruhában, amint az ősz anyját nézi – megtapad a tekintetem, észreveszik, elkapom.

A reptér valóban *non-lieu*. Borzalmas káosz és *ugyanakkor* hihetetlen rendezettség, szervezettség. Még jó, hogy nem esik egymásnak a rengeteg ego, amihez nagyfokú fegyelmezettség szükséges, vagyis civilizáltság. Amivel vele jár az elidegenedettség. Lehetetlen Személyt látni a másokban. Vagy személyt Látni. Nem is szabad, mert akkor felbomlana ez a sajátos rend, mely féken tartja a zűrzavart.

Hatalmas profittermelő gépezetben ücsörgök itt az izlandi járatra várva [két óra késés]. A reptér a kapitalizmus emblematis *nem-helye*, ahol a szegények nem léteznek, a jobb módúak pedig versengenek előnyökért (*priority*), jobb helyekért, amelyek a pénzesebbeknek járnak. Már a jobb váróterem is pénzbe kerül, akárcsak az ablak melletti ülés; ezek nekem nem járnak.

Azt mondtam magamban, hogy újra meg újra semmit sem tudni micsoda élmény! Újabb s újabb feltárulás. Meg azt, hogy tele van az életünk NEVERMORE-okkal.

Tele van az életünk kis nevermore-okkal és több nagy nevermore-ral, amikor mondjuk egy személy meghal vagy kiveszik az életünkből. Az utóbbi esetben hagyni kell teljesen passzívan, hogy ez megtörténjen, még gondolatban sem kell semmi megoldást keresni az illető emberi személy visszatérítésére. Mert vannak emberi személyek és nem-emberi személyek, akik maradandók lehetnek. A nem-emberi személy fogalma most alakul bennem, nem tudok róla közelebbit.

Reykjavík látképét, akárhonnét nézzük, uralja az egyébként szerény, betonszürke, originálisan szép vonalú, modern evangélikus templom. Toronyiránt sétáltam, és nem tévedtem el. Útközben betértem egy galériába, ahol érdekes kortárs művészeti kiállítást néztem meg. Steina [Steinunn Bjarnadóttir, 1940] a *Borealis* című kompozíciójában a természet őseréjét ábrázolta hangzó videoinstalláció formájában. A természet őseréje itt, Izlandon lépten-nyomon megmutatkozik, az ország, az izlandiak a természet teljhatalma alatt élnek. Ettől szerények. A művésznő ismétlések, sokszorosítások, *loop*ok, képkivágások, kompozíciók, ritmusok, inverziók, vertikálizálás, juxtapozíciók, finom elszínezések bevetésével jelenítette meg ezt a turbulenciát a munkáiban. A rotáló kamera [a képzőművész szeme] jobban lát, mint a világi szem. Az őserő olyan fenséges, hogy a vallás felé viszi el a gondolatot. Az ún. művészet [formaképzés], az ún. vallás [a láthatatlan fürkészése] és az ún. természet [fizika, biológia, kémia] csomópontjába talált bele ez a képzőművész. A műegyüttes alcíme „an ode to nature and its elemental forces”.

Izlandon a minimalizmusban gyönyörködhet az ember. Minimalista építészet, és a természet is tulajdonképp minimalista – lávasivatagok, hómezők, gleccserek, kopár hegyek.

A Reykjavík–Egilsstaðir repülőbuszban ülve, mely alacsonyabban száll, mint a nemzetközi járatok, az absztrakt formák szépségében és a végtelenben gyönyörködtem. Eksztatikus élmény volt. A Földet beburkoló atmoszféra az Isten szeme – szívárványhártyája, ez jutott eszembe odafent. Istent láttam megint ott fönt – ez nem vicc, csak tréfa, és nem is csak tréfa, hanem valóság. Valónál valóbb. Ráakasztottam Isten nevét egy eksztatikus tapasztalatra. Teljesen néptelen tájak fölött repültem, ahol ember nem járt. [Izlandon bőven vannak ilyen terek.] Nap, hómezők és hófoltok, hegyek, vizek, felhők, szelek. [Csak a Nap szerepel egyes számban.] Kékek, fehérek, a szürke és a barna árnyalatai. Rendkívüli formák. Az érzékelhető világ mint a Formák világának megmutatkozása [Plótinosz]. Ha festő volnék, ezeket festeném, repülő festő lennék.

Fanny immár otthonos ebben az izlandi világban, és a madarak barátja. Amikor megérkeztünk, első utunk madárles volt. A fjord partján pálcikákkal körbejelölt egy piciny madárfészket, a parti liléét, három tojás volt benne, nehogy eltapossák. Tanulmányozza, fényképezi a madarakat, Izlandon 388 madárfajta él. Amit egy óra alatt megmutatott: piros lábú cankó, sarki csér, nagy goda, csigaforgató, dunnalúd. Ez a lúd kitépi a hasán, mellén a tollait, hogy a csupasz testével tudja melengetni a tojásait. Ezek a kitépett, összeszedett tollak ma a legdrágább tollak a világban.

Június 30. Stuðlagil–Borgarfjörður–Eystri

A világon a legdrágább az embernek a gyereke, amiként az az érzés is drága, ha az ember rá tud/bír/mer/képes hagyatkozni Istenre. Ma mindkettejűkre ráhagyatkoztam, kellő figyelemmel, hogy ne essen sérelem kapcsolatunkon. Élvezetet szerzett ez a figyelés. Reggel úgy éreztem, hogy most már értem, mi a „ráhagyatkozás”, a nap végére az az érzés/gondolat érett meg bennem, hogy milyen beláthatatlanul nagy kincs az embernek a gyereke, akárcsak az embernek az Istene, este nyolckor pedig, a fehér, napsütötte estén Eiðarban, ami egy 40 lakosú falu, mindketten úrvacsorát vettünk, belemártottuk az ostyát a vörösbomba. A csöpp templomban evangélikus istentisztelet folyt, amit egy szép és kedves, karcsú és mosolygós, lófarkos lelkész nő vezetett, kis kórus énekelte a zsoltárokat, az egyik tejszőke eiðari lánynak gyönyörű hangja volt. *Guð* – így mondják izlandiul, hogy Isten. A Miatyánk pedig így kezdődik: „Faðir vor, þú sem ert á himnum...” A Hiszekegy így: „Ég trúi á Guð, föður almáttugan...” Fannyval az ujjunkkal követtük a zsoltárok szövegét az evangélikus énekeskönyvben, mintha értenénk.

Reggel az első utunk Stuðlagilba vezetett, zárandoklat a teremtésbe. Stuðlagil egy kanyon, mely a bazaltorgonáiról nevezetes. Erre a zárandokhelyre a nagy pusztában a kövek, sziklák látása végett jönnek az emberek repülővel, autóval és hosszan kaptatva az apostolok lován, kanyarogva a néptelen hegyeken-völgyeken át. Fanny azt mondta, hogy a geometrikus sziklaalakzatokat mintha ufók formázták volna. A bazaltorgona olyan, mint egy műalkotás. Megint csak az ún. természet, az ún. művészet és az ún. vallás találkozási pontját konstatáltam. A bazaltoszlopok helyenként szabályos elhajlásokat táncolnak el – a modern reykjavíki nagytemplom ezeknek az alakzatoknak a mintájára épült. A kanyonban szemlélődve – a turisták mobillal, fényképezőgéppel és drónnal szemlélődnek – kibontakozik a *csoda* érzete, amelynek a visszája kérdéssorozat: mi ez, hogyan keletkezett, ki/mi alkotta, hogy lehetséges? A turista-zárandokok a természet/teremtés *látása* végett jönnek ide fáradtságos utat megtevé. Itt nincsenek kegytárgyak, nincsenek kasszák, nincs egy fia építmény sem, csak a természet alkotta szabadtéri templom, amelyben teremtéstitisztelet folyik, miközben a folyó és a zuhatagok hangja zenél. Bátran nevezem zárandoklatnak ezt a nehéz turistautat, és bátran nevezem teremtéstitiszteletnek a szemlélődést a sziklákon. Semmi más funkciója nincs az útnak, mint a helyszínre érni és csöndben szemlélődni. A pogányok bizonyára áldozatot mutatnának be ezen a helyen.

Fanny vezetett, az izlandi tájak folyton más nézőpontból tárultak elének. Monstruózus vagy graciózus, hófedte vagy sárgás-szürkésbarna hegyek, meanderként kanyargó folyók, vizesések szárai, változó felhőformációk – a legkülönbözőbb formájú sziklák és kövek, parányi virágok, zuzmók és mohák. Izlandot szórakozottságában teremtette az Isten a madaraknak és a halaknak ajándékul, gondoltam, ám az ember ennek is birtokba vette egy kis részét. Fanny évek óta Izlandon él és dolgozik az év fele részében, és ő is azt mondja, hogy Izland nem embereknek való hely volt, csak a tizenkilencedik század közepétől kezdett elmúlni az éhezés, a fagyhalál veszedelme, amikor is hallatlan technológiai fejlődés vette kezdetét. Ma az életszínvonal igen magas, az emberek viszont szerények, mert változatlanul a természet uralkodik felettük.

A fenséges és a parányi között vándorolt a tekintetem. A kietlenségben az izlandi virágok – boglárka, mezei szegfű, mohakampó, vadkakukkfű, májusfű, gyapatfű,

havasi magcsákó – ugyanolyan szépségesek, mint a havas hegyvonulatok vagy a barna és majdnem fekete sziklaóriások. Körbe-körbe az óceán végtelenje: távolról békésnek látszik, közelről ellenben veszedelmes a hullámverés. A békesség és a veszedelmesség érzése is a tudatot próbára tevőn cikázik. Fanny biztos kezű sofőr, én pedig a tudatommal igyekszem követni, amit látok. Hacsak nem ücsörögsz egy követ, nem engedhetsz a fókuszált figyelemből. Elég egy rossz lépés, és lezuhansz, legalábbis kibicsaklik a bokád.

Tiszta áttetszőség, éles levegő, tűző nap, hófoltok, időnként fölerősödő, ezúttal meleg szél, roppant távlatok, hegyen-völgyön kanyargó utak, az óceán perspektívája – egyedül soha nem tudtam volna mozogni ebben a nagyon-nagyon valós és mégis hihetetlen világban. Benső békesség és szeretetkapcsolat nélkül sem. Így viszont a kettőnk közti tökéletes harmóniának, a kitágult tudatosságnak, a figyelemnek és az óvatosságunknak köszönhetően hibátlanul közlekedtünk a huszonhárom éves Hondával. Az érzelmileg is hiperintelligens, abszolút jóakarátú lányom meg az én nagy befogadóképességem és -készségem, az ő tudással, ismeretekkel terhes, kiválóan orientált csodálata meg az én dezorientált, nem ritkán áhítatos csodálkozásom szépen párosult.

Ma egy olyan napom volt – egy pillanatban rácsodálkoztam erre –, amikor *nem* szenvedtem. Befogadott a Teremtés, eligazított a szeretet, és mindent belengett a finom hála. De közben, anélkül, hogy ez erőfeszítéssel járt volna, az egyik idegszállammal ügyeltem, hogy ezt a harmóniát el ne rontsam – a buddhisták ezt nevezik „tudatosságnak”, nálunk pedig ez a páli „imádkozzatok szüntelen”, egyfajta éber és kitágult tudatállapot, ami örömet tud szerezni.

Borgarfjörðurban a madarakat, kiváltképp a bájos, színes csőrű lundákat (Atlantic Puffin) nézegettük sokáig. A lundák óceán-parti fészkelőhelyén voltunk, s ezek a vidám benyomást keltő madarak nem félnek az embertől, karnyújtásnyira megközelíthetők. Hogyhogya nem félnek az embertől? Mintha nem is láttak volna minket. Olyan elégedetten megvannak a saját világukban a föld és az óceán között, akár hatvan méter mélyen a vízben és a földbe vájt barlangocskáikban, hogy a mi más világunk egyáltalán nem is létezik számukra. A csőrük sárga, kék és piros, a szemük sárga, pirossal körbehúzva, a lábuk narancssárga. Németül *Papageitaucher* a nevük, olaszul *Pulcinella di mare*.

Talán a legszebb momentum a fakeszt volt az óceán partján, Njarðvíknál, egy veszélyes hegyoldali kanyarulatban. Ezt írta rajta: „Effigiem Christi qui transis pronus honora anno MCCCVI”. Njarðvíkurskriður rettentő veszélyes hely volt régen, „narrow track”, ahol végzetes szerencsétlenségek történtek. A monda szerint egy szörnyeteg élt a hegyen, alteste emberi, feje vadállati, aki megtámadta és meggyilkolta az utasokat, egy Jón Björnsson nevű férfi azonban harcba szállt vele, és hosszú küzdelem után belehajtotta őt az óceánba. A kereszt ennek a kétszemélyes (illetve a „szörnyeteg” és az emberek közti) csatának állít emléket. Az utasnak ezen a ponton illik megállnia és fejet hajtania Krisztus képmása előtt. A fakeszt háttérében az óceán. A monda és a kereszt kapcsolata szépen szemlélteti, hogy Izlandon nagyon közeli a kapcsolat a pogány hiedelemvilág és a keresztény szemlélet között, szimbiózisban él a kettő. Az izlandiak csak egy kicsit vallásosak, a templomaik is kicsik, sőt parányiak, nem ritkán feketék, de ez a kevés is elegendő ahhoz, hogy szépen, békességben tudjanak élni. A természet iránti alázat magától értetődő, és ez átmegy a Teremtés és a Teremtő csodálatába, ami magába foglalja az istenfélelmet, illetve az emberi kicsinység tudatát.

H. Nagy Péter

Látványcseppek és hangvillanások Kanadában

TÖREDÉKES ÚTIRAJZ CALGARYTÓL A ROCKY MOUNTAINSIG II.

Frankfurt; 2024. július 29.

Frankfurtban értesülünk róla, hogy a Calgaryba közlekedő járatunkat törölték. Másnap tudunk csak továbbmenni Montrealon keresztül. Kényszerpihenő. Ilyenkor fölösleges pánikolni, a megoldást kell keresni. Flottul megy az ügyintézés, a Lufthansa biztosít nekünk szállást, vacsorát, és reggelit is kapunk. A hotel az Offenbach nevű városrészben található. Ebéd közben a *Terminál* című film jár a fejemben, de szerencsére nem túl jó a párhuzam; elindulunk a repülőtérrel az ismeretlen felé. Semmi probléma, hagyjuk magunkat meglepni. Félóra metrózás után megérkezünk a célállomásra, némi kóválygás és megtaláljuk a Sheratont. A portánál stewardessek, pilóták és hozzánk hasonló cipőben járó utazók várnak az adminisztrációra, de minden gyorsan zajlik, néhány percen belül elfoglalhatjuk a szobáinkat. [Kettőt is kapunk, az egyikben majd a kedvesem és a kislányunk alszik, a másikban én szólóban.] Nincs mit szétpakolnunk, az utazótáskáinkat nem kértük ki; mindenekelőtt értesítjük a kanadai rokonságot, hogy egy nappal később érkezünk. Egyeztetjük a paramétereket; semmi gond. Amíg ezt kedvesem intézi, bekapcsolom a tévét, keresek egy német sportcsatornát, amelyen az olimpiát közvetítik. Meg is van, jó lesz ez nekem majd az éjszaka magányában. Vacsora után leugrunk a közeli DM-be, fogkeféket és fogkrémet veszünk, járunk egyet a környéken. Séta közben tudatosítjuk, hogy mennyire heterogén összetételű ez a városrész, a lakosság tetemes része bevándorló. Visszamegyünk a hotelbe, eldumáljuk az időt, aztán amikor kislányunk elalszik, átmegyek a másik szobába. Bekapcsolom a tévét, nézem az olimpiát. Természetesen az adás a német vonatkozású eseményekre koncentrál [a magyar eredményeket az egész út során a telefonomról tudom követni]. A körkapcsolást reklámok és hírműsorok szakítják meg, az utóbbiakban rendre felbukkannak a párizsi megnyitó képei. Eszembe jut az ezzel kapcsolatos kirekesztő beszéd, amellyel a közösségi médiában szembesültem, és az is, ahogyan a magyarországi média [egy része] tálalta a látottakat. Találkoztam persze releváns észrevételekkel is, de talán nem ezek voltak túlsúlyban, vagy nem ezek voltak a lehangosabbak. Pedig ha valami Lady Gagával kezdődik, Kantorowval folytatódik és Céline Dionnal végződik, az széttartó lesz, kaleidoszkópszerű, provokatív, de katartikus. Nem rendelhető egyetlen esztétika alá, és nem írható le egy szűk, elfogult perspektívából. A Szajna menti megnyitó is olyan jelenetekből állt, melyeket összekötöttek a művészet és a popkultúra explicit és láthatatlan szálai, ám nem hozhatók közös nevezőre egyetlen ideológia alapján. Úgy viselkednek, mint egy város részei, etnikai és kulturális szempontból is. Mert egyaránt a világunk részét képezik a minyonok és a Mona Lisa-reprodukciók, a rave-partik, a divatbemutatók és a sportesemények. Delacroix és Piaf. Ugyanakkor – a lokális és a globális viszonyok dinamikája miatt – minden városnak más a lüktetése

és a hullámozása. És persze: egy francia megashow-ból a Gojira sem hiányozhat. [Mekkorát szólt!] Párizs kinyílt és megtelt reménnyel. Frankfurtból nézve szintén úgy tűnik, hogy van egy-két hiba a mátrixban. Nincs tökéletes világ. Ezt valószínűleg már az a tízéves is tudja, aki ott alszik a másik szobában.

Frankfurt – Montreal; 2024. július 30.

Reggel nincs mire várni, gyors reggeli, aztán irány a frankfurti repülőtér. [A metrón egy chicagói házaspárral beszélgetünk, akik szintén most tudnak hazaindulni egy kimaradt járat miatt.] Kisfiunk tart a repüléstől, de megnyugtadjuk, nem lesz semmi baj. A felhajtóerő nem szűnik meg-típusú érvek kevésbé hatják meg, inkább a szülői bizalom a döntő. Viszonylag hamar megtaláljuk a Montrealba induló járatot; egy nagyobb ugrás és Kanadában leszünk. Remek helyünk van a gépen; a turbinák duruzsolása segít a ráhangolódásban. Még a kifutópályán száguldunk, amikor az életre kelt monitorokon elindul egy rövidfilm, az Air Canada produkciója. Annyira ötletes és bravúros, hogy leesik az állam. Ahogy nézem, könny gyűlik a szemembe. Nem a légikísérőktől kapunk instrukciókat, hanem ebből a filmből értesülünk mindarról, ami az utasokra tartozik. A koncepció egyszerű; a képsorok lenyűgözők. A film minden egyes információhoz hozzárendel egy-egy konkrét szituációt, élethelyzetet és egy-egy tágabb környezetet, felvillantja valamelyik kanadai tartományt. Vagyis amellett, hogy bevezet a repülés/utazás szabályaiba és a vészhelyzeti protokollba, közben – ezeken keresztül – bemutatja egész Kanadát. Newfoundland and Labrador – túra a Gros Morne National Parkban – a hegytetőn találka egy repülőgép személyzetével. Manitoba – kirándulás a Whiteshell Provincial Parkban – a lakókocsi a repülőgép utasterének megfelelője. Yukon – a Whitehorse hólepte birodalma kutyaszánnal – a biztonsági öv használata a szánkón [= a gépen]. Ontario – szórakozóhely Torontóban – a bárban [= a repülőgépen] tilos a dohányzás és az elektromos cigaretta használata. Northwest Territories – Yellowknife sátrai felett a sarkifény – repülőgépes applikációk működése. Nunavut – végtelen jégmezők – elektronika kezelése a fedélzeten. Prince Edward Island – torna a tengerparton – helyes testtartás az ülésekben vészhelyzetben. Alberta – cowboyok Longview környékén – a tájékoztatólap tanulmányozása. British Columbia – kirándulás Vancouver környékén és egy nevezetes függőhídon – evakuációs útvonalak rendszere a fedélzeten. Saskatchewan – Saskatoon búzamezőiben repülőgép alaprajza [gabonakörök helyett] – kijáratok az utastérből. Quebec – beltér Montrealban – az oxigénmaszk használata. Nova Scotia – halászat Lunenburg partjainál – mentőmellény helyes használata [hajó = repülőgép]. New Brunswick – Hopewell Cape partszakaszán egy repülőgép személyzete – forduljunk hozzájuk bizalommal. Zárókép: „Thank you for choosing to fly with Air Canada.” Felszállás közben – miután szóhoz jutok – odahajolok a kisfiamhoz és a fülébe súgom, hogy nemsokára ezt a filmet újra megnézzük majd, de már Kanadában, amikor Montrealból indulunk Calgary felé.

Rocky View; 2024. augusztus 1.

Elképesztő ricsajra ébredünk. [De végre a Dahl-farmon.] Ismerős ez a hang. Gyorsan a nyitott ablakhoz szaladunk. A garázs előtti letakart farakáson egy mókus ül, ő a hang forrása. Brekegészzerű ordibálás, kappanhangzavar. Nem lehet rá haragudni, a ház körül élő mókuscsalád egyik tagja, a kis tolvajok közül valamelyik. Meglát minket,

villámgyorsan felszalad a fenyőre, de így pont a horizontunkba kerül, még jobban látjuk. Falatozik valamit, talán egy fenyőrügyet; hull a forgács. Nem zavarjuk el, hadd jöjjön csak erre; találkozni fogunk vele elégszer. És izgalmas megpillantani, ily módon tudatosíthatjuk, hogy nem álmodunk, valóban itt vagyunk a kanadai farmvidéken. Üdítő érzés, szédítő látvány. Nincs miért sietni, a nap jórésztében a ház körüli birtokon tevékenykedünk. Kisfiam éppenséggel gazol; órabérben. Késődélután hirtelen kedvesem nővére ránk kiált, hogy azonnal dobjunk el mindent és gyorsan be a házba. Így teszünk; kapák, ásók repülnek szanaszét. Aztán az egyik ablakból megmutatja, mi történt. A feljárón túl, de tők közel egy hatalmas jávorszarvas tekintget felénk. Lehet kábé egy tonna. Legelészik, de szemmel tart minket. Marad egy darabig, aztán eltávolodik a háztól; a fenséges kép elenyészik. De kezdjük megszokni [ismét], hogy a birtokon mindig történik valami, ami nincs az irányításunk alatt. Visszatérünk a virágágyásokhoz, ahol apró békák ugrálnak. Hirtelen egy másik mérettartományban találjuk magunkat; eldőlnék a fűben. Mákszemnyi idegenek ciripelnek az aljnövényzetben; élvezem a csend hangjait. Hosszabbak itt a nappalok, később kiülünk a tágas teraszra. Kedvesem, kisfiunk, vendéglátóink és magam. Öten a százholdas pagony közepén. Tervezgetés közben a háziak felhívják a figyelmem egy piros nektárral teli, harangalakú edényre, amely kábé öt méterre lóg tőlünk egy keresztgerendáról. Szerintük érdemes néha figyelni rá, mert hamarosan megérkeznek a kolibrik. Felvillanyoz a lehetőség, még sosem láttam közelről ilyen madarakat. A kerti etetőket napközben számos madárfaj látogatja, szebbnél szebbek, de a kolibrik jóval ritkábbak erre felé. Alig telik el néhány perc, és tényleg érkezik egy példány. Szájtátva figyeljük, ahogy lebegve iszik a nektárból. Amint elcikázik, rohanok a telefonomért, hátha visszatér és sikerül lefotóznom. Húsz perc múlva ismét megjelenik a kolibri, és életemben először sikerül néhány képet készíteni róla. Nem túl jó minőségű felvételek [az aprócska madár zöld színű, de a lemenő nap fényében szürkének tűnik], de nem igazán számít, a lényeg, hogy láthattam ezt a villámgyors biológiai remekművet. Megvárjuk, amíg a Sziklás-hegység irányában lebukik a Nap a fák közé, aztán a nappaliban folytatjuk a beszélgetést. A medvetámadástól a gombák hálózataig, eltelünk valós és képzeletbeli történetekkel. Kitaláljuk, hogyan tuningoljuk fel az együtt töltendő időt, merre utazzunk, mit nézzünk meg. Kanada óriási, tele apró csodákkal. Éjszakába nyúlóan beszélgetünk; a kisfiunkat aznap alig tudjuk meggyőzni, hogy ideje aludni, mert hamarosan egy új világ vár ránk. Lehunyja a szemét; mókusokkal, szarvasokkal, madarakkal álmodik.

Butterfield Acres Children's Farm; 2024. augusztus 2.

Water Valley felől érkezünk Calgary határázónájába. Az országút túloldalán feltűnik egy high-tech komplexum, amelyen megcsillan a napfény. Egy ufóalakú sportcsarnokot látunk; annyira vonzza a tekintetet, hogy alig vesszük észre az út jobboldalánál legelésző tarka lovakat. De amikor a karámok bekerülnek a látóterünkbe, tudatosítjuk, hogy megérkeztünk az úticélunkhoz, a gyerekek számára létesített farmhoz. Amikor kiszállunk az autóból, azonnal megcsap minket az állatok jellegzetes illata. Még vetünk egy pillantást az ufóra, aztán elindulunk a háztáji labirintusba. A bejáratnál kapunk egy tematikus térképet, amelyen a jegyárutók bejelölnék egy épületet, és lelkesen ajánlják, hogy egy bizonyos időpontban oda feltétlenül látogassunk el, mert különleges élményben lehet részünk. Nem teljesen értem, mi lehet az, valami kecskével

kapcsolatos dolog; de már az első udvarban annyi kecske található, hogy gőzöm sincs, miféle meglepetést tartogathatnak számunkra. Van itt kecske minden méretben és testhelyzetben, kisfiam olyan sokat időzik velük, hogy alig tudom kívánni, el kell húzódnom az árnyékba. A hűsben a térkép segítségével alaposabban szemügyre veszem a környéket. Megtalálható itt mindenféle állat, főként madarak és emlősök [a vadkacsáktól a lámákig, az emuktól a bikákig], de szinte csak olyanok, amelyek előfordulnak a farmokon. Vagyis nem urbánus állatkertben vagyunk, hanem egy olyan mintagazdaságban, amely Kanada szerte elterjedt, és bemutatja, átélhetővé teszi a városi gyerekeknek a kinti, a vadonnal határos világot. Az állatok élőhelyei mellett van egy hatalmas terület apró házikkal. Mindegyik egyedi, valamilyen – a gyerekek által ismert – jelenetre játszik rá, például mesékre vagy élethelyzetekre utal. A viskók előtt háztáskák hevernek halomban. A farm tehát napközis táborként is funkcionál, és valóban, már érzékelem is a távolban a gyerekhad különböző csoportjait. Készülnek valamire. Kisfiam közben előkerül az állatsimogatókból, folytatjuk a terület bejárását. Lerobbant, kiselejtezett traktorok között vezet az utunk, remek fotótémák. Szárnyak, szarvak, szőr gigantikus mennyiségben; írha és bőr érintkezése az etetőknél. Hirtelen felerősödik a gyerekzsivaj, lovak vontatta utánfutók törnek elő a bungalók felől. Nem adok hangot neki [csak most], hogy feltűnik valami ebben a hullámzó áradatban: a gyereksereg sokszínűsége. A vontatókon mindenféle náció előfordul, vannak itt natívak, ázsiaiak, fehérek, színes bőrűek vegyesen, szorosan egymás mellett. Önkéntelenül is arra gondolok, hogy olyan ez a spontán kavalkád, mintha a teljes földrészt jelképeznék. Kanada kicsiben. A jelenetet már attól a házikótól nézzük, amelyiket a bejáratnál ajánlottak a figyelmünkbe. Pont időben vagyunk. Egy fiatal lány érkezik, és beterel minket egy legyektől nyüzsgő, ürüléktől síkos helyiségbe, majd röviden előadja, mi a teendő. Így a nap végén – állati akció – kisfiamnak és anyukájának sikerül megfajniuk egy kecskét.

Fallentimber Meadery; 2024. augusztus 3.

Ellátogatunk a csodás mézkészítmények birodalmába. Most remek az időzítés, pont abban a pillanatban érkezünk, amikor még csatlakozhatunk egy csoporthoz, amelyet végigvezetnek a borászaton és a sörfőzdén. A túra ingyenes, mindössze frissítőket veszünk magunkhoz, és indulhat a menet. A vezetőnk a vállalkozás egyik tulajdonosa, laza srác, fekete pólót visel, melyen egy igenelhető szöveg olvasható: „I am with the bees” [én a méhekkel vagyok]. A fején baseballsapka a méhészet logójával. Így indulunk. A program első harmada a méhekről szó, az euszociális viselkedésről, az európai és az amerikai méh társadalmak különbségeiről és a méz kialakulásának folyamatáról. A tulaj érti a dolgát; bőséges vizuális anyagot mutat be, látunk egy kaptármetszetet is; az egész mégis egy baráti beszélgetés formáját ölti, mintsem penzumjellegű. Miközben átbálgatunk egy óriási, hordókkal telerakott csarnokba, Maja Lunde *A méhek története* című regénye jár a fejekben [szabványkaptár, méhpusztulás, szuperorganizmus stb.], ez már így marad, mindig eszembe jut, amikor a szóban forgó rovarokról hallok. A társalgás második harmadában megismerkedünk a Fallentimber Meadery termékeivel. Megtudjuk, hogy a cég emblematis, legnépszerűbb italkülönlegessége a véletlennek, egy, a fermentálás során fellépő anomáliának köszönhető. Majd, harmadrészt, kóstolót kapunk a bor- és sörválasztékból, eldiskurálunk az ízvilág

rejtelmeiről. Itt minden mézből készül, de semmi sem ragacsos; megdöbbenő. Az akció után átmegyünk az ajándékbolttal egybekötött söntéshez, és kezdetét veszi a délutáni piknik. Organikus pizzákat rendelünk, söröket, üdítőket veszünk, és helyet foglalunk egy árnyékos asztalnál. Pár perc múlva előkerül a labda, kisfiam focizni szeretne. A kerthelyiség előtti füves térséget alkalmi futballpályává léptetjük elő, és mehet a játék. Kisfiam a kapus (rendes kesztyűben véd), egy láthatatlan kapura lövök neki. Néhány perc elteltével egy ártalmatlannak tűnő mozdulat következtében elreped a nadrágom. Hosszában. Ilyet még nem tapasztaltam hosszú focista pályafutásom alatt. Szerencsére egy kék alsógatya van rajtam, így látvány szempontjából talán nem annyira gáz a helyzet. Csapatunk többi tagja persze jót nevet a dolgon. Elmélázok a szakadt nadrág hangulatszabályzó szerepén, de hirtelen észreveszem a képzeletbeli kapu felett, hogy vihar van készülődben. Villámgyorsan érkezik; behúzódnak a terasz fedett részébe. A bocce nevű játékra tehát már nincs lehetőség, a szívrávnáyszínű függőágyakban sem pihenhetünk le, egyenletes víz önti el a tájat. Kiisszuk söreinket, veszünk pár szett italt, amit magunkkal viszünk, és az ömlő esőben elkocogunk a truck felé. Vidám társaság mindenfelé, megszokott errefelé a zuhé, nem zavar senkit. Elköszönünk a tulajtól és a feleségétől, majd beugrálunk a gépjárműbe. Erdősávokkal tarkított farmok között kanyargunk, dicsérjük a Fallentimber kínálatát és vendégszeretetét. Kisfiam csak annyit tesz hozzá az elhangzottakhoz, hogy szeretett volna még többet focizni, de azért ő is azok közé tartozik, akik a méhekkal vannak.

Big Hill Springs Provincial Park; 2024. augusztus 4.

Calgarytól észak-nyugatra fekszik egy állami park, amely lényegében egyetlen folyóvölgy. Kis területű, pár óra alatt bejárható erdős vidék. Számtalanszor elmentünk mellette az évek során, de most úgy döntünk, megállunk ott egy rövid időre. A nemzeti parkokban télen-nyáron nagy a forgalom, rengeteg a külföldi turista, az állami parkok viszont inkább lokális kirándulóhelyek, és kevésbé ismertek. Leparkolunk a truckkal, majd vetünk egy futó pillantást a környék térképét ábrázoló fatáblára. Csak néhány turistaútvonal, nem lesz itt gond a tájékozódással. Körbe nézünk: patakpart, pihenőhely asztalokkal, néhány kiránduló, egymást kergető kutyák, magára hagyott baseballsapka a sárban. De a legalapvetőbb mégis a csend, az erdő nyugalma és a víz felől áradó hűvösség. Elindulunk a gyalogösvényen, amely egy kis fahídon vezet át, majd azonnal kétfelé ágazik. Na most merre tovább? Persze a térképet nem fotóztuk le... Jobbra térünk, de az út nemsokára meredeken a hegyre tart, távolodik a pataktól. Visszafordulunk, aztán a kereszteződésnél a másik irányt választjuk, az út arra végig a mederben folytatódik. Teljesen érthető szisztéma: a rendszer körkörös, vagy mász az egyik úton és felkapaszkodsz a hegytetőre a tűző napon, vagy a patak mentén sétálsz a másikon, de ugyanoda érsz vissza, egy újabb hasonló kereszteződéshez. Ennyi, valóban nem kell hozzá térkép. Mindenhol a patak melletti ágat választjuk, amely egy zúgóhoz, egy szép kis vízeséshez vezet. Az utóbbi kedvelt fotózkodási helyszín. A fehér tajték előtt jól mutatnak a színes bőrű gyerekek és a tarka ruhák; néhány család itt időzik; turbánok és gyönyörű fátylak bukkannak elő a fák közül; mindenki mosolyog. Alapvetően barátságos, kiserbernek való vidék. Kisfiam megkérdi, hogy van-e errefelé medve. Persze, hiszen olykor a teraszunkon is megfordulnak, hangzik a válasz. Leülünk egy kicsit a vízesés mellett, aztán elindulunk visszafelé a patak men-

tén. A kivezető úton nem történik semmi érdekes; baseballsapkás kislányok sellőket kergetnek a vízmosságokban; apró elfek szállnak kötelékben a sziklák felé; koboldok fogócskáznak az ősi fák között. A turistaösvény épp szélesedni kezd, amikor irtózatosszerű hangzavar üti meg a fülünket. Mintha trollok csapnának össze a törpökkel. Megtorpanunk, de tovább kell haladnunk, egyetlen út vezet ki a parkból. Fokozódik a zsvaj, a hegyek visszaverik a zajokat. Néhány perc elteltével differenciálódik a hangmintázat, valószínűleg emberi és állati hangok keveredését halljuk. Megtévesztő interferencia. Kierünk a pihenőhelyre, ahol éppen kutyák acsarkodása zajlik. Az egyikük hatalmas fenevad, pásztorkutya valamelyik farmról, a másik apró háziállat, öleb. A gazdáik üvöltve próbálnak közbeavatkozni, ez okozza a lármát. A kissé komikus jelenet láttán megkönnyebbülünk; ugyanakkor csalódottak is vagyunk, hiszen a hangzavar valami szokatlanabb, rejtélyesebb konfliktust sejtetett, kevésbé hétköznapi szereplőkkel. Amíg odaérünk a parkolóhoz, a két állat (és gazdáik) között helyreáll a béke. A trucknál még mindig cseng a fülem, de fogom, hogy a kisfiam azt mondja: úgy vette ki, valamelyik kutyust, de nem tudja, melyiket, úgy szólította a gazdája: Bear.

CrossIron Mills; 2024. augusztus 7.

A Calgary környéki bevásárlóközpontok egyikébe mindig visszatérünk, és mindig ugyanazon a bejáraton át közelítjük meg. A CrossIron Millsbe az Outdoor World lenyűgöző komplexumán keresztül vezet az út. A Sportsman's Paradise méltán világhírű, sokak (pl. horgászok, vadászok, hegymászók) vágyálma, hogy ide eljusson egyszer. Ez a múzeumnak is beillő csúcsáruház igazi látványcsemege. Most is elidőzünk itt, bejárjuk, felkeressük az ismert szegleteit. Megállunk az élő halakat rejtő üvegfalnál; kisfiam pillantása áthatol a káprázaton. Ezen a ponton a vadon benyomul a kövek rácsozatába, a lazacok között különös lények úszkálnak. Mintha egy töredékmásodpercre Abe Sapien is feltűnne a vízhomályban. Kontrafaktuális pillanat. Már csak a kraken hiányzik az áramlatból, amikor megfordulunk, és elindulunk a hátsó bejárat felé, amelyik a bevásárlóközpontba vezet. Ideje szemügyre vennünk a különböző üzletek túlkínálatát. Némi nézelődés után célba vesszük az Indigo nevű könyvesboltot. Bízom benne, hogy ide eljutunk az idén is; tavaly ugyanis itt hagytam egy könyvet, nem vettem meg, és ezt azóta is sajnálom. Izgatottan lépek be a polcok sűrűjébe. Finoman fogalmazva is nagyszerű a kínálat, elképesztő mennyiségű pénzt itt lehetne hagyni. Bár egyetlen kiadványt keresek, nem sietem el a dolgot, számtalan polcnál megállok. Egy biccentéssel lerovom tiszteletemet Borges és Eco előtt, megpillantva hatalmas plakátképeiket az egyik falon, aztán odalépek a tudományos és ismeretterjesztő könyveket tartalmazó polcrendszerhez. Sok-sok ismerős, a kedvencek Hawkingtól Rovelliig és tovább. Kézbe veszem a felejtethetetlen olvasmányokat, némelyik gyönyörű új kiadás; átnézem szinte a teljes kínálatot, de nem találom, amit keresek. Körbe nézek a boltban, merre vannak a kisfiamék, aztán kezdem újból, folytatom a böngészést. Már kezdek lemondani róla, amikor hirtelen meglátom a lila gerincet. Egyetlen apró példány, olyan kisméretű, hogy eltűnik a vastagabbak és nagyobbak között. Fellélegzek; ám milyen furcsa a memória: a szerző nevére és a könyv címére is rosszul emlékeztem. [Ezért nem találtam meg a neten.] De itt minden a helyére kerül: Robert William Sandford: *The Weekender Effect II: Fallout*, Rocky Mountain Books, 2023. Megvan hát. A szerzőnek 2008-ban megjelent egy vékonyka könyve a kana-

dai hegyvidéki közösségek kultúrájáról és identitásáról; a *Fallout* annak a pandémia ihlette folytatása. Duzzadó népesség, ellenőrizetlen turizmus, az ökológiai korlátok feszegetése, az éghajlatváltozás fenyegető hatásai a Sziklás-hegységben. Ez az; pont nekem való. A kezemben tartott könyv szenvedélyes könyörgés a helyi közösségek megfontolt fejlődéséért, a táj védelméért és helyreállításáért, a hegyvidéki identitás pozitív átalakításáért. Mielőtt jobban belemerülnék *Sandford* [tehát nem Stanford vagy Sandhill, ahogy megragadt bennem] reflektált gondolatmenetébe, látom ám, hogy a kisfiam az ifjúsági részlegen legalább egy tucat könyvet összeválogatott magának; lesz itt túlsúly, de nem számít, az olvasás mindenekfelett; csak győzzük cipelni hazafelé.

Yamnuska Wolfdog Sanctuary; 2024. augusztus 8.

A farkaskutyák „szentélyét” tavaly fedeztük fel, de megfogadtuk, hogy ide visszatérünk. Emlékszem, pár hónappal ezelőtt mennyire szomorúak voltunk, amikor eljutott hozzánk a hír: Zeus, az egyik alfahím elpusztult a Yamnuskában. Aztán később megörültünk egy másik hírnek: farkaskutyakölykök érkeztek a farmra. Többszörösen is indokolt tehát az újabb látogatás. Ráadásul a kisfiunk elmúlt tízéves, így most már olyan programban is részt vehet, amire tavaly a korhatár miatt nem volt lehetőség. Bejelentkezünk tehát egy olyan akcióra, amely arra épül, hogy bevisznek minket egy élőhelyre, ahol karnyújtásnyira leszünk a farkaskutyáktól. Előkészülünk a szabályoknak megfelelően [nem lehet rajtunk állati bőrből készült ruha, nem fújhatunk magunkra erős illatanyagokat stb.], aztán kocsiba vágjuk magunkat, és a farmhálózat útvonalait használva hip-hop elérjük a bejáratot. A főépületben áthaladunk a pénztárnál, időzünk egy kicsit az emlékfalnál [tizenkét gyönyörű állat képét tartalmazza, „Gone but not forgotten” felirattal], és már bent is vagyunk a vadonszerűen kialakított rezervátumban. Amíg megkeressük azt a faépületet, ahol a program kezdetét veszi, számos farkaskutyát látunk, de mindet csak a kijelölt útról, a többméter magas kerítés túloldaláról vehetjük szemügyre. Ismerősök, tavaly már megcsodáltuk némelyiket. Most viszont valami másban lesz részünk. A faépületnél egy szimpatikus fickó vár minket, doktorált emlőskutató. A pólóján egy életnagyságú farkasfej, a baseballsapkáján a Yamnuska logója; vödröt tart a kezében. Elmondja, miért is vagyunk itt, kijelenti, hogy biztonságban leszünk, de arra figyelmeztet, hogy ne hadonásszunk fölöslegesen, és ha valamelyik állat átugrana az elektromos védővonalon [nem fog], bukjunk le, a terasz alsó része üvegezett, ott nem tudnak átjutni. És már indulunk is, átmegyünk egy ajtón, aztán egy másikon, és kiérünk az említett L alakú teraszra, amelynek az egyik fele teljesen nyitott. Két farkaskutya néz ránk pár méter távolságból. Ledöbbsenünk, hogy mekkorák; óriásoknak tűnnek ilyen közelből. A kísérlőnk – húsgombócra hasonlító – ételt dob nekik időnként a vödörből, közben pedig végig róluk beszél; nemcsak a farkaskutyákról általában, hanem elbeszéli a két jelenlévő állat történetét is, megdöbbenve hallgatjuk, mikén mentek keresztül, amíg megérkeztek a Yamnuskába. [A farkaskutyák idegenek mind a kutyák, mind a farkasok között.] Az egyikük Atka, hiányzik az egyik lábujja és csonka az egyik füle. Leírhatatlanul gyönyörű; megpróbálom lefotózni [ez megengedett], de semmilyen kép nem adja vissza a közvetlen látványt és a vele kapcsolatos hangulatot. [Médium; miért is tenné.] Atka egyszer hosszasan a szemembe néz, földbe gyökerezik a lábam, alig tudok megmozdulni. Kedvesem is jelzi, hogy vigyázzak. Atka nem támad, de szemmel tart minket, míg a

párja jószerivel csak a kajával törődik. Kábé fél órát töltünk a farkaskutyák társaságában, elbeszélgetünk a vezetőnkkel, aki a program vége felé magáról is megoszt néhány infót. Kisfiam gördülékenyen tud vele társalogni, és mivel nagyon szereti az állatokat, kérdései is vannak bőven. Később, ha felnő, lehetne épp zoológus.

Banff National Park; 2024. augusztus 9.

Az idén nem úszom meg, felmegyünk a Sulphur Mountain csúcsára a banffi Gondolával. A nemzeti parkot a szokásos útvonalon közelítjük meg, a Bow River mentén, Canmore-t érintve. Az utóbbi pazar földrajzi fekvésű városka a Sziklás-hegység bejáratánál; amúgy az általam nagyra tartott Sandford, a *The Weekender Effect* szerzőjének lakhelye. Banffbe érve nem sokat teketóriázunk, leparkolunk a főutca közelében, és helyi buszjáratral felmegyünk a Gondolához. A pénztárnál kisfiam kap egy füzetkét, amelybe pecséteteket lehet majd gyűjteni a hegytetőn. Próbálom magam idegileg felkészíteni erre a vakmerő kiruccanásra, de mire észbekapok, már csücsülök is a kabinban, és emelkedünk a kötélpályán. Kicsi a hely, menetirányban ülök, de persze hátra kell fordulni, mert ami mögöttünk látható, felejthetetlen. Totálpanoráma a Sziklás-hegység Banff körüli régiójáról. Mindössze nyolc perc a menetidő, egyre vadabb alattunk a mélység. A felmerülő aggodalmakat poénokkal üjtük el [az ülésbe még lehet kapaszkodni, ha elszakad a drótkötél], és amikor a környező hegycsúcsok magasságába érünk, befutunk a Sulphur Mountain egyik csúcsán található állomásra. Na, eddig ezt megúsztam, de tudom, hogy most jön a java. Kiszállunk a kabinból, és az épületen át kiérünk egy teraszra, innen indulhatunk el a gerincsétára. Kedvesemék simán kimennek a korláthoz, engem viszont letaglóz a tériszony. Egyszerre taszit és vonz a mélység. Összezavarodik a tudat, fizikailag legyengül a test, elmegy az egyensúlyérzék, törlődnek az orientációs pontok. Nem szédülés ez, hanem egy szinte leküzdhetetlen pszichológiai állapot. Ugyanakkor nincs hova nézni, összeprésel a hatalmas tér, foglyul ejt a természet paradoxona. Ráadásul az emlékezet sem segít, egymásba fonódnak a tériszonnal kapcsolatos emlékek, és felerősítik egymást. Amikor az akarat felülkerekedik a görcsön, akkor kell lépni. Látom a brutális hegyeket, a bőrömön érzem a távolságot, karcol a levegő; leizzadok, le kell ülnöm a lépcsőre. Kifújom magam, csak a közvetlenül mellettem lévő dolgokra koncentrálok; mintha egy cellában ülnék. Az időérzésem teljesen befuccsol, próbálok kommunikálni a többiekkel, és valamikor, ki tudja, mennyi idő elteltével nekivágunk a gerinctúrának. Mintha vízben gyalogolnék. Szerencsére széles a fajárda, a közepén maradván elboldogulok valahogy. Párszáz méterre lehet a másik csúcs; a sétány biztonságos, pihenő- és kilátópontok, illetve lépcsősorok váltják egymást, egy darabig el tudok jutni, aztán megpillantom az utolsó szakaszt. Előtte van még egy párkány, ahol ki lehet menni egy korlát nélküli kilátópontra, meg sem merem közelíteni. Szólok a többieknek, hogy nyugodtan menjenek tovább, az utolsó szakaszt nem tudom bevállalni, mert az út kikanyarodik egy sziklafordulóra, mielőtt felér a régi meteorológiai állomásig, és azon most nem fogok tudni végigmenni [tízegynéhány éve már voltam ott, emlékszem, milyen a terep]. Megállok hát, visszafordulok a Gondola épülete felé, keresek egy biztosnak tűnő pontot, és szép lassan megközelítem. Csak semmi hirtelen mozdulat, fotózni sem tudok, mert ha a karomat kinyújtom, elkap egy érzés, hogy a telefon kiesik a kezemből. Várok, próbálok lazítani. Jönnek-mennek a kirándulók körülöttem; észreveszek egy

hölgyet, aki – mintha lassított felvétel lenne – alig bír mozogni, valószínűleg még erőteljesebb tériszonya lehet, mint nekem. Együttérzek vele, maximálisan; közben csökken a nyomás, sikerül lenyugodnom. Sétálgatok a szilárd pontok között, aztán meglátom az enyéimet, fellélegzek, indulhatunk visszafelé. A szépséges tériszony az épületben múlik csak el, többet nem is kockáztatok, erőt gyűjtök a leereszkedéshez. A kabinban már nem tör rám a pánik, de óriási megkönnyebbülés talajt fogni a hegy lábánál. Gőzöm nincs, mikor, hol, mivel, ám kisfiamnak sikerült a hegytetőn összegyűjtenie a pecséteteket a füzetkébe; a kijárat mellett bezsebel érte egy helyes kis jelvényt: nevető mackófej kalapban, „Banff Gondola – Agents of Discovery” felirattal. Számára a kaland a nyomozáson keresztül megsokszorozódott. Büszkén veszi el a jelvényt, majd a kezembe nyomja, és látom a tekintetén, hogy sejti, min mentem keresztül. Nekem nem volt erőm hozzá, de ő legyőzte a hegyet.

Cremona – Water Valley; 2024. augusztus 11.

Hétvégenként a farmvilágban népszerűek a piacok. A Farmer’s Marketek behálózják a vidéket, akár többet is útba ejthetünk. Az úticél most egy kisebb piac Cremonában. Hárman indulunk; mint a jó, a rossz és a csúf. Egy maréknyi dollárral. De nem kell lovakat váltanunk, a truck bírja a terepet. Befordulunk Cremonába, mindjárt ott a piac. Valóban apró, mindössze egy tucat sátor. Az egyiknél gyümölcsöt, a másiknál kávét, a harmadiknál fokhagymát, a negyediknél pedig – mivel az a Fallentimber Meadery elárúsítóhelye – különböző sörkészítményeket lehet kapni. Erről jut eszünkbe, hogy ebben a hőségben jólesne egy friss csapolás. Beugrunk a truckba, és Water Valley felé vesszük az irányt. A Saloon koradélután szellős, főként motorosok időznek itt. Tegnap este teltház volt, ide jöttünk vacsorázni családirag, és épp a bölényfejes asztalnál kaptunk helyet. Akkor az ételválasztékra koncentráltunk, burgereket rendelünk különböző hozzávalókkal. Vacsora közben a párizsi olimpia ment a kivetítőkön, különös kontrasztot alkotva a régies berendezéssel és a posztwestern hangulattal. A kakofóniát fokozandó, a hangszórókból – szerencsére – nem country áradt, hanem klasszikus zene. Deep Purple, Van Halen, Led Zeppelin, Pink Floyd, Doors. A hibridizációhoz hozzájárult továbbá a vendégereg összetétele is. Cowboyok, hippik, punkok és turisták. A farmvilág entellektüeljei és kétkezi munkásai. Robosztus alakok, marcona figurák, kedves szempárok és kiabáló gyerekek. Olykor élőzene is van itt [a kis színpad erről tanúskodik], az még fokozta volna a nyüzsgést. A mellettünk lévő asztaltársaság tagjai apokaliptikus történetekkel szórakoztatták egymást. Elkaptam ebből is néhány hangfoszlányt. Az egyik sztori kísértetiesen emlékeztetett a kútból jött ember történetére, amely anno bejárta a közösségi médiát. Úgy tűnik, ennek itt is forgalomban van valamilyen variánsa. A tegnapihoz képest most viszont más a hangulat. Átme gyünk az asztalok és a pultok között, kiülünk a teraszra. Ugyanaz a pincér érkezik, aki tegnap a vacsoránkat intézte, három korsó grashoppert rendelünk tőle. Elterülünk az árnyékban és élvezzük a nyugalmat. A srácok poénkodnak, eszembe jut, hogy a kisfiam minden szavukat értené, én csak minden másodikat fogom; de ha lassítanak, egész tűrhetően boldogulok velük. Nem túl cizelláltan fogalmazok, de ebben a szituban elég a kommunikációhoz. Rendelünk még egy kört, kihörpintjük, és a grashopper savanykás ízével a szánkban távozzunk. Egy kis késéssel befutunk a Dahl-farmra. Gondolták, hogy elkóvályogtunk valamerre. Megállapítják, milyen

jól boldogultam tolmács nélkül. Értem az iróniát. Meg is jegyzem, hogy valóban, az Eastwood-idézeteket mindig értettem. Melyik pincér volt az Eastwood, kérdezi kisleány, és alighanem ezzel a kör bezárul.

Calgary; 2024. augusztus 13.

Megint a magasság és a mélység... Fontolgatom, hogy a Calgary Towert kihagyom, de a csapat rábeszél: menjek csak velük, életre szóló élmény lesz. Zárt tér, nem kell félni semmitől. A liftben valóban biztonságban érzem magam. Talán nem is voltam még ehhez hasonló toronyban, jut eszembe, vagy az emlékezetem hagy cserben. Mindenesetre hirtelen nem tudom felmérni, mennyire lesz szokatlan. (Bár nem a helytől tartok, hanem a tériszonytól.) A tornyokkal kapcsolatos mítoszok itt nem segítenek; amikor megfordul veled a világ, a biológia eliminálja a kultúrát. Kilépünk a liftből, és örömmel konstátálom, hogy viszonylag szűk a látótér. Mindössze egy kisebb szakaszon tart a talajtól a plafonig az üvegfal, attól balra és jobbra is a gyűrű mentén nincs átlátszó rész. Örülök ennek, mert ezek szerint nem ismétlődik meg a banffi eset. Így is van, de azért akad egy kis gond most is. A faltólalig üvegnél a padló is üveg. Nyilván ez itt a fő attrakció, de azért oda nem bírok kilépni. Kikerülöm. Kisfiának meg se kottyán, simán odaáll a mesterséges lyukra. Elkéri a telefonomat, hogy majd ő lekapja a látványt. Szuper, így lesz a legjobb, inkább nem hívom ki magam ellen a sorsot. Átnyújtom a telefont, kisleány féltérde ereszkedik a mélység fölé, és elsüt két darab képet. A kettő közül az egyik nem igazán jó, elmosódott, valószínűleg bemozdult. A másik viszont szinte tökéletes tengelyfotó. A képsík merőleges a torony függőleges vonalára, egyben párhuzamos az alattunk lévő utcahálózattal. Marhajó. Kisfiám megérdemli a dicséretet. De nemcsak a képminőségért, hanem az ötletért is. Ezen a forrponton ugyanis általában kifelé fotóznak a turisták (most is ezt teszik), a nagyháttér felé; illetve úgy állítják be a keretet, hogy előtérben legyen az átlátszó talaj, amin pózol valaki, és ez ferde horizontot eredményez. Kisfiám fotója ellenben azt ábrázolja, hogy mit lát az, aki a meredélybe tekint, maga alá. Vagyis pontosan azt kapta le, amit én sohasem fogok látni, viszont a háttér néhány méterről magam is úgy érzékelem, ahogy bárki más. Ebben a megoldásban éppen ez az érdekes, és van benne valami empatikus mozzanat is. Később ez a fotó lesz ennek a napnak az ikonikus képe; bár egy ponton – legalábbis ami a perspektíaváltást illeti – megpróbálom felvenni vele a versenyt. De ez már lent történik, Calgary utcáin. Séta közben elkalandozik a tekintetem, megállok, és ennek köszönhetően megpillantom a város fenekét. Belátok az utcafront mögötti zónába, a hátsó fertályra, ahová a vendéglőkből kiviszik a szemetet. Sikátor; falnagyságú graffiti; színes kukák. Ide be kell mennem, mert ilyesmit csak filmekben láttam eddig. Mondjuk, azokban elég sokszor, de ez így mégis más. A többiek javasolják, hogy be ne menjek oda, nem is figyelek rájuk. Pár lépés után csend vesz körbe; félhomály; megszűnik a forgatag. Megáll az idő. Közélebb merészkedek a látványhoz, lefotózom, de elsziettem, dől a kép, ezért gyorsan lövök egy másikat. Ez már elfogadható, simán eladhatnám, hogy Chicagóban készült. Visszasietek a többiekhez, mutatom a képet büszkén. Széthúzó, nagyítom, így jobban kivehetők a részletek. Kisfiám rámutat egy apró pontra, megkérdi, ki az. Ezt nem értem, hogyhogy ki, nem volt ott senki rajtam kívül. Aztán meglátom a kukák fölött sötétlő fejet; rám néz; telefonál. Alig látszik a hatalmas látványtérben, de tényleg ott

van. És ha kiszúrtad, már csak őt látod. Mégsem voltam egyedül. Kisfiam nevet rajta, valóban vicces. A véletlen megbontja a kép szerkezetét; bezzeg az övé, a tengelyfotó, az immanens; csak azt mutatja, amit a készítője látni akart. És amit látni akart, az nem is feltétlenül a kép tartalma, hanem a szituáció, a befagyott pillantás, amelyben a látvány mégiscsak messze túlmutat önmagán.

Bottrel; 2024. augusztus 15.

Bottrel a farmvidék gyöngyszeme. A lándzsa hegye. Mindig visszatérünk ide, megcsodáljuk lepattantságát. Betérünk a general store-ba, de mintha valami nem stimmelne, kisebb a por. A pultnál öregúr helyett fiatal lány. Egyeztetünk vele, mi történt. Édesanyja megvette a boltot, kitakarította, ő egyetemista, nyáron itt dolgozik. Imhol a magyarázat. Vételezünk néhány apróságot, és átmegyünk a kemping szekcióba. A patak mellett mindössze két sátor áll, az egyik az innenső, a másik a túlsó parton. Na, most van hely focizni. Már rúgjuk is a bőrt. A farmon jégkorongkapura játszunk, itt ilyesmire nincs lehetőség, passzolgatunk, dekázunk, cseleket gyakorlunk. Olykor a tisztás egy része, máskor a tűzrakóhelyek közötti betonplacc funkcionál képzeletbeli pályaként. Egyetlen a talaj, vigyázni kell, nehogy lesérüljünk. Aztán bekövetkezik egy váratlan fordulat. Kisfiam felém passzolja a labdát, de pont nem figyelek oda, mert szünetelt a játék; és mire észbe kapok, a labda a patakban landol. Már viszi is a víz. A patak nagy, S alakú kanyart ír le a terület körül, kisebb zúgók és mélyebb, duzzasztott medencék teszik változatossá. Egyelőre nincs esélyünk elérni a labdát, a parton követjük. A turbulencia miatt kiszámíthatatlan a mozgása, de reménykedünk benne, hogy valahol elakad vagy közel kerül a parthoz. Felkapok egy hosszú botot, hátha elérem vele valahol a játékszert. Közben a labda megteszi az első nagyobb kanyart, és egy olyan szakaszra ér, ahol a patak folyása lelassul. A kanyar következtében a labda a túlsó parthoz sodródik, majd egy állóvízszerű bemélyedésnél elakad a belógó gyökérzetben. Ez a kis kiszögellés fogva tartja, nem viszi tovább a víz. A bottal nem érem el, de a túlsó partról ki lehetne emelni. Ötven méterrel feljebb van egy híd, tiszta ügy, átmegyünk rajta, és visszajövünk a túloldalon. Ahogy közeledünk a híddhoz, akad egy kis probléma. A patak túloldalán, a híd és a labdát fogva tartó öböl között egy sátor áll, amelyet egy hatalmas kutya őriz. Bolyhoska; a gazdája sehol. Nem merünk arra menni, nehogy a kutya nekünk támadjon. Kisfiamat visszaparancsolom, mást kell kitalálni. Nincs más megoldás, erről az oldalról kell próbálkozni. Ezen a ponton sekély a víz, a sodrás sem túl erős. Rövid konzultáció után arra a következtetésre jutunk, hogy valamelyikünk megpróbálhatna bemenni a patakba. Kézenfekvő, logikus döntés. Leveszem hát a cipőmet és a zoknimat, feltűröm a nadrágom szárát, és óvatosan leereszkedem a vízbe. Jéghideg; a combomig ér. Lassan lépkedek, nehogy valami beleálljon a talpamba. Simán átérek, felkapaszkodom a meder szélén, és néhány méterrel lejjebb elérem a labdát. Megvan. Keresem a lehetőséget, hogy át tudom-e dobni valahol, de a fák ágai sűrű hálót alkotnak a víz felett. Végül inkább a hónom alá fogom a labdát, és ahol átjöttem, elindulok visszafelé. Így nem tudok kapaszkodni, vigyáznom kell, nehogy elessek; de nem jön közbe semmi, átérek a kis zúgó mellett, és pár méterről már ki is tudom dobni a labdát a partra, ahol a kisfiam várja. Mindez néhány perc alatt zajlik le; felvillanyozó a happy end. Mondanom sem kell, hogy nem aranylabdáról van szó, hagyhattuk volna nyugodtan a patakban. A

gyerek ragaszkodása a tárgyakhoz azonban megváltoztatja az értékviszonyokat. A labdahalászat nem volt hiábavaló; kisiunk boldog, és aligha lehet ennél fontosabb, maradandóbb bottreli emlék.

TELUS Spark Science Centre; 2024. augusztus 17.

Elérkezett a tudomány napja. Összekötve a szórakozással. Talán ez volt az a program, amit pontosan elterveztünk, ugyanis kaptunk jegyeket James Hood *Beautifika 360* című produkciójára, amely zenés látványshow a TELUS Spark Science Centre kupolaszínházában, az Infinity Dome-ban. Előtte pedig be lehet járni a tudományos centrumot, amely számos látnivalót és interaktív programot kínál gyerekek számára. Ismét irány tehát Calgary. A Science Centre az állatkert mellett található, könnyen megközelíthető. Napelemekkel borított konstrukció, azonnal látszik rajta, hogy van valami köze a tudományhoz és az ökológiai gondolkodáshoz. Belépünk a központi csarnokba, melynek egyik falán egy futurisztikus kép látható Calgaryról. A Torony körül DNS-spirál fut, a városrész ábrázolása a technológiai fejlődést hangsúlyozza. Először megtekintünk egy kiállítást az MI történetéről. Jó kis multimedialis anyag. Engem a makettek nyűgöznek le; Charles Babbage gépezete, Alan Turing kódfeltörő masinája az Enigmával, robotok, biomechanikus szerkezetek különféle kiadványok és filmrészletek társaságában. Aztán bemegyünk egy holdszimulációs terembe, ahol Johann Strauss *Kék Duna keringője* szól, amely a *2001: Űrodüsszeiában* is felcsendül; különleges hangulatot áraszt. Kisfiam végignéz egy robotharcot; játszik egy-két menetet a *2050* nevű háromképernyős számítógépes játékkal; életnagyságú robotkutyákkal találkozik; majd sokat időzik egy teremben, amelyben különböző, technológiával kapcsolatos feladatsorokat old meg. Itt is ötletesen csatolódik egymásba a tanulás és a játék. Kolosszális múzeumpedagógia. Később benézünk a szuvenírboltba, ahol fergeteges a kínálat. Tudomány minden mennyiségben, minden korosztály számára. Belső szervek plüssből, laboratóriumi eszközök mint poharak és kulacsok, tematikus ajándéktárgyak Darwin, Einstein vagy Tesla munkásságához kötődően, ismeretterjesztő kiadványok számos tudományterületről, technológiai közeget mozgósító, illetve ökológiai szemléletet közvetítő társasjátékok, ötletes pólók és egyéb tartozékok. Éppen kifizetem a *The Physics of Star Wars* című könyvet (Patrick Johnson írta), amikor szólnak, hogy siessünk, mert pár perc múlva levetítenek egy dinoszauruszokról szóló rövidfilmet a planetáriumban. Megnézzük persze, aztán már csak egy szendvics elfogyasztására marad idő; mehetünk is vissza az Infinity Dome-ba, kezdődik a *Beautifika 360*. James Hood zeneműve nem az én műfajom (kábé olyan messze áll tőlem, mint az ukulele-feldolgozások), de kár lett volna kihagyni; immerzív animációra épülő audiovizuális élmény. Imaginárius utazás külső és belső terekben, formák kaleidoszkópszerű forgataga, látványorgia. A vízió képi közege igen profi, felidézi bennem a régi lézershow-kat, melyeket gyerek- és fiatakoromban élvezhettem a pesti planetáriumban. Mike Oldfield, Dire Straits, Pink Floyd, Queen és hasonlók. Hood más paradigma, ugyanakkor a *Beautifika 360* a New Age szellemiségéhez áll közel, relaxációs gyakorlat, melyet Hood azzal az explicit üzenettel látott el [ezt az elején el is mondja], hogy legyünk kedvesek egymáshoz. Ennyi. Kisfiamnak amúgy a színhatások tetszettek benne; és ha innen nézzük, akárcsak Kanada, valóban színes ez a világ.

Cochrane; 2024. augusztus 18.

Jó nap ez a rokon- és kutyalátogatásra. Cochrane-be megyünk az ismerőseinkhez, de előtte megállunk egy-két helyen vásárolni. Mielőtt körülnéznénk az áruházakban, a downtownban a főutcára néző, faragott medveszobornál – egy fotó erejéig – elhelyezem az *Alföld* márciusi számának egyik példányát, ugyanis ebben jelent meg a tavaly írt kanadai útiesszém. Megérkezett tárgya egyik fontos helyszínére, visszük a rokonoknak ajándékba. [A másik példány a Dahl-farmon marad.] Ingázunk egy kicsit a boltok között [a Lammle's westernruházati áruház nem maradhat ki], majd betérünk egy geek-szaküzletbe, ahol kisfiunk kedvére válogathat. Szabad a pálya, ez az ő világa. A körút után megállunk egy pillanatra a Life Choice irodában, ahol a tulajdonosoktól kifizetünk egy penge hátizsákot [a cég logójával]. Ez lesz őszől az iskolatáskája. Az irodából rokonlátogatásra megyünk egy másik városrészbe. Természetesen itt teljesen más jellegű az építkezési stílus, mint a farmokon. A házak fából készülnek, a legtöbbjük három szintes. Mindegyikhez apró kert is tartozik. A garázson át megyünk fel a nappaliba. Régi ismerősök várnak ránk, két fiatal és egy kutya. Az utóbbi tavaly született, pont egy éve érkezett a gazdáihoz. Találkoztunk már vele, a gyerek nagy öröme. Fekete juhászkutya; imádja a sajtot. A háziak megemlítik, hogy ez különleges alkalom, ugyanis amióta új kutyájuk van, nem jártak náluk vendégek. Ez tehát szokatlan szituáció, ám a kutya viselkedésén már most látszik, hogy nem lesz semmi probléma. Elfogad minket. Később előkerül egy sajt, nem könnyű fogyasztani belőle, mert a kutya kiszedegeti a kezünkből a sajtszeleteket. Menet közben elhatározzuk, hogy mielőtt hazamennénk a farmra, beugrunk a Joe's Pubba egy sörré és egy kis harapnivalóra. Elköszönünk a háziaktól, beülünk a truckba, de valami nem stimmel. Kábé húsz percig tart, amíg sikerül elindulnunk. Kezdünk kicsit aggódni, de megy a gép, odaérünk a Joe'sba, ahol elköltjük utolsó vacsoránkat Kanadában [legalábbis ezt gondoljuk]. Kaja után bevágódunk a truckba. Nem indul. Legalább félórán keresztül próbálkozunk, hiába. Már sokkal jobban aggódunk. Ha nem indul az autó, azt meg tudjuk szervezni, hogy a farmra eljussunk, de hogy megyünk másnap Calgaryba, a repülőtérre? Kiugrunk az autóból, felnyitjuk a motorháztetőt. De mi a frászkarikát nézzünk? Nem értünk hozzá. Csak a kézikönyvre hagyatkozhatunk. Felfigyelünk viszont egy lógó csőre. Nem csatlakozik sehova. Rejtélyes. Mi a franc ez? Megfogom és meghúszom. Nem jön ki, úgy hagyom. Visszaülünk a kocsiba... és beindul. Elképesztő. Simán kiérünk a farmra. Másnap a repülőgépen arra gondolok, hogy a kockadobás soha nem törli el a véletlent. Megkérdem a kisfiamtól, hogy tudja-e, mi a coincidencia. Felidézem neki, hogy pontosan az, ami a truckban lógó cső és az autó elindulása között áll fenn. Bólogat, aztán legyőzi a repülőgép számítógépet sakokban.

„Minden, ami történik, egyszerre történik”

TAKÁCS ZSUSZA: *ÁTKELÉS A SZUEZI-CSATORNÁN. BESZÉLGETÉSEK WIRTH IMRÉVEL**

Beszélgetést elindítani a legnehezebb; különösen, ha egy olyan kötettel folytatott párbeszéd láthatóvá tétele a feladat, mint amilyen Takács Zsuzsa és Wirth Imre beszélgetőkönyve. A középpontban álló szerző életművének ismerői számára az *Átkelés a Szezi-csatornán* több egyszerű interjúközlésnél: az olvasónak minden oka megvan feltételezni, hogy az új kiadvány hozzátesz vers- és prózaértéséhez, formálja a költő személyéről kialakult képét, felidézi olvasmányélményeit. Az *Átkelés...* azok számára sem érdektelen, akik Takács Zsuzsa műveit illetően a megismerés fázisában tartanak, vagy az alkotói korszak(ok) írásművészete és irodalmi élete iránt érdeklődnek. De azokat is rabul ejtheti a könyv, akik a megindító történetek és emlékezetes gondolatok kedvelői.

Amint a kötet Magvető Caféban tartott júniusi bemutatóján utaltak rá, a tervek szerint a beszélgetést zárolt hanganyagként kezelték volna (Wirth Imre a Petőfi Irodalmi Múzeum Médiatár munkatársaként dolgozott a felvételek elkészítésén). Később mégis a nyilvánossá tétel mellett döntöttek, így az emlékezés momentumai könyvformátumot öltöttek. Az *Átkelés...* Takács Zsuzsa egy őszinte megnyilatkozása, rögzítés és összegzés. Közben emlékezteti magát és másokat arra, hogy minden múltidézés fikció, szavai ennek a könyvnek a lapjain is irodalommal válnak. Az őszinteség és az átgondoltság kikerülhetetlenül egymásnak feszül, de mindkettő képes érvényesülni. Wirth Imre szintén fontos szereplője a kötetnek, az ő kérdései, felvetései is azt erősítik, hogy a „versértés felszabadítása” a fő cél, az életmű alakulása, a művek keletkezése és élete kerül fókuszba és *törekszik a fény felé*. Ehhez elengedhetetlen volt a kérdező visszafogott szakmaisága, alázatos tájékozottsága, megfontolt érdek-lődése és szerénysége.

A címválasztásáról, az ötlet megszületéséről, a szerzői indoklásról többet is megtudhatunk a kötetből [207–208.], így tehát hasonló mechanizmus működik ezzel kapcsolatban, mint a beszélgetőkönyv tükrében szemlélt Takács Zsuzsa-írásokat illetően: az előzetes olvasói benyomások és értelmezések mellé további részletek, magyarázatok fűződnek. A borító metaforikus összefüggése felől nézve az alakok lassan kirajzolódnak a kötetből. A Szezi-csatorna megnevezés a történelmi jelentőségen túl kifejezheti az eljutást egyik pontból a másikba, az átjutást egy korábban lezárt, de ismét megnyitott részen. Így kelünk át Wirth Imre vezetésével Takács Zsuzsa életművének különböző szakaszain, miközben az irodalom, az irodalmi intézményrendszer, az irodalmi szcena és közösség, a személyes és kollektív történelmi tapasztalat, a magánélet és a társadalmi lét kérdéskörei jelennek meg előttünk.

* A kritika a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-I-DE-49 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

A kötetet tizennégy fejezet alkotja. Címeik Takács Zsuzsa szóba kerülő verseiből vagy a beszélgetésből vett idézetek, melyek nem körvonalaznak pontos tematikát; egy fejezet körülbelül egy alkalom szerkesztett anyaga. A látogatásokhoz igazodnak tehát a kötet egységei, ezzel is az élő találkozások emberközelségét és szabadságát leképezve. [Wirth Imre egy ponton láthatóvá teszi a beszélgetés keretezettségét: „Hogyan fejezzük be ezt a részt?” Takács Zsuzsa: „Talán úgy, hogy nem folytatjuk valóban.” [135.]] Az *Átkelés...*-t a válogatott fotók és lábjegyzetek precíz gazdagsága jellemzi, emellett Takács Zsuzsa köteteinek listája, névmutató és tartalomjegyzék szerepel a kiadványban. Remek döntés, hogy nem mellékletként gyűjtötték össze a képeket, amelyek a legtöbbször tökéletesen kiegészítik az elhangzottakat, hozzájárulva a személyes közelség illúziójához; néhány helyen fordul mindössze elő, hogy kevésbé szervesülnek a szöveggel.

Takács Zsuzsa versei közül több fotóhoz íródott, vagy fénykép ihlette. A *Fénykép*, 1947 kiemelkedik a példák közül, amint az *Üdvözlégy, utazás!* [2004] című kötetből ismerős versre rímel a beszélgetőkönyv egyik képmelléklete. Az 1946–1947 körül készült családi fotón feltűnnek a szövegben megörökített karakterek, a Takács-család tagjai. Noha lábjegyzetben nem utal az *Átkelés...* erre a megfeleltethetőségre, nem nehéz kapcsolatot találni fénykép és vers között: „Ha mostanában a kezembe kerül a kép, megrendülök. Olyan, mintha sárga csillagot viselnék a keresztény családtagjaim között.” [16.] Vessük össze a vers első három sorával: „Valahányszor kezembe akad ez a fénykép, / megborzonek: a mellemre tűzött hittankereszt / inkább Dávid-csillagnak látszik.” [Takács Zsuzsa, *A Vak Remény*, Magvető, 2018, 452.]

Takács Zsuzsa költészetében visszatérő jelenet egy bántalmazott ló fenyítése és a látványtól megrendült kislány helyzetének ábrázolása, melyet a beszélgetőkönyv is többször felidéz (Nietzsche és a torinói ló ehhez kapcsolódó történetét pedig a 193. oldalon). Egy alkalommal Merényi Endre fotója [*Targoncsa ember*, 87.] miatt terelődik a szó erre a meghatározó emlékre: „[a] földhöz szögezve álltam én is, a részvétől és a rémülettől bénultan, az volt az érzésem, hogy nem szabad elmozdulnom onnan, mert ha maradok, akkor van remény rá, hogy a kocsis abbahagyja az ütlegetést.” [87.] Ahogyan az idézetből is kitűnik, a remény és a részvét fontos fogalmak Takács Zsuzsa számára.

Sorra válik nyilvánvalóvá tehát, hogy melyek az életmű emlékekből táplálkozó szövegei, melyek gyakoroltak egyértelműen nagy hatást a szerzőre és műveinek formálódására („minden vers egy előző esemény, emlék, álom ujji lenyomatát őrzi magán.” [46.]). Gyerekkori sérelmeket, néhány „háborzongató kaland” részleteit [109.] és egy meg nem született gyermek elvesztését is megosztja Wirth Imrével és olvasóival a szerző. Ez utóbbi történet megismerését követően pedig sokan bizonyára máshogyan olvassák ezentúl Takács Zsuzsa *Tudtam, hogy el fognak ítélni* és *Napló* című verseit vagy Kertész Imre *Kaddis a meg nem született gyermekért* című regényét. Igazságtalan lenne azonban elfeledni, hogy a megrendítő – de a lehangoltság felé sohasem elbillenő – tartalmak mellett Takács Zsuzsa számos megható, humoros és szívmenlengető emléket is felidéz.

Személyes okok mellett a szerző megnevez számos nagy hatású költőt, író és irodalmi művet. Olykor felsorolja a magyar és világirodalmi inspirációs forrásokat, máskor hosszabban tesz említést egyéni jelentőségükről. („Némi kiválasztottság-

tudathoz, belső, titkos világom erősödéséhez segítettek hozzá az olvasmányaim.” [33.] Az utalások nemcsak azért lebilincselőek, mert a párhuzamok a szerző líráját és prózáját ismerve nagyon is érthetőek, miáltal az lehet a benyomásunk, hogy a szóban forgó művek nélkülözhetetlen elemei a nagy egésznek. Az előzmények és minták felfedésével, ha úgy vesszük, ajánlásgyűjteményt is kapunk, mit érdemes olvasni, hallgatni, nézni. Az irodalmi összefüggések mellett zenedarabok címei és szerzői, filmek és rendezők, színészek, filozófusok és festők állnak a művek színpalái mögött. Közelebb kerülhetünk például két női karakter, Liv Ullmann (*Betéved a képbe*) és Wally Neuzill (*A látásról*) történetéhez is.

Ritkán olvasni olyan higgadt, számomra kifejezetten üdítően ható gondolatokat a nőiségről, a nők és az írás kapcsolatáról, mint amilyeneket Takács Zsuzsa képvisel ebben a kötetben. Korai attitűdjéről már a beszélgetés elején elmondja: „[a] nők beszédtemái hidegen hagytak” [36.]. Felfogásának naivitására is rámutat, de mint sok más helyen, itt is jelzi, véleménye ma is változatlan, s az irrelevancia felismerése a költészetről kialakult képét is meghatározta: „eszembe se jutott, hogy különbséget tegyek női és férfiköltészet között. Sem akkor, sem ma nem tartom magamat költőnőnek.” [113.] Később kiderül, nemcsak a költő személyét, hanem az elbeszélő kilétét illetően is jellemzi ez a tudat: „[s] em férfinak, sem nőnek nem tekintem elbeszélőmet vagy költői éneket. Tulajdonságaik egy hosszú skálán helyezkednek el, minden szereplő ruhája illik rám.” [187.] Kifejezetten érdekes a kérdéskörhöz kapcsolódóan egyéb irodalmi szereplők hozzáállásainak, megítélésainak, gesztusainak az értékítélet nyílt megfogalmazását kerülő, ugyanakkor a leírásukat fontosnak tartó megjelenítése. Lator Lászlóról például megtudjuk, hogy „szokása volt átnevezni a szívéhez közel álló, nála fiatalabb női szerzőket” [233.]. Így lett Zsuzsából „Zsófi”. Nem idegen a költő-írótlól Tóth Krisztina közismert története sem, mivel hozzá hasonlóan Vas István őt „úgyszintén gyerekszülésre biztatta versírás helyett” [97.]. Kálnoky László pedig levelében írta meg, miként látja őt: „»[e]lőször azt hittem, hogy maga a művelt irodalomértő női szerzők vagy szerzőnők vagy költőnők közé fog tartozni, de egyre inkább rájövök, hogy mennyi közöttünk a hasonlóság. A maga költészete és az én költészetem között.«” [234.] [Kiemelés az eredetiben.]

A felépülő saját irodalmi világ nem hermetikusan elzárt közeg: élő kapcsolat áll fenn különböző alkotásokkal és életművekkel. Nemes Nagy Ágnes hatásáról az irodalmi nyelv, stílus, a *saját hang* működésének témáját illetően így fogalmaz Takács: „[h]a nem tudnám, hogy én írtam, azt hinném, hogy egy Nemes Nagy-versből vett idézet” [88.]. [Vö. „A léptek a vízben rombuszokká nőnek. / A fák körül, a járdán kétmaroknyi föld.” – *Egy fénykép alá*] Másik megkerülhetetlen előképe Pilinszky János [a beszélgetés rögtön az elején érinti a *Költők egymás között* című antológiába írt bemutató szövegét Takács Zsuzsáról]. *Harmadnapon* és *Trapéz és korlát* című verseskötete „elementáris hatással” volt rá, ahogyan az újhirdas költő karaktere is. „Álmodozó kamaszként úgy képzeltem, sejti, hogy én is költő vagyok.” [89.] Takács Zsuzsa véleményalkotása határozott, jellemzései megfontoltak és reflektívek, legyen szó mások vagy saját írásairól. Pontosan és tudatosan látja és láttatja, kik és mely művek jelölték ki irodalmi útját, és hogyan viszonyul egymáshoz akkori és mai szemlélete.

„Nem könnyű önmagamát értelmezni. Más nevet kéne találnom tegnapi és tegnapelőtti önmagamra, mást a maira, és mást a holnapira.” [98.] Indul látszólagos bizonytalansággal Takács Zsuzsa válasza a „*Váltogattam a maszkokat és jelmezeket*”

címet kapó fejezetben. Az önértelmezés kísérletei azonban elkerülhetetlenül és megállíthatatlanul zajlanak a beszélgetések során. „Bízom benne, hogy sosem fogom megismerni magamat, hogy kimeríthetetlen forrás maradok önmagam számára.” [32.] A szerző irodalmi pályájával összefüggésben saját személyéről is gondolkodik, következtetései az önismeret magas fokáról árulkodnak: „[a] sokfajta száműzetésnek fontos írói hozadéka lett számomra: a túlérzékenységem” [42.]. Miközben észrevételei az évek alakulásának és személyiségének megmutatását célozzák, kibogozhatatlanul az irodalomba szövöttek. A megőrzés elégtelenségéhez fűződő viszonyáról [„[e]gy biztos, hogy mégis a lehető legpontosabban akarok emlékezni a velem történetekre.” [61.]], a hideg szív működéséről [„a belőle áradó didergés fájdalommal tölti meg az írást, felébreszti az olvasó riadalmát, sajgást hagy hátra, akárha ütés érte volna. [71.]], az „igazság kimondásának kényszeréről” [71.] von le irodalomtól függetlenül követhető következtetéseket, míg a szakmai szempontokat személyes fényben láttatja [„[t]úlzok, és rajongva szeretem a metaforákat” [168.]; „[s]zenvedélyesen szeretem a kihívásokat és a kötött formát” [179.]; „az elragadtatás, a hevesség és önmagam láttatásának vágya kezdettől jellemez” [204.]].

A kívülről állóság, a kiettség, az elemi és emberi vágy a megértésre és az elfogadásra gyakran szerepel önjellemzéseiben: „minden szeretet, siker ellenére árvának és kivertnek éreztem magamat” [110.]. Ennek megmutatásában ugyanakkor erő lakozik: „[n]em akartam titkolni az olvasó előtt, hogy mennyire sérülékeny vagyok” [114.]. Míg máskor megcsillan mondataiban a humor: „[s]zokásomhoz híven magányos voltam [Rómában]” [134.]. Az utazás nemcsak az egyén és közösség, hanem az én önmagához fűződő viszonya szempontjából is fontos felismerésekhez vezet. „Annyira egyedül éreztem azonban magam [mint minden magányos utazásom során, hiszen idegenek között éltem és idegen voltam mindenkinek, *főképp magamnak*]” [217. Kiemelés tőlem.]. Ennek azonban a másik oldala éppen a felfedezés lehetőségének szerző által vágyott állandósága, szembenézés a delphoi jósdá falán szereplő felirat felszólításával [„ismerd meg önmagad”] [32.].

Az *Átkelés...* olvasása során megismerkedhetünk a műfordító Takács Zsuzsával, a rendszerváltást megelőző és a szabadságról gondolkodó Takács Zsuzsával, a megfigyelés alatt álló és az írásban kibontakozó Takács Zsuzsával, Takács Zsuzsával, aki szerelmes, aki gyermek és aki anya, aki ír. A beszélgetőkönyv emlékezetes részei közé tartoztak azok a véletlenszerűen érkező, ugyanakkor a kötetben végig sorjázó szép gondolatok, amelyek túlmutatnak az életmű tárgyalt időszakán. „De miért is szaladtam ennyire előre? Talán mert nem hiszek az idő hatalmában, és minden, ami történik, egyszerre történik velem.” [24.]; „A szerelem, a szerelem pusztá lehetősége létezésem bizonyítéka volt a számomra.” [117.]; „A szavak mindig pontatlanok, azt hiszem, minden kimondás árulás a maga módján. Mégis ezzel próbálkozom.” [242.]

A gondolatok szárnyalását azonban mederbe kell terelni. Wirth Imre a kérdező irányító, mégis érdeklődő pozíciójában marad, kellő elfogódottsággal és elfogultsággal, épp annyival, amennyi megengedhető és elvárható. [„Naiv olvasóként kérdezem.” [262.]] Az lehet a benyomásunk, mintha könnyebb lenne prózáról beszélni, illetve mintha idővel egyre oldódna a párbeszéd kezdeti feszélyezettsége, ezt a fokozatos változást viszont a szöveggondozó utómunka sem egyenlíthette ki. Ami a szerkesztést illeti, Nagy Boglárka körültekintő munkája érezhető az *Átkelés...* kivitelezésén, mini-

mális mennyiségben fordult elő, hogy valamire nem kínált választ lábjegyzet, vagy éppen önismétlő magyarázat került az oldalak aljára. Egy dolgot találtam zavarónak: a hosszabb verset sem tördelték sorokba, ami elvett a versélményből, és korlátozta az interpretációs lehetőségeket.

Több irodalommal kapcsolatos és azon kívüli téma szóba kerül a beszélgetésben, mint ami akár röviden összefoglalható. Érintik az irodalmi intézményrendszer működésének, a díjaknak kérdését [230.], emellett a különböző trendek is középpontba kerülnek [A *test imádása* [2010] megjelenése esetében a testtematika felívelése a magyar nyelvű kortárs irodalomban] [234.]. Az biztosan elmondható, hogy egy Takács Zsuzsa életművéről komplex képet adó, helyenként elgondolkodtató, máskor szórakoztató, informatív és inspiráló kötet született, amely többet nyújt egyszerű pályaképnél vagy életösszegzésnél. Egy könyv, amelyet bárki felnyithat, ha készen áll arra, hogy átkeljen Takács Zsuzsa alkotói világán. (Magvető)

URBÁN ANDREA

„Tükröm, tükröm, felelj nyomban”

SÁRKÁNY TÍMEA: *BOSZORKÁNYOK NYARA*

Sárkány Tímea első kötete – ha tetszik – klasszikus debütkötet, amolyan felnövéstörténet, az identitáskeresés gyermekkor felől való megközelítése, melybe a különböző városokhoz kötődő szocializáció ugyanúgy beletartozik, mint a családon belüli veszekedések, a nőkép alakulása, valamint a saját testünkhöz fűződő ambivalens viszonyunk, majd annak elfogadása. A *Boszorkányok nyara* három cikusból épül fel, melyek közel tíz év termését fogják át, s ezek az időbeli távolságok nem tesznek jót a kötetegésznek. Az első két ciklus és a harmadik mintha leválna egymásról, leginkább sűrűségükben térnek el egymástól – s mivel a szerző az utolsó ciklus verseit mindössze két-három hónap alatt írta, talán érdemes lett volna egy vegyesebb merítésben gondolkodni. Sárkány könyve ugyanakkor mindezekkel együtt is igazán elmélyült olvasói munkának ad teret.

Az első vers, a kötet felütése a női felmenőkhöz szól, akik nem különlegességük miatt tűntek ki vagy voltak meghatározó alakjai a felnövésnek, hanem azon képességük miatt, mely az abszurdig vagy akár a megkérdőjelezhető értelemességig tartja magát a lineáris narratívák megképzéséhez. Az „én”, az identitás keretezéséhez, a saját történet[ek] megformálásához akkor is, ha azt minden nap újra kell kezdeni. Mantra, hazugság, öngazolás vagy a túlélés kötelező eleme, a boldog élet elengedhetetlen kelléke – mindezek kérdésként föl sem merülnek, hiszen a versalany pontosan tudja, nincs semmi jelentőségük. Aminek jelentősége van, az a kérdés, melyet feljűk megfogalmaz: „tanítsatok meg engem is rá”. A megkerülhetetlen, meghatározó nőalakok nyomán megyünk innen tovább, a második verset a szerző Seres Lili Hannának és Hervay Gizellának ajánlja. Seres Lili Hanna *Négy nő* című versét gondolja tovább, parafrázeálja Sárkány, amelyben négy nagy ikon, Virginia Woolf, Sylvia Plath, Audrey

Hepburn, valamint Frida Kahlo jelennek meg, s közéjük ül be Sárkány világában az ő nagy ikonja, Hervay Gizella. A kelet-európai, bakancsát szétdobáló, állandóan késővel vagy akár meg sem érkezővel egyetlen dologban hasonlítanak: a vers, az írás, a képesség, szöveg teljesen ösztönösen fakadó, természetes szeretetében. Mintha létkérdés lenne. Ő az egyetlen, aki nincs néven nevezve, nemcsak a versbeli történetek, de a vers egészének szintjén sem. Rá csak a körülírásból és az ajánlásból következtethetünk – érdekes játék ez a név becserélhetőségével. Seres a *Négy nőben* valóban ikonokról ír, itt azonban éppen ez kérdőjeleződik meg, sőt, annál is több – az ötödik nősorshoz képest fölmerül a kérdés: „mégis mik ezek a mozdulatok”. Negligálódnak, semmiségekké válnak a „homlok mögé zárt szárnyverdesés” és az „ágyrajáró árvaság” tükrében. Ezzel a nagyra tartott nőakkal indul a *Létszükséglet* című vers is, mely a már fent is említett írás mint létszükséglet témája köré tömörül. Ezúttal Hervay mellett Nemes Nagy jelenik meg, s az írásképtelenség kap központi szerepet, az alanyiség felől olvasva a szerzőhöz hasonló élethelyzetet, az írásban való megrekedtséget veszi górcső alá. A nőiségben való osztozás teszi érdekessé ezt a megszólalást, holott nyilvánvaló, hogy nem ez az a pusztán tény, mely hagyománytörténetileg Sárkány líráját és lírai motivációit Hervayhoz vagy Nemes Nagyhoz kapcsolja. Számára mindkét szerző kapaszkodó, anyafigura, meghaladhatatlan ikon, egyszerre béklyó és inspiráció. A vers ennek a kettősségnek az elfogadása, bizonyíték, amolyan performatív aktus. A „Hülye vagy, ha elhiszed, hogy nem teszik szóvá, / és bírálják majd megszólalásod”-tól való rettegés felülírása, felnőtté válás, a meztelenség felvállalása.

Az írásképtelenség beszédképtelenség is, hiszen az egyetlen, ami hiteles lehet, valódi és önazonos, az a vers. Megcsal a hit, mely szerint a némaság lehetőség volna a belső barangoláshoz. Nem az, hiszen a valódi én munkához is beszélni és írni kell, folyamatosan keresni a hangot, ami hiteles. „A lenyelt szavak obabent kikeltek, sötét morajlásuk / megkérdőjelez azóta mindent” – az elfojtott, elhallgatott szavak veszélyesek, feldolgozatlanok, túl sokáig voltak a mélyben és sötétben. De most „a bántás szája / fegyelmezetlenül kitárul”. Az első, a gyógyulás útját megíró ciklus utolsó két verse még feltűnőbbben fordul az énkeresés felé. A *Három város* visszatérés a legelsőhöz: ahogy a felnőtt nő újra és újra létrehozzák saját narratívájukat, úgy az itt tobzódó alanyi líra alanya írja mindig újra saját magát városról városra, így „elveszik a narratívákban”. „Megbékülni három várossal hogy lehet?” – hangzik el a kérdés, de a válasz nem itt, hanem a kötet első ciklusának záróverséből olvasható ki. Az új jelentések, melyek élethelyzetről élethelyzetre, városról városra jelennek meg, átírnak mindent, s nincs más, ami elfogadható és önazonos volna, mint ez a folyamatos átírás maga. Így kapcsolódik a lírai én a programadó első vershez, így válnak eggyé a családon belüli nőalakok. A cikluseleji kérdés, miszerint tanítsák meg őt is az én folyamatos átírására, most nemcsak beteljesül, de gyakorlattá is válik. Egy bölcsőbb szinten, az új és a folyamatos változás identikus elfogadásában.

A második ciklus a gyerekkor bugyraiba visz: az otromba, a külvilág felé szégyellt veszekedés a szülők között, szexuális élmény a kerítéslechez szorítva, a testsúly miatti megaláztatás és szégyenérzet, az állandó éhség, a kötődés nehézségei jelennek meg a *kinek a fáj dalmában*. A lenyelés gesztusa, a megrekedtség primer és konnotatív jelentései, az idő ácsorgása, az akkor hát itt fogunk élni gesztusa, a káeurópaiság terhelte jelentéssége mind-mind e ciklus sajátjai. „Ha rajtad múlna, fossziliává kövülnél”

– mondja *A tisztulás lapjai*, ám van valami, ami ezt mégsem hagyja. A múltból való kiszakadás a lírai én esetében természetes, a szó többszöri értelmében is. „fölkötött a kékülés megszűri a fényt, átmos a habzás”, tehát valóban a természet folyamatainak sajátja a teljes megtisztulás, az új élet vagy mindössze a megújulás, az átalakulás lehetősége. S természetes akként is, hogy bármivel próbálkozik ez az önmagával szemben oly szkeptikus versbeszélő, nem tud más útra lépni. Mindez a folyamat újra- és újraíródik manifeszt síkon, és szó szerint a bőr alatt is. A korpuszt, annak teljes metaforikáját játékba hozza a szerző. A hús, az erek, a vér, a vérzés, a sebzés, a hasítás, a varrás, a menstruáció, a szülés és születés állandó képei a kötetegésznek, legalább olyan hangsúlyosak e nagyon is konkrét folyamatok, mint amennyire azok átvitt jelentései. Egymásra íródnak a valóságérzékelés különböző rétegei: a boszorkányság megengedi a racionális és a spirituális egyidejű jelenvalóságát. Ám ez már az utolsó ciklus, a *magamat is választhatom* főszólama: amikor a világnak hátat fordítunk, önmagunkra figyelünk, rezdüléseinket, vágyainkat a minket körülvevő világgal és környezettel. Amikor „belső morajlásunk egyre erősödik”, „énekelünk tükörnek szőnyegnek kertnek / belesimulunk az időbe”. A harmadik ciklus első verse már a megérkezés kompozíciója. Az otthonosság érzése, mely új utak felfedezésére készlet. Az *eljövendő iránti hűség* már a boszorkányok nyarának verse. A nyár ebben a kötetben a megérkezés, de nem a pihenés évszaka, nagyon is a munkáról szól. Arról a munkáról, amit önmagunkon kell elvégezni, s talán ennél nehezebb nincs is. Újra megjelennek a nyelvkeresés, a tükörbe nézés nehézségei, e motívumok újra- és újra visszatérnek a kötetben. Már Az *ötödik nőben* is a négy női ikon tükreinek betörése jelenik meg (erőszakos cselekedetként, a harag szimbólumaként), itt azonban a tükörből a versbeszélő saját maga néz vissza. Természetes valójában. A nyelv megalkotása, a közös nyelvre való törekvés és annak sikertelensége, a nyelv cseréje, a nyelvi diszfunkciók a kötetet meghatározó tényezők, az identitás legszerveesebb elemei. „hiányos mondat szerkezet vagy” – mondja a *Vaktérkép*, „gyíkok leszakított farka”, „elvágtott szerelem” – így a *Kőeső*. Hiányzó része az egésznek vagy hiányos egész, hiszen mindkét vers az otthon kérdésével foglalkozik. A vaktérképen pontokat jelölünk, ám egy bizonyos és értelmezhető kereten belül; a *Kőesőben* a gyermekkor faluja idéződik meg erre a nyárra, a boszorkányokéra, de már sosem lesz az, ami volt. Ahhoz, hogy az maradjon, nem lett volna szabad újra felkeresni, ám így, a fizikai távolság kiiktatásával jön létre a valódi, belső távolság. Megkeményednek ezek a kapcsolatok, nem véletlen, hogy a ciklus fontos hordozója lesz a kő. Valóban hordozó, olyan felület, mely repedéseivel az állandóságból úz gúnyt. „egymás mellé rendelt / hiányokba mélyül a fény” – ez a *Házsongárdnak*, ennek az annyiszor újra-és ártírt, állandó és mégis változó fogalom jelentésrétegeinek paradoxona. A *Szobormosdatás* és a *Madonnák sírjának a Monostoron* ugyanezt viszik tovább, hogy aztán – ahogyan az *Áldás* megfogalmazza – megpihenhessen az elfogadásban. A mozdíthatatlannak és állandónak gondolt kő átalakul: „feksznek benned a hegyek”, ezzel oldódik fel az állandóságra való törekvés lehetetlensége és az állandó változástól való rettegés. Belsővé válik, interiorizálódik annak az elfogadása, hogy nincs egységes narratíva önmagunkkal kapcsolatosan, hiszen az én és az identitás nem lehet más, mint a folyamatos alakulás, tévút volna azt gondolni, lehet állandó és kővé dermedt. Ezt hozza a boszorkányok nyara, hogy „belesimulunk az időbe”.

A kötet borítóját Szentés Zágón tervezte, meglehetősen jó érzékkel, a közép-pontban a preraphaelita festő, John William Waterhouse híres festménye, *A kristálygömb*. Az eredetivel ellentétben eleve köralakú keretbe helyezi a festmény központi elemét, a többi levágja, így jóval közelebről látható a nőalak, előtte könyv, mögötte koponya és félkör alakú ablak. Az 1902-es festményen a vélhetően az okkultizmussal és boszorkánysággal kapcsolatban lévő nő egy kisméretű üveggömböt, kristálygömböt tanulmányoz, akkora mindössze, hogy elfér a tenyerében. Óvatosan fogja, parányinak tűnik az emberhez képest, egyszerre naiv, mesei, amit a háttérben lévő koponya tör meg leginkább, s a női lét és a könyv, illetve a szoba hangulatának korabeli ellentéte miatti feszültség. A borítón rögtön alatta a szerző gyermekkori fotója látható kicsiben, körülöttük pedig mindenhol szemek, egy, kettő, három. A gyermekkori portré egy ünneplőbe öltözött kislányt mutat, ám a portérjellegből adódóan hiányzik minden, amikből a kontextusra lehetne következtetni. Ezzel szemben a szemek megfordítják ezt a pozíciót, nemcsak mutatnak, láttatnak, hanem elsősorban látnak is. A gyermekkori portrét leszámítva a borítón minden szem csak néz, s másodrangú kérdés, hogy őket figyelik-e. A portré ugyanakkor éppen azért születik, hogy valakit nézzenek, némileg megfosztva ezzel alanyát a látás képességétől. Okos játék, találó elrendezés, hiszen valóban ebből a helyzetből indulunk: ebből a pozícióból fordul át a látás és a megfigyelés önmagunk felé, ennek a lírának az alanya azért indul el, hogy végre, hosszú utat megtéve önmagára lásson rá, pozíciót váltson, megfordítsa a nézőpontot, a perspektívát. Az utolsó ciklusban a *Nagykompozíciók* azt mondja: „Évekig kerestem a perspektívát, / sehogyan sem tudtam / befogni a nagykompozíciókat.” A perspektíva most viszont megvan, a kompozíciót befogja. Ezt a boszorkányok nyara. [*Erdélyi Híradó – FÍSZ*]

ANTAL NIKOLETT

Cseppfolyós kőszobrok

POLGÁR ANIKÓ: *FORDÍTOTT GORGÓ*

„Ma már mindenki lehet Eurüdiké. / Használhatja a nevem, / fel- vagy letöltheti a fényképeim. / Helyén csak a csont s a rászáradt bőr marad, / a többi – jelzőim, történetem – / könnyen széthordható” – olvasható az *Eurüdiké letöltve* című versben [97.], amely a *Fordított Gorgó* utolsó ciklusának, a *Fehér mártírium*nak nyitó darabja. Bár a kötetben viszonylag hátul helyezkedik el, és mire az olvasásban idáig eljutunk, antik mitológiai elemekkel teli költemények sokaságán vagyunk már túl, az *Eurüdiké letöltve* mégis kulcsfontosságú lehet a kötet értelmezése szempontjából. A mitológiai történetek, részben a populáris kultúrába való bekerülésüknek köszönhetően, egyre szélesebb körben hozzáférhetővé válnak, de amit jelen kötet esetében talán még fontosabb hangsúlyozni: szabadon felhasználhatóak. Polgár Anikó költészetétől eddig sem volt idegen az antikvitáshoz, illetve szűkebben a görög-római mitológiához való kapcsolódás, első két verseskötetében [*Trója, te feltört dió*, 1998; *Régész nő*

körömcipőben, 2009) is ez a hagyomány volt meghatározó. A 2023-as *Fordított Gorgó* bizonyos értelemben a *Régésznő körömcipőben* folytatásának tekinthető, többek között annak okán, hogy a számos antik elem mellett mindkét kötetben kitüntetett szerepet kapnak a női sorsok, tapasztalatok.

A kötet cím Déry Tibor *Alvilági játékok* című könyvéből származik, amelynek vonatkozó szöveghelye a címadó vers mottójául szolgál: „... a hátraforduló lófej dióbarna, szelíd tekintete, mint egy fordított Gorgó, vízzé változtatta őket.” [11.] Ez a kitüntetett pozícióba helyezett lény azzal a képességgel, illetve funkcióval bír, hogy kővé dermedtés helyett cseppfolyóssá változtat, befagyasztás helyett mozgásba hoz, ahogyan a kötet is élővé teszi a mitológiai történeteket, alakokat. Mozgás és statikusság kettőssége végig jelen van a versekben, a rögzítés, az elsőre a mozdulatlanság illúzióját keltő, de valójában dinamikus leírások, ekphrasziszok is szükségesek a múlt megőrzéséhez, felelevenítéséhez. Nem véletlen tehát a figyelmeztetés: „Ne jöjj közel: a tócsáinkba lépsz, / felkavarod és még jobban összerosod / már így is nehezen kivehető arcaink.” (*Fordított Gorgó*, 11.) A költemények igénylik – és meg is érdemlik – a befogadói figyelmet, sőt, a kissé távolságtartó, elemző tekintetet is, viszont a bevonódás, a feloldódás nehezen elkerülhető, legyen szó akár a szövegek nyelvi-poétikai megalkotottságából fakadó esztétikai élményről, akár az érzelmi kapcsolódás, beleélés lehetőségéről.

Az első ciklus, az *Agg istennők* középpontjában a női test öregedése, valamint az ezzel összefüggő érzések, képzetek állnak. A folyamat alapvetően hanyatlásként, leépülésként értelmeződik, ezt mutatja például a betegségek, hiányok, a „hibás működés” kiemelése: „Elsorvadt a nagy ósanya. / Löttyedt a bőre, visszeres a lába. / Lábféje buckája kiáll. / Haja helyén szőrcsomók. / [...] kiestek a fogai. / Nem tudja tartani a vizeletét.” [*Fehér ósanya*, 9.] „Négy éve nem tud már beszélni, / nem tud odapillantani, ahova szeretne, / nem tudja irányítani a mozdulatait. / Kidülledt, vérben forgó szem. / Az állán lefolyó, sárga váladék.” [*A Gorgó támad*, 14.] A versbeszélők öregedéshez – sajátjukhoz és másokéhoz – fűződő viszonyában a félelem, a nyugtalanság, a szembenézés iszonya a meghatározó. Az idős arcok maszkokhoz, Gorgó-fejekhez, Erinnüszökhöz válnak hasonlóvá, amelyeket lehetetlen elkerülni, mindenhol ott vannak, például a minket körülvevő tükrökben: „Megint itt van egy: / itt vigyorog, az ágy rácsában, / az autó ablakában, a mikró üvegén. / [...] De hiszen a fél világ tükrő: / az ajtók, az ablakok, a képernyők, / a szemüvegek, lassan már a felhők is / meg az égbolt.” [*Agg istennők*, 13.] Hiába a tiltakozás („Nem vagyok olyan, mint te, te aszott arcú, / te kígyóhajú, te szárnyas ragadozó, / te istenek öreganyja!” – Uo.; „Nem, ez én nem lehetek!” – *A Gorgó támad*, 14.), az arc letépésének kétségbeesett gesztusa az, amely azt jelzi, hogy a versek alanyai akár az identitástól való megfosztottságot is vállalják a szabadulásért cserébe („Lehúszom az arcod, összegyűröm és elhajítom.” – *Agg istennők*, 13.; „Ki tette ide ezt az arcot? / Le kell vakarni, el kell tüntetni mindenestül.” – *A Gorgó támad*, 14.). A maszkyszerű arcok alatt újabb arcok vannak, nincs menekvés az Erinnüszök fenyegető, számonkérő sziszegése elől: „Nem alhatsz tőlünk. Nem ülhetsz nyugton. / Későn találgatsz: / ide se jöttél megmosdatni, / ide se jöttél átpelenkázni, / ide se jöttél levakargatni / a combjára száradt ürülék.” [*Oresztész és az Erinnüszök*, 19.] Az idősek magára hagyottsága, kiszolgáltatottsága a ciklus záró darabjában [*Hekabé az idők otthonában*] is visszatér, az utolsó, And-

romakhéhoz címzett sorokban viszont már megfogalmazódik az elmúlás mellett az újjászületés ígérete is: „a víztelen folyóktól ölelt mikro-Tróját / te fogod majd egyszer újra felépíteni” [20.].

Már az első ciklusban is láthattunk példát az antik és jelenkori elemek együttes jelenlétére, az *Agg istennők*ben például egészen jól megférnek egymás mellett az Erinnüszők és a képernyők. Hasonlót tapasztalhatunk a második, *Magzatkorában meghal majd fiad* című ciklus esetében is, amely a terhesség, valamint a nő test fölötti kontroll témája köré szerveződik. A nyitó vers [*Rabnők, induljatok!*] felveti a kérdést: „siratni még / Tróját mit ér?” [23.] A versbeszélő ezzel nemcsak a megszólított trójai nőket próbálja a továbblépés felé terelgetni, hanem egyúttal azt is kétségbe vonja, hogy lehet-e egyáltalán ma érvényes [költői] szöveget írni olyan témákról, mint például a trójai háború. Polgár Anikó verseskötetei, persze, azt igazolják, hogy lehet, a mitológiai [nő]alakok történetei kiválóan alkalmasak arra, hogy mindig (illetve napjainkban különösen) aktuális tapasztalatokat, kérdéseket, problémákat tegyenek láthatóvá. Jelen ciklus versei meglehetősen érzékeny, olykor kifejezetten megrázó témákkal foglalkoznak. Phaedra mindent megpróbál, hogy megszakítsa nem kívánt terhességét, végül pedig gondoskodik arról, hogy az ő kezében legyen a teste fölötti kontroll: „Most szereztem egy varázspapiruszt. / A méhem kulcsa ez: / én döntöm el, / mikor nyitódjon s záruljon be újra / e báméskodó, nagyszájú polip.” [*Phaedra elvetél*, 24.] A *Szküllá* című versben a polip képe azt sugallja, hogy a nő számára a terhesség ez esetben semmiképpen sem pozitív, várakozással teli élmény, hanem inkább undort, viszolygást, kényelmetlen érzést kelt: „Méhe polippá lesz, lebeg és nyúlványai nőnek, / érzi a rázós buszban a hasfalhoz ha csapódik: / rátapad, elmozdul, bentről végigtapogatja, / érintése nyomán viszket kintről is a bőre.” [25.] Ezt a szöveget számomra külön érdekessé (és kedvessé) teszi, hogy idézett sorai hexameterben születtek. A *Taigetosz*ban a nők szinte emberi voltuktól megfosztottan, mintegy „szülőgépek”-ként jelennek meg, akiknek egyetlen feladatuk, hogy minél több egészséges, a városállam számára hasznos gyermeket hozzanak világra. A szövegben együtt vannak jelen az antik és a jelenkori elemek: Spártáról, Taigetoszról, lakedaimóniakról van szó, a [fordítással ellátott] latin nyelvű mottó Seneca *Troades*ából származik, ugyanakkor a vers elején arról értesülünk, hogy a poliszban modern szűrővizsgálatokat vezettek be a hatalmi-politikai célok elérése érdekében. Az *Aranyágban* szintén ennek a keveredésnek lehetünk tanúi, a szakrális és az orvosi közeg összemosódik: „Egyedül a szentély öre tudja, / mit rejt e rőzseköteg, / istennőszobrot-e vagy élő gyermeket, / csak neki szabad átölelnie, / árnyékába feküdni s borral locsolni meg. / Diana ligetében zöld padló, / zöld műanyaglepedők, / a műtőajtó fölött szarvasagancs.” [27.]

A *hálószoza kulcsa elveszett* című ciklus erotikus költeményeket tartalmaz, amelyekben az érzékiség nemcsak a szexualitásra érthető, hanem akár az érzékszervi tapasztalatokra is vonatkozhat, mint például a *Kómosz és kísérete* című nyitó versben. Valójában ekphrasziszról van szó, a leírt kép pedig olyannyira érzékletes, hogy a vizuális eszközök szinte képesek egyszerre több érzékszervre hatni: „A kép kis híján mutatja még a hangot is: / a csörgődob szinte csörren, s a két egymás felé / fordított tenyér már-már tapsba ér. / Érződik szinte még az összetaposott koszorúknak, / a földre kiloccsant bornak is az illata.” [33.] Az *Alvó szatír*ban csupán egyetlen részlet árulja el biztosan, hogy ekphraszisszal állunk szemben: „Kezd tóvá gyűlni már

a nyál, a nedv: / a festő e pontokat sötétebb tónusokkal, / csillogón festette meg.” [34.] Ez a fajta leíró jelleg érvényesül *A fuvolakészítő Olümposzban* is, ahol [akárcsak korábban, az *Alvó szatír* kezdősorában] a versbeszélő figyelemre, aktív részvétellel szólít fel: „Nézd ezeket a fekete pöttyöket a hasán, / aztán hajolj közelebb! Bámulatos, hogy a festő / ezt a masírozó hangyasort / milyen aprólékos gonddal dolgozta ki. / Figyeld meg a szatírok szőrszárait!” [36.] A ciklus második felében az érzéki hatásokkal teli, szatírokkal, nimfákkal és kis Erószokkal belakott tereket Orpheusz és Eurüdiké történetének feldolgozásai, átírásai váltják fel, amelyek a két mitológiai alak kapcsolatát a szexualitás felől ragadják meg. Ugyanerre a mítoszra találunk számos különböző variációt a következő, *Eurüdiké bűjőcskázik* című ciklusban, amely a jól sikerült poétikai megoldások, gondosan elrendezett szavak ellenére egy kissé monotonnak érződik, a költemények többsége ugyanis ugyanazt hangsúlyozza: az Orpheusz és Eurüdiké közt feszülő feloldhatatlan távolságot. A kötet viszont ismét megerősít minket abban, hogy a mítoszok remekül aktualizálhatóak, és e tekintetben nehezen kimeríthetőek. Akárcsak a korábbi ciklusokban, a mitológiai és a jelenkori elemek itt is keverednek, szorosan összefonódnak egymással, például a mosogató, amelyben Eurüdiké a csirkemáját mossa, a Sztüxhöz válik hasonlóvá [*Orpheusz hajnalban*, 52.], az Orpheuszt idegesítő nők gyermekei pedig „gépébe [...] letöltik a férfiakat széttépő / bakkhánsnők idegesítő kattogással kísért, / fejevadászós-pontgyűjtő játékait.” [*Orpheusznak elege lett*, 58.]

A *Márványkalács, szeletelve* ciklusban is szerepelnek Orpheusz és Eurüdiké történetéhez kapcsolódó szövegek, számomra azonban sokkal izgalmasabbnak tűnnek azok, amelyek tárgyak, műalkotások leírásait tartalmazzák [pl. *Szarvasok esőben: Etruszkó-korinthoszi vázák I., Madarak párduccal: Etruszkó-korinthoszi vázák II., Fölvenni egy váza körvonalait, A váza hasa alatt, Márványkalács, szeletelve*]. A ciklusnak ez a része mintegy múzeumként, kiállításként funkcionál, ami a művészet megőrző szerepére irányítja a figyelmet. Ez együtt jár egyfajta rögzítettséggel, kimerevítettséggel, amely a képeknek eredendően sajátjuk: „A cseppek hullásukban kimerevedtek, / az állatot sosem érik el, ott maradnak / lebegve a nyak fölött, a has alatt. / A láb sosem lép esőcsepre, óvatosan kikerüli. / Az eső [...] nem folyik szét, / nem áztat, nem keveredik, nem ivódik bele semmibe.” [*Szarvasok esőben: Etruszkó-korinthoszi vázák I.*, 69.] „Kimerevített vonulás, / örökké tartó lendület. / Hiába telik el többezer év, / a testtartás mindig fiatalos, a lábizom erős, / legfeljebb a tollak vonalai kopnak.” [*Madarak párduccal: Etruszkó-korinthoszi vázák II.*, 70.] A ciklus címadó verse valójában prózaversek sorozata, amelyek egymástól elválasztott, margótól margóig tartó, tömör egységekként olyanok, akár a márványkaláccsal azonosított oszlopok szeletei. A tét a múlt, illetve a mitikus idők, a mítoszok megőrzése, hozzáférhetővé tétele, közelebb hozása, az idősíkok közti párbeszéd megkezdése, hiszen: „Két kő között átnézve a régiségre látsz, de vissza is néz rád a régiség.” [78.] Át kell hatolni a rétegeken, fekete-fehér fényképen szemlélni a fűben heverő oszlopfőket, a fotós által választott perspektívából nézni a Hermész-torzót, beutazni Hellászt az istenek hírnökével, egy szobor leírásából megtanulni egy fejfedő történetét, festményen mutogatni a gyerekeknek a trójai háború helyszíneit, versben felvenni egy görög hős szerepét, hangot kölcsönözni neki, modern jelenségek segítségével mesélni azokról, akik visszajöttek az alvilágból. Ha ez sikerül, „egyre tisztul majd a kép, ahogy kurtább lesz a fű, a rálátás egyre tökéletesebb” [78.].

A mítoszfeldolgozásnak egy kifejezetten izgalmas és kreatív módját láthatjuk a *Minitrója* című ciklusban, amelynek túlnyomó részét humortól és iróniától sem mentes, ugyanakkor sokszor kegyetlen játékleírások adják. A címadó versben a gyermeki képzeletnek köszönhetően a játszótér Trójává alakul át: „Ideépítették a dombra, rönkfából, műanyagból. / [...] Ha lenne Szkamandrosz, itt folyhatna oldalt. / Ha lennének még trójai gyerekek, / nézhetnék ők is a rozsdavörös vizet. / Nem bánom, legyünk ma inkább görögök [...]. / Miénk az összes zezzugos kapaszkodó, / a mászótrepní, a fészekhinta, a bástyavár, / s Athéné ősi szobra is, ez a korhadtt fadarab.” (*Minitrója*, 84.) Odüsszeusz bolyongásaiból a leírás alapján a történetet hűen követő, de bizonyos szempontból a játék izgalmát nélkülöző társas készíthető: „Néha belelendül, / hatost dob többször egymás után, / máskor visszafújja a szél a startmezőre. / Gyűjthet zsebtont, színes kártyalapot, / de nem gyűjt barátokat [...] / A te bábud mindig társtalan: / tulajdonképpen egyedül kellene játszani” (*Odüsszeusz-társas*, 86.). A Hippolüosz-társas kimondottan erotikus jellegű: férfialakú táblán kell játszani, sok Phaidra-bábbal, és „[cs]ak akkor nyerhetnél, ha sikerülne / Hippolüosz szerszámát felállítanod, / s ráhelyezned egyik korongodat” (87.). A szintén Hippolüosz történetét feldolgozó számítógépes játék lényege a fiatal férfi testének széttaposása, összezúzása, majd összerakása, és a cél, hogy eljusson apjához, Thészeuszhoz, mielőtt meghalna. Vigyázni kell azonban: „Csak ott érhetsz a testhez, ahol nincsenek zúzódások: / ha egy-egy fájós pontba belekapsz, / a gép nyomban levon a pontjaidból. [...] / Oda kell jutnod, amíg él, / hogy megkapják mindketten a feloldozást, / s hogy egy szinttel feljebb juss te is.” (*Széttaposósdí, összerakósdí: [Variációk egy számítógépes játékra]*, 89.) Személyes kedvencem a Pentheusz-puzzle, amelynek, úgy látszik, igen sok előnye van, és az egyéni igényekhez szabható: „Kreatív játék, igazi háromdimenziós, / s még futhatunk is közben a friss levegőn.” És ha valaki nem érez magában késztetést arra, hogy az erdőt járva összegyűjtse a bakkhánsnők által széttépett Pentheusz maradványait, létezik számára alternatíva: „Otthoni használatra elég a kirakóskönyv-változat: / színes, attraktív, s a képek mellett / ott van néhány drámarészlet is.” (90.)

A kötetet a *Fehér mártírium* című ciklus zárja, amelyben a görög mitológia világa kezd megbomlani, és a rómaiakon keresztül lassan áttevünk a kereszténységbe (a ciklus utolsó darabjai a *Szent Brendan hajózik* alcímmel ellátott versek). Ebből az egységből kiemelném az *Aeneas a bábszínházban I.* című költeményt, amely a mítoszok újramondása, feldolgozása, a történetek, narratívák létrehozása felől olvasva lehet érdekes. A versbeszélő tanácsokkal látja el Aeneast, aki éppen kalandjai elbeszélésére készül: „hangod legyen erős, mikrofon nélkül is átható, / s ne felejtse soha a tanult retorikát. / A drasztikus részeket most hagyjuk el [...] / Legyen a lényeg a jóslatokon s az álmokon!” (100.)

A *Fordított Gorgó* nyelvi-poétikai szempontból egyenletes teljesítményt nyújt, izgalmasan, kreatívan használja, dolgozza fel a mitológiai történeteket, az aktualizálás nem válik erőltetetté. Polgár Anikó költői munkásságának folytathatóságát illetően nincsenek kétségeim, magabiztos költői nyelve alapot biztosíthat a további kísérletezésnek, és a kötet annak is egyik (sokadik) bizonyítéka, hogy a görög-római mitológia nehezen kimeríthető inspirációs forrást jelent. (*Kalligram*)

„Hétfőn borsó, de jól megfőzve”

GYÖRI L. JÁNOS: *AZ ORSZÁG ISKOLÁJA. A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM RÖVID TÖRTÉNETE*, ILLUSZTRÁLTA OROSZ JUDIT

Kevés olyan iskola dicsekedhet hazánkban akkora a kulturális lábnyommal, mint a Debreceni Református Kollégium. A vele baráti rivalizáló viszonyban álló protestáns iskolák közül is kiemelkedik, még ha Pápához vagy Sárospatakhoz képest az alapításként számontartott 1538-as évszámmal lemaradt egy kissé. Ám némi előnyt szerzett azzal, hogy egy független egyetem is sarjadzott belőle, nem kellett felfüggesztenie működését, így a legrégebben folyamatosan és ugyanazon a helyen működő magyar református oktatási intézmény. Ráadásul Csokonairól, Kölcseyről, Aranyról, Adyról mindenki tudja, hogy itt volt diák. Szabó Lőrinc a *Tücsökzenében*, Móricz a *Légy jó mindhaláligban* idézte fel gimnáziumi emlékeit. Bár nem diákként, de az iskola elkápráztatta Jókait is, aki gyakran szerepeltette írásaiban a Kollégiumot. Kevésbé közsímet, hogy a második világháború végén Sánta Ferenc és Konrád György is járt ide egy évig.

A hagyományba ágyazottság a Kollégium kötelékébe tartozó oktatási intézményekre komoly felelősséget ró. Az identitás egyik alapköve a több évszázados történelem, melynek jelenkori kutatását a Győri L. János által létrehozott és irányított Református Művelődés- és Iskolatörténeti Kutatóintézet fogja össze. Az intézet és a Tiszántúli Református Egyházkerület Közgyűjteményeinek igazgatójaként tulajdonképpen a kollégiumtörténet megtestesítőjévé vált kutatótanár pályafutását végigkísérte alma materének alapos ismerete. Nem is akármilyen előzményekre építkezett.

A közel fél évezredes iskola történetét bő száz évvel ezelőtt kezdte alapos levéltári kutatásaival közkinccsá tenni Balogh Ferenc teológiai egyháztörténész professzor. Azóta a könyvtári irodalmat az intézmény múltjának összefoglalói is gazdagítják. A szorgalmas gimnáziumi vallástanár, dr. Nagy Sándor az 1930-as években, a Kollégium fennállásának 400. évfordulóján adott ki több kötetet, amelyeket a nagyközönség is forgathatott. A rendszerváltás hajnalán, a 450. évfordulón a Barcza József szerkesztette „nagy sárگا” becenéven emlegetett összefoglaló kötet jelent meg, a 475-iken pedig minden intézmény saját történetét írta meg, jelezve, hogy a Kollégium mint egység elvi fogalomká vált, hiszen a hivatalos jogi keretek nem engedik meg, hogy az oktatás minden szintjét egy adószámmal jelölt intézmény képviselje.

A komoly intézménytörténeti tanulmányok mellett a minél szélesebb körű ismeretterjesztés igényeinek is meg kell felelni. Az iskolások kezébe is képekkel illusztrált, mesésebb könyveket kell adni, amelyekből az ide járók saját iskolájukat megismerhetik, az érdeklődők pedig kontextusba tudják helyezni az iskolai tanulmányaik során megismert személyeket és eseményeket. Az *Alföld* folyóiratot alapító Kiss Tamás, aki maga is itt tanult az 1930-as években teológiát, a Móra Könyvkiadó Bölcs Bagoly című sorozatában 1986-ban megírta *A bagolyvár és lakói* című könyvet, amelyet évekig nem követett gyerekeknek szóló, mesélő hangvételű kiadvány.

Győri L. János azonban többféle, a változó világ, a gyorsuló információáramlás és az olvasási szokások változásának követésének figyelembevételével készített több

könyvet is, amelyek a folyton megújuló ismeretterjesztést szolgálják. Az 1990-es évek elején a refiseknek írt iskolatörténetet *Kősziklán épült vár* címmel. A 2000-es években a gazdag fényképanyaggal illusztrált „Egész Magyarországnak és Erdélyiségnek... világosító lámpása” című könyvvvel segítette a Református Gimnáziumban bevezetett kollégiumtörténeti vizsgára való készülést. Szülőként közben felmerült az igény, hogy a legkisebbeknek is kínáljon könnyen érthető, mesébe ágyazott képes kollégiumtörténetet. 2013-ban írt nagyalakú, több egész oldalas színes képpel illusztrált könyvében a rövid szövegegységek és az iskolához kapcsolódó irodalmi idézetek aránya és elrendezése valóban gyönyörködve lapozgatható kiadványt eredményezett. A képeket korábbi tanítványa, Orosz Judit készítette, aki az iskolát belülről ismerve úgy tudta gyerekkönyv-illusztrációkká varázsolni a komoly, sőt néhol komor épületeket vagy személyeket, hogy fel lehet ismerni azok valós kinézetét is – vagy a falakon elhelyezett festményeken, domborműveken ábrázolt arcképüket.

A kolitörvizsga az évek során szelődött, így a gyerekkönyv tapasztalata alapján Győri L. János is egy könnyebben befogadható, változatosabb, színes, de mégsem kicsiknek szánt könyvet tervezett. Az alapinformációk természetesen megmaradtak az évek során, de az újabb kutatási eredmények és az eltelt évtizedek napi változásai is új könyv után kiáltottak. Így született meg első változatában a járvány idején, a bezárás kényszerűsége közepette az alapszöveg, amelyhez most is az azóta világszerte elismert és foglalkoztatott Orosz Judit készített képeket. Az animációs és gyerekkönyves művész az előzőnél többnyire kisebb egységeket tervezett, melyek főleg helyszíneket, épületrészleteket, jelképként is fontos tárgyakat és persze portrékat ábrázolnak. A színes digitális infografikákat idéző stílus egyik jellemző alkotása a 11. fejezet élére került kép, amelyen a központi Ókollégium köré nyilakkal jelölve látjuk az intézmények jelenlegi hálózatát és az épületek apró rajzát.

Az *ország iskolája* cím az eddigieknél tömörebb és látszólag merészebb is, de a „Kedves Olvasó”-nak címzett bevezetőben a szerző megindokolja a nem is csak metonimikus kifejezést. A Debreceni Kollégiumot a történelemben és kultúrában betöltött szerepe teszi közös kinccsé. A köztudatban élő nagy nevek mellett kiemelten hivatkozik a *Légy jó mindhalálig* ismeretére, és utal korábbi nagy lélegzetű kiadványokra, melyekkel szemben „Az ország iskolája nem kíván részletes iskolatörténetet nyújtani, inkább szélesebb olvasóközönségnek szóló, gazdagon illusztrált olvasókönyv” [7]. Ugyanitt tisztázza a kollégium szó különböző jelentéseit. A neveléstörténeti jelentőségű köznév és a könyvben a debreceni iskolára használt tulajdonnév mellett a nyilvánosan látogatható múzeumot és Nagykönyvtárat is magába foglaló kétszáz éves épület nemrégén bevezetett – és még a köznapi használatban nem elterjedt – neve, az Ókollégium is feltűnik. Az átgondolt előszó egyértelművé teszi, hogy ez a könyv nem kisgyerekeknek szól, de nem is elsősorban a refiseknek. Széles réteg forgathatja haszonnal. A szövegrészek hossza, a félkövérrel kiemelt kulcsszavak és a lapszálon elhelyezett alcímek könnyen átláthatóvá teszik a 144 oldalas kézikönyvet. Bevezetőként, összefoglalóként, de még szuvenírként is el tudom képzelni.

A szerző alaposságát és az új megközelítésekre törekvést jelzi a 16. századi Debrecen és iskoláját bemutató első fejezet, mely természetföldrajzi, egyháztörténeti, építészeti és egyéb adatokat összefüggésbe hozva helyezi el a Kollégiumot. Provokáció nélkül utal rá, mintha csak átvezetné az utolsó alfejezet témáját a reformáció

kori nyomdától, hogy a mitikussá növelt 1538-as dátum előtt jóval korábban, „már a kései középkorban városi iskola működött” az András-templom szomszédságában [16.]. A könyv eleje, majd néhány későbbi szemelvénye hagyományos bédekkerként is használható, hiszen a Nagytemplom és az Ókollégium környezetének történelmi nevezetességeit is ismerteti, a belső borítón pedig egy várostérképen elhelyezve láthatjuk az említett látnivalókat. A vastag, fényes lapra nyomtatott, tartós használatra tervezett könyvtárgy színes oldalain szépirodalmi szemelvények érzékeltetik a tárgyalt témakörök jelentőségét, illetve utalnak vissza a már esetleg ismert, de nem kollégiumtörténeti érdeklődéssel olvasott művekre.

Elsősorban a Kollégiumról szóló legismertebb regény, a *Légy jó mindhalálig* egy-egy fejezethez tartozó részleteit olvassuk a színes oldalakon fehér betűkkel nyomtatva. A könyv írása ugyanis éppen 2020-ban kezdődött, amikor a kiadásának 100. évfordulója alkalmából Győri L. János minden apró részletre kiterjedően újraolvasta Móricz regényét egy lehetséges, alaposan jegyzetelt új kiadás előkészítéseként. A város-, iskola- és kultúrtörténeti ritkaságnak számító *Légy jó*-változat – tudtommal – nem készült ugyan el, azonban minden lényeges jegyzet bekerült *Az ország iskolájába*. Ráadásul a könyvből irodalomtörténeti adalékként megtudjuk, hogy Móricz „nemcsak saját diákkori emlékeire támaszkodik, hanem felhasználja egykori diáktársai”, sőt a megírás idején frissen érettségizett Szabó Lőrinc élményeit is [80.]. A regénnyel együtt forgatva ahhoz hasonló sajátos időutazást tehetünk, amelyet a *lector salutem* végén kívánt Győri L. János. Először a líciumfa történetének Nyilas Misi által megismert változatát olvassuk. Később a diákszoba, az étkezés, az udvari csapatjátékok, sőt a 19. század végének jelentős tanáregyeniségei sem csak az utókor leírásában, hanem a személyes élmény átéltségével rajzolódnak ki előttünk. Nem csoda, hogy az egyik legváltozatosabb és leginformatívabb fejezet a Kollégium és a magyar irodalom kapcsolatát bemutató hetedik fejezet lett.

A másodikban arra a kérdésre kapunk választ, hogyan lett a Kollégium az ország iskolája a 17. században. Ide két drámai szemelvény került. Szabó Magda *Kiált, város!* című drámája mellett egy egészen új színműből is került egy részlet. Győri L. János és unokahúga, Győri Katalin közösen írt darabjából, a *Menekülők*-ből olvashatjuk azt a részt, ahol a nyomorúságos, zsúfolt iskolai körülmények között a török elől menekülő nagyváradi diákokat és tanárokat kellene befogadni. A befogadás gazdagító döntésnek bizonyult, ugyanis 1660 után, a két iskola emberi erőforrásaival erősödött meg igazán a Debreceni Kollégium. Természetesen a kollégiumi partikularendszer és a peregrináció fogalmai mellett a kapcsolatrendszert, a kollégiumi diákéletet és a diákegyesületeket leíró fejezetek a jellegzetes latin szókincset is ismertetik, amelyek már Jókai Mórnak is kedvelt eszközei voltak, amikor az *És mégis mozog a föld* elején a debreceni diákélet különlegességeiről mesélt.

A rövid kollégiumtörténet túlmutat az idegenvezetői adathalmazon. Mivel *Az ország iskolája* már Győri L. János negyedik ilyen témájú könyve, a változatosságot tartotta szem előtt. Nemcsak a szerzői megújulás miatt nem akarta ismételni magát, hanem a kutatásai során fellelt összefüggéseket is meg kívánta osztani a laikus olvasókkal. Ennek köszönhetően az új kolitörténeti könyv az öregdiákok kedvence is lett, és nem pusztán a márkahűség vagy az iskolához és szeretve tisztelt tanárához fűződő viszonya miatt. A Kollégium 20. századi és rendszerváltás utáni éveit bemutató 10. és 11.

fejezet egyes szereplői még ma is élnek, és évente részt vesznek a diáktalálkozókon. Ami számukra emlék, az az olvasók nagy részének már történelem. Ám *Az ország iskolája* a múlt tényeit is tágabb összefüggésbe helyezi, ráadásul többször utal egyes események kapcsán a Kollégiumhoz fűződő kiadványokra, például Zsoldos János gimnazista naplójára az 1956 őszi hétköznapiokról vagy Perjéssy-Horváth Barnabás *Kollégium blues* című regényére az 1980-as évekről.

A könyv egészére jellemző szépirodalmi hivatkozások nem elsősorban az iskola művelődéstörténeti jelentőségét hangsúlyozzák, hanem inkább átengedik a szót a szemléltetés terén az elismert íróknak és költőknek, mindig helyi kontextusba helyezve. A többnyire szegényes diákkoszt leírása például alkalmat ad arra, hogy betekintsünk Nyilas Misi lélekrajzába is. Győri L. János mikroelemzése során leírja a folyamatot, ahogy a regény elbeszélője Misi szemszögéből nézve egyre kevesebb utalást tesz a konviktusban kínált fogásokra, párhuzamosan Misi kétségbeesésével és elszigetelődésével. Még olyan diákszervezetekre is jutott figyelme Móricznak, mint a Kántus. Bár mindenütt előfordul a szépirodalmi szemelvénnyel, a legterjedelmesebb a 7. fejezet lett, mely Szenci Molnár Alberttől és a diákköltészet általános jellemzőitől indulva bemutatja a Lúdas Matyi cselekményének lehetséges forrását, Csokonai kicsapartásának a mai tankönyvekénél hitelesebb történetét, Kölcsey történelemszemléletének alapját, Arany János professzorait, majd Ady és Szabó Lőrinc mellett részletesen ír a *Légy jó mindhaláligról*, amelynek egyik – több kiadásból kihagyott – részletében Misi szobafőnöke előrevetíti a trianoni traumát. És bár nem tartozott a múltban a Kollégiumhoz, a Dóczy Leánynevelő Intézet és Szabó Magda is külön fejezetet kap. Ki emlékszik rá, hogy még a Dóczy neve is előfordul Nyilas Misi regényében?

Egyszerre enciklopédikus és szintetizáló tudásával, több évtizedes kollégiumi és pedagógiai tapasztalatával Győri L. János olvasmányos, széles körű ismereteket nyújtó, szép kivitelű könyvet írt, amely legalább egy évtizedre meghatározza a Kollégium polgárainak identitását. Jó lenne, ha a mostaninál még szélesebb körben is lehetne forgalmazni. A debreceni hagyományok alapját képező Kollégium ugyanis nem elszigetelt zárvány a város közepén, hanem szellemi centrum is. Az ipari fejlesztéseire és felsőoktatására büszke közösségnek a gazdag kulturális háttérét is illik gondoznia. [*Debreceni Református Kollégium Baráti Köre*]

KOVÁCS GERGELY

Gergely Ágnes

A négykezesként James Joyce *Kamarazenéjét* [1958], önállóan pedig Dylan Thomasnak *Az író arcképe kölyökkutya korából* [1959] című önéletrajzi novellafüzérét már az 50-es években lefordító Gergely Ágnes költőként valamivel később, harmincévesen debütált. Az *Ajtófélfámon jel vagy* [1963] értékeire – „ökomenikus szigorral válogatott” voltára, formai érzékenységére, dialogicitására – egy az *Alföldben* közölt kritika is rámutatott [Maros László, *Két első verseskötetről*, *Alföld*, 1964/4, 381–382.], és nem sokkal később, az 1965/1-es számtól a költő versei folyóiratunkban is megjelentek. Ahogy induló kötetét, úgy első alföldes verseit is az ütemezés és a változatos – az *Azték pillanat* szövegeitől [1970] különösen bravúrosan alkalmazott – rímkezelés jellemzi. Ezek az életmű egészen átívelőn hangsúlyos jegyei maradnak ennek a világlíra sodrába becsatornázott, a történelmi eseményekre és neves alakokat mozgósító történetekre, illetve sajátos atmoszférájú helyszínekre egyaránt rezonáló költészetnek, amely hangulati változatosságával és nézőpontváltásaival együtt is mindvégig egylényegű marad.

Az előbb említett versközlés óta eltelt hatvan év, mialatt Gergely Ágnesnek megjelent számos lírai hanghordozású, életrajzi utalásokban bővelkedő regénye, illetve memoárja és naplója, továbbá esszé-, tanulmány- és műfordításköteteket is közreadott. Még a rendszerváltás előtti évtizedekben szerkesztette az *Élet és Irodalom* című lapot, a Szépirodalmi Könyvkiadó köteteit, majd a világirodalomra koncentráló *Nagyvilágot*, később egyetemi oktatóként, kutatóként munkáját leginkább a műfordításelmélet terén bontakoztatta ki – különös figyelmet szentelve William Butler Yeats életművének [*Nyugat magyarja – Esszénapló William Butler Yeatsról*, 1991]. Gergely Ágnes könyvei gyakran átlépik a műnemi és műfaji határokat – a lírai szövegek nemcsak a drámai és az epikus formával kerülnek dialógushelyzetbe, de a műfordításokkal is, jelezve, hogy ez utóbbiak a szerzői kvalitások által szavatolt, egyenértékű alkotómunka eredményei. Ahogy az első ilyen könyv, a *Válogatott szerelmeim* [1973] előszava fogalmaz: „Az elvágyódás termékei a versek. A felismerése a fordítás. Nincs más, ide kell vonzani mindent, ebbe a mágikus erőterbe.” A *Viharkabát* [2016] című lenyűgözően szép verseskötet fűlszövege ugyanakkor minden egyéb munkát a költészet holdudvarába von amikor tételmondattá emeli: „Egész életemben verset írtam.” A költői indíttatás elsődlegességét mutatja az is, hogy Gergely Ágnes indulása óta nem telt el évtized legalább két új verseskötet közlése nélkül, és ez már a 2020-as évekre is igaz – a *Zsoltár női hangra* [2022] új poémákat és műfordításokat ad közre, *Az én száz versem* [2024] pedig hatvan éven áttekintve válogat. A klasszikus formákkal erőlködésmentesen kísérletező, biztos ritmusérzékről tanúskodó, érzékeny zeneiségű, ám nem hivalkodó, az ütemhangsúlyos mellett az időmértékes és a szabadvers lehetőségeire is építő életmű ez.

Gergely Ágnes évtizedekig visszatérő szerzője volt az *Alföldnek*, majd némi szünet után a bicentenáriumra meghirdetett Petőfi-költőverseny alkalmával sikerült újra megerősíteni folyóiratunkkal való kapcsolatát – a 2023/7-es számhoz egy kisprózával járult hozzá, a 2024/1-esben és 2024/9-esben pedig verseket közölt. Éppen az Alföld-díjakról való döntés után jelent meg a *Soha többé* című költeménye, amelynek

a befotózott verziója hamar terjedni kezdett a közösségi médiában. A szerkesztők általában bosszankodnak az efféle – elvben az eladást rontó – gerillaterjesztés miatt, ezúttal viszont öröm volt látni, ahogy a szakma jeles képviselői sorban osztották meg a lapszámnyitó művet, melyet lelkesült kommentárok kísértek: „Itt él velünk, és nagyon nagy költő.” – szól az első; „Költőóriás.” – ez már a fokozás, és tovább is van, íme a felsőfok: „Nekem G. Á. = A Vers!”

Gergely Ágnes szuverén költészete úgy kapcsolódik újra meg újra a magyar és a világlíra formai hagyományaihoz, meghatározó szerzőihez, és sokszor egyes verseihez is, hogy közben kevéssé érezhető rajta az aktuális divatoknak, múlt irányzatoknak a hatása. Ez a humort és ironikus hangoltságot már kezdetben sem nélkülöző, széles kitekintésű és intelligensen építkező, ugyanakkor olykor kifejezetten személyes indítatású, vallomásos jelleget kapó, de a rímek által felkínált spontán lehetőségeknek is teret adó, a verselés lüktető erejét testtapasztalatként átélni engedő költészet a magyar beszédrend által adott ütemekre építve teljeseedik ki legtisztábban. Hálások lehetünk, hogy az utazás iránt elkötelezett és utaztatni kész Gergely Ágnes a szavak tengerén a vitorláját felhúzza, a jó szelet befogva lehetővé tette, hogy együtt lélegezzünk ringatózva meg-meglendülő soraival.

ÁFRA JÁNOS

Juhász Tibor

Amikor fiatal oktatóként a magyar szakot akkoriban elkezdő, már sok tekintetben érett, addig többféle – irodalmi, kereskedelmi, zenei – képzésbe belekóstoló, vagy csak belekóstolni vágyó Juhász Tiborral találkoztam, első benyomásom a komoly, figyelő tekintete volt. Az órán keveset jegyzetelt, de senki nem tudott úgy figyelni, mint ő. Egy évtized távlatából azt kell mondjam, hogy a „figyelem” határozza meg irodalmi-kulturális-társadalmi tevékenységei jó részét.

Egy időben egyszerre négy kulturális portálnál dolgozott [KULTer.hu, Kortárs, Irodalmi Szemle, Pannon Tükör], és az akár itt, akár más keretek között szerkesztői kezei alatt megforduló szerzők rendre arról a hálás tapasztalatról számoltak be, hogy egy odafigyelésen, megérteni vágyáson alapuló közös munkán vannak túl, és akár közölte végül a szöveget, akár nem, a folyamat rendkívül termékeny volt. Fontos megemlíteni azt is, hogy bár sokféle szövegtípusban ír (mint a tanulmány, a kritika vagy a Digitális Irodalmi Akadémiára készített portrék), a nyilvános, élő irodalmi beszélgetés, illetve az interjú Juhász Tibor egyik legfontosabb műfaja lett. Érzékenyen, meglepően, és ismét: odafigyelve kérdez, együttgondolkodik közben a beszélgetőtárral – a rutinmegoldások távol állnak tőle. Ezt az intelligensen empatikus beleérző képességét lyukókébanai projektjében is erősen hasznosítania szükséges.

Juhász Tibor szakmai-szerzői életútján két fordulópontot nevezhetünk meg. Az első az *Ez nem az a környék* című, a kortárs költészeti szcénán nyomot hagyó verseskötetének összeállítása, majd 2015-ös megjelenése a FISZ és az Apokrif Könyvek közös gondozásában. A kötet fülszövege későbbi pályájának tétjeit is előrevetíti:

„célja, hogy egy sajátos narratív hangot alakítson ki, mellyel karaktereket bemutatva és történeseket elmesélve olyan problémákkal tud foglalkozni, melyek személyessége sokakat érinthet”. Bizonyos sarokpontokat tekintve – mint a társadalmi elköteleződés, a másik[ak] nyelvének és történeteinek hiteles megszólaltatása, a személyes megszólalás helye, mindezen kérdéskörök nyelvi-etikai problematizálása okán – tudatos író-költői alakulásfolyamatról beszélhetünk. S hogy valóban útkereső, kockázatvállaló megoldásokról van szó, az is jelzi, hogy mindezen problémák *Salgó blues* [Scolar, 2018] című novelláskötetének recepciójában is felbukkantak, illetve hogy második verseskötetét [*Amire telik*, 2021, Scolar] részint épp e kérdéskörök alapján övezte vita lapunk hasábjain, és olyan megfontolásokkal is szembesítettek a szerzőt, amelyek alapján a megszólalás, megszólaltatás, nyelvalkotás problémáin még többet volt szükséges és hasznos gondolkodnia. Az ilyen kritikai szembesítések mindig próba elé állítják az alkotói lelket, s akkor is megrendítőek, ha végül a szerző képes a maga java szerint végiggondolni az észrevételeket. Juhász Tibor alkatáról elmondható, hogy sosem az önreflexió rövid útjait keresve áll a helyzetek elé: bármilyen jón is be a kritikai kapun, akár komoly dicséret, akár erős bírálat, megküzd és megoldozik vele. Lapunk online felületére készített vitaanyagai, körinterjúi fontos hozzájárulások a kritikai diskurzus történő alakulásához.

Pályájának-életének újabb mérföldkövét jelenti az a vállalkozás, amely a borsodi kistelepülés, Lyukóbánya mélyszegénységben élő társadalmában végzett szociográfiai kutatását, aktív résztvevő megfigyelői tevékenységét jelenti. A 2016 óta tartó lyukói látogatások, beszélgetések, a bekapcsolódás helyi civil programokba, a bevonódás és kívülállás, távolság és közelség emberi és alkotói dilemmái, a közben szövegszerűvé is váló – lapunkban is közölt – részmunkálatok gondozása életének, gondolkodásának meghatározó irányát jelentik az utóbbi években. A máig befejezetlen projektum alkotói komolyságát jelzi az is, hogy tudományos és kritikai munkásságában, doktori dolgozatában [amelyben a Kádár-korszak prózairodalmát vizsgálja], szisztematikus olvasmányaiban olyan választásokat tesz, amelyek a szociográfiai munka történeti problémáit, eseteit és elméleti kérdéseit egyaránt érintik – a tanulás, megfigyelés, jobb megértés jegyében.

Színvonalas és kockázatvállaló lírai és prózai munkáiért, lapunkban közölt elméleti és hiánypótló tanulmányaiért, kritikáiért, az Alföld online-ra készített minőségi vitaanyagokért, a laphoz köthető beszélgetések moderálásáért, s mert külső munkatársként mindig lehet rá számítani: Alföld-díjban részesül Juhász Tibor.

LAPIS JÓZSEF

Korpa Tamás

Ha megkísérelnénk definiálni ezt a négykötetnyi, gyakorta megzabolázhatatlannak tűnő, az érzékszerveinket folytonosan stimuláló-összekuszáló nyelvi áradást, azt mondhatnánk, Korpa Tamást költőként a határ, az átmenetiség metapoétikai kérdése izgatja, különféle nyelvi-nyelven túli, jelenségek, emberi és nonhumán urbanizált-természeti képződmények találkozását, érintkezését, egymásba fonódását tapogatja le, hallgatja ki, egyszersmind teszi láthatóvá verseiben. Az iménti megfogalmazás túlbujánczó metaforikussága távolról sem motiválatlan a szerző életműve felől közelítve – mindezzel arra az átlényegülésre igyekszem utalni, ami nélkül az ember alighanem elvesztve érzi magát ebben az áthatolhatatlanul sűrű költői univerzumban. Polonius *Hamlet*ből vett híres jelenetének szavaival: „őrült beszéd, de van benne rendszer”, s valóban, a dán királyfi javaslatával összhangban, „rák módra”, azaz mintegy a későbbi kötetektől visszafelé haladva válnak – ha nem is minden tekintetben világossá, de legalábbis – funkcionálissá a szürrealitás határát súroló, sőt helyenként azon túl is lendülő, mondhatni határfeszítő líra asszociatív nyelvi mozgásai. Időbe telik ráhangolódni az első kötetek, az *Egy híd térfogatról* és az *Insomnia* meghökkentő szókapcsolatai, zavarba ejtő metaforái és a rögzíthetőségnek makacsul ellenálló hasonlatai által teremtett szemantikai nyitottságra, arra a tág játéktérre tehát, amelyben nem leképeződik egy látvány vagy kibomlik egy gondolat, hanem amelyben az egymástól távoli nyelvi elemek rétegződése inkább dinamizálja a jelentéslétesülés folyamatát.

Korpa Tamás költészete a legtávolabb eső jelenségek közt is képes átjárást biztosítani, és pontosan ez az évek során tökéletesített és finomított technikai tudás nyitott ajtót az igazán nagy művek előtt, amelyek anélkül képesek vallatóra fogni a Szádelői-völgy erdőit vagy éppen történelmi-kulturális tekintetben, etnikailag és infrastruktúráisan bámulatosan összetett Kolozsvár lakóinak és urbánus tereinek múltját és jelenét, hogy ez a külső tekintet domesztikálni igyekezne ezt az rekapitulálhatatlan idegenséget. Az interakció itt tehát sosem erőszakot, hanem szelíd ráhangolódás, különféle létformák termékeny kontaminációja. A *lombhullásról egy júliusi tölgygel*, valamint a legutóbbi kötet, a *Házsongárd live* megkerülhetetlen dokumentuma a kortárs magyar lírának abból a szempontból, miképpen járulhat hozzá valamely, az emberin túli tapasztalategyüttes rejtett lényegének letapogatásához a költészet, legyen szó városról vagy természetről; hogyan hallgatható ki, egyúttal fordítható át ez a hang nélküli morajlás metaforák és színesztéziák hálózatán keresztül artikulált nyelvi eseménnyé – hogyan tehető élővé, közvetíthetővé, ahogy a cím találó híradástechnikai kifejezése is sugallja. Bizonyos, hogy aki Korpa Tamás tolmácsolásában találkozott már „jégesőben végrendelkező fával” vagy az ő útmutatásával tapogatta a Bánffy-palota falsebeit, annak egy erdei séta vagy egy kolozsvári látogatás aligha lesz már a régi: egyszerre sosem hallott hangok és kontúrtales képzetek válnak hozzáférhetővé, a figyelem eladdig ismeretlen mechanizmusai lépnek működésbe.

Korpa Tamás 2010 óta rendszeres tagja a tágan értett Alföld-családnak; nemcsak verseivel, de kritikáival és az utóbbi években – kapcsolódva a szerző legújabb, határon átívelő, szorosan a városhoz fűződő projektjéhez, a kolozsvári alkotókkal, értelmiségiekkel készített, kötetmegjelenés előtt álló beszélgetéssorozatához – in-

terjűkkel is igazolta, hogy az a szakmai minőség, amelyet az Alföld-díj megkövetel, a tehetség mellett alázatos és elhivatott munka, valamint fáradhatatlan szorgalom eredménye. Az ugyancsak nem elhanyagolható fontosságú, tekintélyes mennyiségű irodalomszervezői tevékenység, melyet a Fiatal Írók Szövetségének kötelékében – sokáig annak alelnökeként, majd elnökeként – programsorozatok, határon inneni és túli konferenciák ötletgazdájaként és lebonyolítójaként vállalt, csak még inkább megerősítheti, hogy az idei elismerés jó kezekbe került. Annak reményével köszöntjük Korpa Tamást az Alföld-díjasok között, hogy – bár, azóta megjelent két kötet ide vagy oda, elmondása szerint évek óta az utolsó verseskönyvét írja – ez az életmű nem lezárulóban, ellenkezőleg, kiteljesedőben van, és hogy ennek a folyamatnak az egyes állomásait folyóiratunk olvasói is nyomon követhetik majd.

HERCZEG ÁKOS

• • • • •

Felelős kiadó: FAZAKAS GERGELY TAMÁS

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 10800 Ft, félévi 5400 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.